

Ljudska prava u Crnoj Gori – od referenduma do početka pregovora sa EU maj 2006. – jun 2012.

Podgorica, februar 2013

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Izrada ovog izvještaja je podržana od strane naroda Sjedinjenih Američkih Država preko Agencije za Međunarodni razvoj (USAID), posebno kroz Program efikasnog upravljanja u Crnoj Gori. Stavovi izneseni u ovom izvještaju predstavljaju stavove GA i ne moraju odražavati mišljenje donatora koji je podržao projekat.

Građanska alijansa (GA), Crna Gora
februar 2013. godine

Za izdavača
Boris Raonić

Koordinator istraživanja
Milan Radović

Autor pravne analize
Siniša Bjeković

Autori izvještaja
Boris Raonić
Milan Radović
Zoran Vujičić
Sandra Đonović

Lektura i korektura
Jelena Vukoslavović

Prevod
Jelena Vukoslavović

Dizajn i prelom
Aleksandar Pajević

Obrada i štampa
AP print, Podgorica
Tiraž : 400 primjeraka

CIP - Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-9483-0-6
COBISS.CG-ID 21681936

Sadržaj

I Prethodne informacije	5
II Rezime	7
III Ljudska prava u pravnom poretku	11
1. Ustavne garancije.....	12
2. Međunarodni ugovori.....	15
a) Politički akti i deklaracije	15
b) Odnosi sa međunarodnim organizacijama i međunarodni ugovori.....	16
3. Zakonodavni okvir poštovanja ljudskih prava i sloboda – opšti osvrt	18
IV Izgradnja institucionalnog poretka	25
V Ljudska prava u praksi	37
1. Suočavanje s prošlošću	37
2. Tortura, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje	40
3. Politički motivisano nasilje	53
4. Pravo na pravično suđenje.....	54
5. Sloboda izražavanja, okupljanja i mirnog udruživanja:	58
6. Vjerske slobode	63
7. Ljudska prava u medijima	66
8. Zaštita ličnih podataka	68
9. Diskriminacija:	69
10. Prava djeteta.....	79
11. Status raseljenih i internoraseljenih i apatridija	81
12. Ekonomska i socijalna prava	83
VI Ljudska prava u Crnoj Gori u ogledalu međunarodnih organizacija	89
VII Zaključci i preporuke	93

I Prethodne informacije

Građanska alijansa (GA), kroz rad svojih članica, već osam godina zaredom vrši monitoring poštovanja ljudskih prava u Crnoj Gori i izvještava javnost o nalazima putem godišnjih i kvartalnih izvještaja. Prethodne izvještaje možete naći na našim sajtovima www.gamn.org i www.yihr.me.

Ovaj izvještaj obuhvata period od referenduma (maj 2006. godine) do otpočinjanja pregovora sa EU (jun 2012. godine). Cilj izvještaja je da pokaže efikasnost nadležnih državnih institucija u zaštiti i procesuiranju prijavljenih slučajeva kršenja ljudskih prava, osnovne probleme i da pomogne u definisanju preporuka za njihovo prevazilaženje. Oblasti ljudskih prava koje smo identifikovali kroz naš ukupni dosadašnji rad kao najzabrinjavajuće su i obrađene u izvještaju, a to su: suočavanje s prošlošću, tortura, politički motivisano nasilje, pravo na pravično suđenje, sloboda izražavanja, okupljanja i udruživanja, zaštita ličnih podataka, vjerske slobode, diskriminacija, prava djeteta, manjinska prava, status raseljenih i ekonomska i socijalna prava.

Univerzalni periodični pregled (UPR) stanja ljudskih prava za Crnu Goru započeo je 2008. godine. U prethodnom periodu Crna Gora uglavnom je ispunila preporuke iz prvog ciklusa. Drugi ciklus započeo je sa sesijom koja je održana u Ženevi 28. januara 2013. godine u okviru 15 sesije. Crna Gora je dobila nove preporuke iz oblasti zaštite diskriminacije ranjivih grupa, prava djeteta, slobode medija, uslova u zatvorima.

Na istraživanju i pisanju izvještaja radio je šestočlani tim GA. Projekat je podržan od strane USAID Programa efikasnog upravljanja u Crnoj Gori. U radu smo koristili tehnike istraživanja na terenu, pres kliping, pravne analize, intervju, SOS liniju i zvanične izvještaje državnih institucija.

U emisiji „Robin Hud“ emitovana su dva priloga u cilju prevazilaženja problema i nedostataka primijećenih u procesuiranju istih od strane državnih institucija. U ovoj emisiji, planirano je emitovanje još dva slučaja.

Za potrebe ovog izvještaja informacije su prikupljane do 1. februara 2013. godine. GA se zahvaljuje svima koji su doprinijeli uspješnoj realizaciji istraživanja.

II Rezime

Mehanizmi zaštite ljudskih prava i sloboda u crnogorskom pravnom poretku su različiti i brojni. Kapacitet svakog od njih može se sagledati iz perspektive efikasnosti i kvaliteta rada institucija i blagovremenosti procedura. Opšti utisak o odsustvu masovnih i sistematskih kršenja ljudskih prava ne mora rezultirati zaključkom o efikasnosti institucija ili poštovanjem ljudskih prava i sloboda koje bi bilo na zavidnom nivou. I sama činjenica deficita institucija ili nepovjerenja u njihov rad može biti uzrok nedostatka statističkih pokazatelja o stanju ljudskih prava. Kada je o Crnoj Gori riječ, definitivno se da zaključiti da sistem napreduje, ali ne u onoj mjeri da bi bili zadovoljni učinkom. I upravo bi sporost procedura mogla da se pokaže kao jedan od razloga tog nezadovoljstva. Pa ipak, neefikasnost institucija u faktičkoj zaštiti prava treba cijeniti u odnosu na pojedinačne slučajeve. To je posljedica potvrde da u Crnoj Gori doista nema sistemskih poremećaja u poštovanju ljudskih prava i sloboda. Naravno, osnovni korisnik koncepta ljudskih prava nije kolektivitet, već svaka ljudska individua, te se stoga svakom konkretnom slučaju mora posvetiti dužna pažnja, a što se u ovom izvještaju na specifičan način i čini.

U Crnoj Gori u periodu od maja 2006. godine do juna 2012. godine nije ostvaren dovoljan napredak u poštovanju i zaštiti ljudskih prava. Vlasti, na svim nivoima, nijesu ulagale dovoljne napore i primijećen je selektivan pristup u poštovanju i zaštiti ljudskih prava. Oblasti u kojima su poštovanje i zaštita ljudskih prava bili na zabrinjavajućem nivou su: neadekvatan proces suočavanja sa prošlošću, tortura, pravo na pravično suđenje, sloboda izražavanja, okupljanja i udruživanja, diskriminacija manjina, prava djeteta, položaj raseljenih i interno-raseljenih lica i ekonomsko–socijalna prava i slobode.

Iako dobro izgrađen institucionalni okvir, on u praksi nije dao zadovoljavajuće rezultate. Institucije u ovom periodu nijesu bile osnažene a čak u pojedinim institucijama popunjenost radnih mjesta bila je niža od 50% u odnosu na sistematizovan broj radnih mjesta. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u kontinuitetu je radilo sa popunjenošću oko 50% u odnosu na sistematizovan broj radnih mjesta.

Istrage nijesu sprovedene ili su kasnile u velikom broju prijavljenih slučajeva grubog kršenja ljudskih prava. Najvažnija institucija za zaštitu ljudskih prava, tužilaštvo, nije bilo dovoljno aktivno u zaštiti ljudskih prava. Tužilaštvo je često imalo pasivan odnos kada su u pitanju postupci za ratne zločine, navodi o torturi, o diskriminaciji ili o politički motivisanom nasilju. Takav odnos tužilaštva stvorio je veliki prostor nekažnjivosti brojnih učinilaca krivičnih djela. Nijesu otkrivene ubice novinara Duška Jovanovića, niti lica koja su prebijala druge novinare.

Sudovi su u ovom periodu povećali efikasnost i ažurnost u radu, što je za sobom, između ostalog, donijelo posljedicu prenatrpanih zatvora i do sada nerješivog problema za nadležne u Vladi i Upravi ZIKS-a.

Institucija Ombudsmana u prvom dijelu posmatranog perioda nije bila dovoljno aktivna na zaštiti ljudskih prava. U drugom dijelu posmatranog perioda ostvaren je značajan napredak. Generalno, nije bila obezbijeđena puna nezavisnot Institucije niti su bili obezbijeđeni puni kapaciteti i dovoljan budžet za realizaciju svih nadležnosti.

U ovom periodu krenulo se i u institucionalnu zaštitu privatnosti i podataka o ličnosti, pa je formirana Agencija za zaštitu ličnih podataka. Kao i sve druge institucije za zaštitu ljudskih prava i Agencija je patila od nedovoljnih kapaciteta, zbog čega je njen rad do sada bio više preventivan nego represivan.

U skladu sa svojim kapacitetima i nadležnostima, Odjeljenje za unutrašnju kontrolu, i pored brojnih nedostataka, doprinijelo je većem broju istraga i osnaživanju rezultata nevladinih organizacija za zaštitu ljudskih prava. Rad Odjeljenja nekoliko puta je oštro kritikovan od strane javnosti kao nedovoljno nezavistan i profesionalan. S druge strane GA registrovala primjere u kojima su taj rad blokirali nadležni iz Uprave policije.

Fond za manjine nije ostvario svoju ulogu i nije funkcionisao transparentno i na demokratski način. Sredstvima su podržavani projekti onih koji su sjedjeli u Upravnom odboru, a sa druge strane predstavnici nacionalnih manjina i dalje su među najdiskriminisanijim dok je etnička distanca u porastu.

Savjet za građansku kontrolu rada policije doprinio je procesuiranju određenog broja policijskih službenika, ali su kapaciteti i dometi ostali ograničeni prije svega zbog nedovoljnog budžeta i nedovoljne institucionalne vidljivosti Savjeta.

Brojna tijela kao što su savjeti koje je Vlada formirala nijesu bili dovoljno operativni i transparentni pa i pored činjenice da su u njihovim sastavima bili premijer i ministri, rezultati su izostali.

O stanju prava čovjeka teško je izvući konkretan i na jedinstven način utvrđen zaključak, a da se pri tome zadovolje svi kriterijumi, jednako oni objektivne, kao i oni subjektivne prirode. Percepcija poštovanja ljudskih prava može počivati na objektivnim kriterijumima (npr. broj registrovanih krivičnih djela ubistva počinjenih na štetu maloljetnih lica), ali isto tako i na subjektivnom osjećaju žrtvi mogućih povreda ljudskih prava, koji počiva na iracionalnom iskustvu (npr. osjećaj straha zbog pripadnosti određenoj društvenoj grupi). Zbog toga se u poimanju i saznanju o ljudskim pravima mora polaziti od oba pristupa (subjektivnog i objektivnog), dajući im, ako ne jednak status, onda barem jednaku pažnju u istraživanju činjenica kojima se dokazuju ili objašnjavaju povrede prava čovjeka.

III Ljudska prava u pravnom poretku

Uvod

Iako se faktički pravni poredak Crne Gore kao samostalne države počeo razvijati nakon donošenja novog Ustava 2007. godine, on po pitanju ljudskih prava predstavlja kontinuitet u odnosu na ranije propise koji su donošeni u periodu prije raspisivanja referendumu o nezavisnosti. Zato se i kod pravnih stručnjaka jasno naznačava važnost tzv. Male povelje ili Povelje o ljudskim i manjinskim pravima, koja je činila sastavni dio Ustavne povelje državne zajednice Srbija i Crna Gora, kako je zvaničan naziv ovog akta. Bez obzira na očiglednu neodrživost navedenog državnog provizorijuma, Povelja je bila solidna osnova za uređenje ustavno-pravnog sistema kasnije nastalih država, a u smislu njene materijalno-pravne sadržine može se reći da je u mnogim pitanjima od značaja za sistem ljudskih prava sadržala veoma dobra rješenja. U pravno-tehničkom smislu činjenica da je ona izglasana u crnogorskom Parlamentu, a samo proglašena na nivou prethodne države, opredjeljivala je pravne stručnjake da zaključe da su njene odredbe primjenljive sve do donošenja novog Ustava Crne Gore.

Novi Ustav Crne Gore je sublimat istorijske tekovine crnogorske državnosti i odražava težnju za očuvanjem državnosti Crne Gore. Međutim, po pitanju ljudskih prava i sloboda on sadrži dosta manjkavosti, što se mora imati u vidu kao povod za predstojeću reformu najvišeg pravnog akta države. Činjenica što se ustavno-pravni akt dopunjava ratifikovanim i objavljenim međunarodnim ugovorima ne umanjuje potrebu za rekonstrukcijom ustavnih rješenja koja se odnose na ljudska prava i slobode.

Zakonodavni okvir Crne Gore intenzivno se razvijao nakon referendumu i može se reći da je jedan od primjera dinamične i hiperaktivne zakonodavne djelatnosti. Međutim, veliko je pitanje da li se u brojnim oblastima obezbijedila društvena, kadrovska i institucionalna podloga za implementaciju takvih zakona, kako oni ne bi ostali samo formalni akti, bez mogućnosti da budu dosljedno i do kraja primjenjivani na konkretne društvene odnose. To se naročito odnosi na administrativne kapacitete u državi, naročito u onim institucijama koje su neposredno odgovorne za implementaciju zakona i kontrolu poštovanja ljudskih prava i sloboda.

Evropske integracije usmjeravaju dalji razvoj sistema ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori upravo u ovom pravcu – zahtijeva harmonizaciju prava sa pravom i principima imanentnim pravu EU i zakonima država članica kao jedinstvenom pravnom nasljeđu, a sa druge strane traže se dokazi o spremnosti institucija da to i takvo pravo primijene. Zato se s pravom postavlja otvoreno i praktično pitanje: može li državna institucionalna infrastruktura slijediti hiperaktivnu zakonodavnu djelatnost,

kako po pitaju unutrašnjeg prava, tako još više po pitanju međunarodnih obaveza Crne Gore. Čini se da je za sada odgovor polovičan, bez obzira na očigledne napore države i obilatnu međunarodnu pomoć.

1. Ustavne garancije

Tokom 2006. i 2007. godine sproveden je postupak donošenja novog Ustava, što je bio jedan od ključnih kriterijuma za dalje integrisanje Crne Gore u evropske integracije, jednako po pitanju obaveza koje proističu iz članstva u Savjetu Evrope, kao i onih koji se tiču procesa približavanja Evropskoj uniji.

Ustav Crne Gore je koncipirao Crnu Goru kao građansku državu sekularnog tipa i republikanskog uređenja, zasnovanu na principima demokratije, zaštite životne sredine i socijalne pravde, kojoj je u temeljima princip vladavine prava. Ustavom se jemče ljudska prava i slobode garantovana najvišim pravnim i političkim aktom države, kao i ona koja su utvrđena potvrđenim i objavljenim međunarodnim ugovorima, koja čine sastavni dio nacionalnog pravno poretka, neposredno se primjenjuju i imaju primat kada neki odnos regulišu drugačije od nacionalnog zakonodavstva. Iz ovakve norme zaključuje se da bi u slučaju kolizije Ustava sa međunarodnim obavezama Crne Gore ovaj prvi imao primat, što dovodi u pitanje čitav koncept ljudskih prava po pitanju njihove materijalno-pravne vrijednosti i sadržine u domaćem pravu. Pored toga, ostaje dilema vezana i za terminologiju u odnosu na konstrukciju „kada neki odnos uređuju drukčije“ od nacionalnog zakonodavstva, jer ovako postavljena ostavlja prostor za arbitrarna tumačenja i pravnu nepreciznost. Dodatnu konfuziju unosi odredba važećeg Zakona o Ustavnom sudu, koja u čl.44. propisuje da će sud, u slučaju da postoji sumnja o nesaglasju domaćeg prava sa međunarodnim ugovorom, zastati sa postupkom dok se prema ovom pitanju ne odredi Ustavni sud. Pri ovakvoj pravnoj i potencijalnoj činjeničnoj situaciji, opravdano se postavlja pitanje direktne primjene međunarodnog prava unutar crnogorskog pravnog režima uopšte. Odredba čl.17. Ustava unosi dodatnu konfuziju propisujući da se ljudska prava ostvaruju na osnovu Ustava i potvrđenih međunarodnih sporazuma. Uzevši da redosljed iz navedene norme može implicirati barem jednak status međunarodnih ugovora i ustava, ako se ova norma poveže sa odredbom čl.9. Ustava, onda je više nego jasno da Ustav propisuje svoj primat u odnosu na, po državu pravno obavezujući međunarodni ugovor.

Bitna karakteristika Ustava je to što u nekim oblastima promoviše veći nivo standarda ljudskih prava od onog koji je država dužna da primijeni, odnosno koji je ograničava prema međunarodno-pravnim standardima (npr.zabrana cenzure iz čl.50. Ustava ili derogacija ljudskih prava u vanrednim okolnostima iz čl.25. Ustava), a sa

druge strane Ustav uopšte ne pominje neka od ključnih prava kao što je na primjer pravo na pravično suđenje, princip zabrane arbitrarnog lišenja slobode, zabrana nečovječnog postupanja. Nedostaju: pravo na habeas corpus, zabrana dužničkog ropstva, zabrana nečovječnog i ponižavajućeg kažnjavanja, pravo na djelotvoran pravni lijek zbog kršenja ljudskih prava i pravo na uklanjanje posljedica takvog kršenja (drittwirkung) ili pravo na mirno uživanje imovine (zaštita svojine je u čl.58. utvrđena kao ekonomsko, socijalno i kulturno pravo i ne obuhvata u cjelosti kategoriju imovinskih interesa, kao što je to slučaj sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda na primjer). Sama sistematika ustavno-pravnih garancija ljudskih prava nije izvedena dosljedno i na način kako to čine savremeni instrumenti ljudskih prava u međunarodnom i nacionalnim pravnim poretcima.

Kada već govorimo o ovom pravnom sredstvu (ustavnoj žalbi), bilo bi dobro pomenuti ga u dva konteksta: onog koji se tiče efikasnog i djelotvornog pravnog sredstva u unutrašnjem pravu kao materijalno pravne komponente Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda; i drugi, koji se tiče procesno-pravne pretpostavke iscrpljivanja domaćih pravnih lijekova koju je potrebno ispuniti prije obraćanja Evropskom sudu za ljudska prava (takođe Konvencijski standard dopuštenosti predstavke).

Postoji dilema da li je ustavna žalba, kao instrument ustavnopravne zaštite, djelotvorno i efikasno pravno sredstvo u zaštiti ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori. Za sada nema potpunijeg odgovora na ovo pitanje. Međutim, izvjesne pouke je moguće izvući ako se ima u vidu dosadašnja praksa u evropskom pravu i pravno rezonovanje u vezi kvaliteta, efikasnosti i djelotvornosti nekog pravnog sredstva u unutrašnjem pravu.

Prvi od tih kriterijuma je dostupnost uopšte u nacionalnom pravnom poretku. U odnosu na sadašnju situaciju može se reći da je taj institut dostupan i da se u pojedinim slučajevima može govoriti o „višku“ procesuiranja ovih predmeta pred Ustavnim sudom, odnosno o pojavi hiper-produkcije ovih postupaka, naročito u posljednje vrijeme.

Drugi od navedenih kriterijuma je mogućnost da se ovim pravnim sredstvom može suštinski ispitati osnovanost „opravdanog“ žalbenog zahtjeva u postupku pred organom određenog kvaliteta. Taj državni autoritet ne mora biti isključivo sudski, već mora imati ovlašćenja i nadležnosti koja ga čine relevantnim za odlučivanje o takvoj pravnoj stvari.¹ **Treći kriterijum** je da se takvim sredstvom može spriječiti izvršenje neke mjere koja je u suprotnosti sa konvencijskim standardom. Konačno, kao **poseban kriterijum ili standard** utvrđuje se da efektivno pravno sredstvo u smislu čl.13.

¹ Recommendation Rec (2004)6 of the Committee of Ministers to member states on the improvement of domestic remedies, Apendix, para 1.

Evropske konvencije ne podrazumijeva neminovno i pozitivni ishod spora za stranku koja na to sredstvo polaže pravo.

U odnosu na brojne predmete pred sudom u Strazburu jasno je definisana strategija suda koja traži od nacionalnih vlasti da za potrebe kvaliteta djelotvornog i efikasnog pravnog sredstva ponudi dokaze o njegovoj primjenjivosti u praksi, odnosno korišćenju ovog pravnog sredstva, broju takvih postupaka i njihovim ishodima.² Ako se ovo uzme u obzir onda treba doista analizirati ishode postupaka po ustavnoj žalbi koji se uglavnom (u ogromnom broju slučajeva) okončavaju odbacivanjem ili odbijanjem. Ukoliko se ne radi o tzv. *ill-manifested* slučajevima, odnosno zloupotrebi procesnih ovlaštenja od strane podnosilaca žalbe u postupku, onda je neminovno preispitati svrhu i model postojanja takvog sredstva ili stvoriti formalno-pravne pretpostavke za održavanje procesne discipline u postupku pred Ustavnim sudom, obzirom da se, za slučaj da Zakonom o Ustavnom sudu nešto drugo nije propisano, „shodno primjenjuju odredbe odgovarajućih procesnih zakona“³ (bez navođenja koji su to odgovarajući procesni zakoni).

Ustavni zakon za sprovođenje Ustava utvrdio je granice vremenskog važenja međunarodnih ugovora zaključenih prije 3.juna,2006.godine, na način što je propisao da odredbe međunarodnih ugovora o ljudskim pravima i slobodama, kojima je Crna Gora pristupila prije ovog datuma imaju biti primijenjene na pravne odnose nastale nakon potpisivanja. Nije jasno zašto je u konkretnom slučaju upotrijebljen termin „nakon potpisivanja“, koji ima širi pojam u odnosu na vrijeme od ratifikacije (potpisivanje ugovora prethodi ratifikaciji, a vrijeme između ova dva čina države nekad može biti mjereno i godinama). Venecijanska komisija ustvrdila je da bi se unaprijedila zaštita evropskih ljudskih prava i da bi bilo u skladu sa ranijom praksom Suda ako bi Sud sada smatrao Crnu Goru odgovornom za kršenja prava podnosilaca predstavke zagarantovanih Konvencijom, a koja su izazvali nadležni organi Crne Gore u periodu između 3. marta 2004. godine i 5. juna 2006. godine. Po mišljenju Venecijanske komisije, nema poteškoća u međunarodnom ili ustavnom pravu koja bi trebalo da dovedu Sud do drugačijeg zaključka. Pri ovakvoj činjenici Venecijanska komisija je utvrdila obavezu Crne Gore vezivanjem za datum ratifikacije, a prema normi Ustavnog zakona taj period bi obuhvatao i odnose nastale nakon datuma potpisivanja (3.april, 2003.godine). Određene dileme vezane za vrijeme važenja Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenu primjenu u odnosu na Crnu Goru razriješene su kroz praksu Evropskog suda za ljudska prava:

² *Bijelić protiv Crne Gore i Srbije, presuda od 28.aprila, 2009, st.76.; Živaljević protiv Crne Gore, presuda od 8.marta, 2011.godine, para 62.*

³ *Član 36. Zakona o Ustavnom sudu*

“... s obzirom na praktične uslove propisane članom 46 Konvencije, kao i principa da osnovna prava koja su zaštićena međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima treba uistinu da pripadaju pojedincima koji žive na teritoriji dotične države potpisnice, bez obzira na njen kasniji raspad ili sukcesiju ... Sud je mišljenja da treba smatrati da su i Konvencija i Protokol br. 1 bili stalno na snazi u odnosu na Crnu Goru od 3. marta 2004. godine, između 3. marta 2004. godine i 5. juna 2006. godine, kao i nakon toga...”⁴

Važeći Zakon o Ustavnom sudu propisuje dva postupka od značaja za koncept ljudskih prava – inicijativu za ocjenu ustavnosti i zakonitosti i ustavnu žalbu. U oba slučaja utvrđena je nadležnost Ustavnog suda Crne Gore u kojima cijeni ustavnost i saglasnost akata i radnji koje dovode do povrede ljudskih prava i sloboda garantovanih Ustavom i potvrđenim i objavljenim međunarodnim ugovorima. Sama procedura je nedovoljno precizna i izaziva dosta konverzi, naročito po pitanju prirode i pravila postupka pred sudom. Naime, Zakon utvrđuje da će se na postupke pred Ustavnim sudom subsidijarno primjenjivati odredbe odgovarajućih procesnih pravila. Imajući u vidu karakteristike postupka pred Ustavnim sudom sasvim logičnim se postavlja pitanje kako razgraničiti i primjeniti odredbe pojedinih postupaka (npr. upravni spor i parnični postupak), odnosno koji postupak primijeniti u svakom konkretnom slučaju. Osim navedenog, bitan nedostatak predstavlja netransparentnost procesnih pravila, korektivni institut za predugo trajanje postupka pred Ustavnim sudom i prioritizacija u rješavanju predmeta pred Ustavnim sudom, kao i djelovanje odluka Ustavnog suda koje sada ne proizvode efekat erga omnes, već inter partes u odnosu na dati predmet - inicijativu ili ustavnu žalbu.

2. Međunarodni ugovori

a) *Politički akti i deklaracije*

Nakon izjašnjavanja građana o državno-pravnom statusu Crne Gore od 21. maja, 2006. godine, stvorene su međunarodno-pravne pretpostavke za preuzimanje prava i obaveza koje su do tada pripadale subjektivitetu državne zajednice Srbija i Crna Gora. Međutim, prije ovog datuma, a i nakon njega, Crna Gora se kroz političke akte deklarativnog karaktera jasno odredila prema budućim obavezama, naročito kada su u pitanju ugovori koji regulišu sistem implementacije ljudskih prava i sloboda. Tako je Vlade Republike Crne Gore deset dana prije održavanja referenduma donijela

⁴ *Bijelić protiv Crne Gore i Srbije, presuda od 28. aprila, 2009, st. 69.*

Deklaraciju o odnosu sa Organizacijom Ujedinjenih nacija nakon sticanja nezavisnosti. Deklaracija je usvojena 11. maja, 2006.godine, a u njoj inter alia stoji:

- da Crna Gora u skladu sa principom iskazanim u Univerzalnoj Deklaraciji UN o ljudskim pravima da je volja naroda osnova državne vlasti, nakon očekivane pozitivne odluke građana na referendumu o državno-pravnom statusu, u najkraćem roku zatraži članstvo u Ujedinjenim nacijama i specijalizovanim agencijama UN. Odlučna da poštuje preuzete međunarodne obaveze, Vlada Republike Crne Gore se obavezuje da nastavi sprovoditi i poštovati sve potpisane dokumente UN prihvaćene u okviru državne zajednice Srbija i Crna Gora – Povelju UN, Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, konvencije, ugovore i ostala dokumenta UN.
- da Crna Gora iskazuje spremnost da inicijalne izvještaje o poštovanju konvencija UN u okviru državne zajednice, potvrđene pred organima UN, prihvati kao inicijalne izvještaje Republike Crne Gore kao nezavisne države, i blagovremeno preda organima UN sve preostale izvještaje, te
- da naglašava odlučnost da, u skladu sa osnovnim principima UN i načelima na kojima se temelje moderne demokratije, nastavi da sprovodi i promoviše politiku punog poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda svih građana, bez obzira na pol, boju, vjeru, jezik, političku, nacionalnu, rasnu ili klasnu pripadnost ili druga lična svojstva.

b) Odnosi sa međunarodnim organizacijama i međunarodni ugovori

Izjavom o sukcesiji koja je deponovana kod Generalnog sekretara UN 23. oktobra 2006.godine, Crna Gora je pristupila temeljnim instrumentima ove organizacije (tzv. core rights instruments) iz nekoliko značajnih oblasti (paktovi o ljudskim pravima, konvencije i dodatni protokoli o pravu djeteta, eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama, eliminaciji rasne diskriminacije, zabrani torture i drugih oblika okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja i zaštiti radnika migranata i članova njihovih porodica).

Skupština Republike Crne Gore, na sjednici održanoj 3. juna 2006. godine donosi Deklaraciju nezavisne Republike Crne Gore kojom se prihvataju principi utvrđeni dokumentima Ujedinjenih nacija, Savjeta Evrope, Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju i drugih međunarodnih organizacija, te pokreneće postupak za punopravno članstvo u njima. Takođe, država prihvata i preuzima prava i obaveze

koji proističu iz dotadašnjeg aranžmana sa Evropskom unijom, Ujedinjenim nacijama, Savjetom Evrope i Organizacijom za evropsku bezbjednost i saradnju i drugim međunarodnim organizacijama, a koji se odnose na Crnu Goru i koji su u skladu sa njenim pravnim poretkom, pružajući punu podršku radu njihovih agencija i predstavništava na svojoj teritoriji. U domenu strateških prioriteta potvrđuje se koncept integrisanja u Evropsku uniju, sa ciljem da se ispune zahtjeve sadržani u Kopenhaškim kriterijumima i procesu stabilizacije i pridruživanja. Pri tome, kao važan indikator, naglašava se obaveza poštovanja principa međunarodnog prava, odluka Međunarodnog suda pravde i saradnje sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju.

Crna Gora je u julu 2006. godine uputila Savjetu Evrope izjavu o sukcesiji u odnosu na sve konvencije ove organizacije čija je potpisnica ili strana ugovornica bila državna zajednica Srbija i Crna Gora. Ova izjava je bila prihvaćena u odnosu na konvencije koje su bile otvorene za države nečlanice. Stupanjem u članstvo Savjeta Evrope, sukcesorske izjave su prihvaćene i za konvencije koje su otvorene samo za članice, s datumom stupanja na snagu 6.juna, 2006.godine. Samo je u odnosu na Savjet Evrope 11. maj, 2007.godine utvrđen kao datum stupanja na snagu Statuta ove međunarodne organizacije.

Pored Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovim slobodama sa dodatnim protokolima ostale značajnije konvencije iz ovog režima su:

- Evropska socijalna povelja (revidirana)
- Okvirna konvencija o zaštiti manjina
- Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima
- Evropska konvencija o prevenciji torture i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja
- Evropska konvencija o ostvarivanju prava djeteta
- Konvencija o zaštiti ličnosti u odnosu na automatsku obradu ličnih podataka
- Evropska konvencija o priznavanju i izvršavanju odluka koje se tiču staranja nad djecom i uspostavljanju starateljstva nad djecom
- Evropska konvencija o transferu postupaka u krivičnim stvarima
- Evropska konvencija o međusobnoj pomoći u krivičnim stvarima
- Evropska konvencija o ekstradiciji
- Evropska konvencija o kulturi
- Evropska *konvencija* o nadoknati štete *žrtvama* nasilnih *zločina*
- Evropska konvencija o državljanstvu
- Evropska konvencija o izbjegavanju apatridije u odnosu na sukcesiju država

3. *Zakonodavni okvir poštovanja ljudskih prava i sloboda – opšti osvrt*

Na nivou funkcionisanja pravosudnih institucija, u skladu sa Strategijom reforme pravosuđa, vršene su zakonodavne intervencije, kako po pitanju organizacionog, tako i po pitanju funkcionalnog procesnog zakonodavstva. Pri tome treba imati u vidu da pravosuđe treba posmatrati u širem smislu tako da obuhvata i advokaturu.

Procesni zakoni su u najvećoj mjeri usaglašeni sa međunarodnim standardima, uz obezbjeđenje prava stranaka koji učestvuju u sudskim postupcima. Tako je krivično zakonodavstvo, u procesnom smislu (ali i u materijalnom dijelu), amendirano u više navrata sa ciljem da postupak učini bržim, efikasnijim, racionalnijim i sa što manje troškova. Koncept istrage povjeren je tužiocima, čime se isti pojednostavljuje, a u procesnom smislu čini racionalnijim, jer sve procesne radnje u prekrivičnom postupku sada vrši jedan organ, a kontrolu zakonitosti mjera preduzetih u toku prekrivičnog postupka sprovode sudski organi (kontrola optužnice, pritvor i sl.). Krivični procesni zakon ustanovljava režim temeljnih procesnih garancija na strani osumnjičenog/okrivljenog/optuženog i lica lišenog slobode (uključujući pravo na upotrebu jezika, pravo na odbranu, načelo in dubio pro reo, zabranu primjene nasilja i iznuđivanja iskaza, načelo legaliteta krivičnog gonjenja, suđenje bez odlaganja, pravo na rehabilitaciju i naknadu štete zbog neosnovanog lišenja slobode ili neosnovanog osuđenja, itd.). Zakonik o krivičnom postupku propisuje restriktivne rokove za preduzimanje određenih procesnih radnji (zadržavanje, privođenje sudiji, npr.), a posebnu pažnju posvećuje vulnerabilnim grupama koje učestvuju u postupku kao svjedoci, oštećeni ili okrivljeni. Radnje sprovedene od strane policije u postupku po izviđaju mogu biti predmet posebne kontrole ako se lice prema kojemu su preduzete sa tim ciljem obrati tužiocu.

Posebno suptilni dio krivične procesne materije predstavlja primjena mjera tajnog nadzora. Prema važećim zakonskim rješenjima, odluku o uvođenju MTN donose i kontrolu nad njihovom primijenom vrše sudski organi. Tužilački organi moraju sa dužnom pažnjom koristiti ovlaštenja/predlog za određivanje MTN, a mjere nadzora sprovode organi policije, uz obavezu da u najvećoj mogućoj mjeri vode računa da ne naruše privatnost lica protiv kojeg se mjere preduzimaju.

Osim zakonskih odredbi koje upućuju na poštovanje prava stranaka u postupku, u ocjeni preduzimanja pojedinih procesnih ovlaštenja sud i drugi pravosudni organi dužni su primijeniti međunarodne pravne standarde, koji su najčešće sadržani u praksi Evropskog suda za ljudska prava. U tom smislu, u Crnoj Gori su već registrovani predmeti ustavno-pravne prirode u kojima su krivične odluke sudskih organa korigovane od strane Ustavnog suda, a takva korekcija je bila zasnovana upravo na primjeni navedenih međunarodnih standarda.

Ovlašćenja policijskih organa u prekrivičnoj fazi postupka ograničena su na niz operativnih radnji i mjera usmjerenih na otkrivanje počinitelja i obezbjeđenje dokaza, dok je policijsko zadržavanje svedeno na minimalno vrijeme trajanja sa ciljem sprovođenja tužiocu, koji vrši sve istražne radnje u odnosu na počinioca i dato krivično djelo. Postupanje policije regulisano je Zakonom o policiji i aktima donesenim na osnovu ovog Zakona. Temeljni principi postupanja policije, kada su ljudska prava u pitanju, mogu se podvesti pod režim poštovanja fizičkog i psihičkog integriteta svakog lica protiv kojeg se primjenjuju policijska ovlašćenja, na način što su policijski organi dužni sprovesti mjere iz domena svoje nadležnosti tako da budu srazmjerne cilju koji se želi postići; kada na raspolaganju stoji više policijskih ovlašćenja preduzima se ono koje ostvaruje svrhu sa najmanje štetnih posljedica; posebna pažnja policije zahtijeva se u odnosu na maloljetna lica i mjere koje se primjenjuju prema ovoj kategoriji. Zakonom ustanovljeno tijelo – Savjet za građansku kontrolu rada policije operativno je od 2006. godine i do sada je doprinijelo demistifikaciji policijskih poslova putem jasnih upozorenja i procedura utvrđivanja činjenica u slučajevima povreda ljudskih prava na štetu lica koja se nalaze pod udarom policijskih ovlašćenja. Slično ovom tijelu, formiran je i Odbor za praćenje Kodeksa policijske etike koji osim istražnih ima i izvjesna represivna ovlašćenja (utvrđuje povrede Kodeksa za koje dvije počinjene u periodu od dvije godine povlače prestanak službe u policiji).

Zakonom o prekršajima izvršena je prva faza reforme ove oblasti. Ona se u najvećoj mjeri tiče funkcionalnih procesnih rješenja, dok se organizacija ovih organa, način izbora, status nosilaca sudskih funkcija i naročito njihova nezavisnost u odnosu na izvršnu vlast još uvijek nijesu riješili. Ovom posljednjom činjenicom stvara se utisak o nesaglasnosti prekršajnog postupka sa međunarodnim pravnim standardima, što je uslovlilo i uslovljava rezervu prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima u odnosu na prekršajne organe. Dilema je svakako ostavljena, naročito ako se ima u vidu da se pojedine faze prekršajnog postupka (postupak po vanrednim pravnim lijekovima) odvijaju pred „redovnim“ sudskim organima. Takođe, pojedina rješenja ovog zakona još uvijek izazivaju nedoumice po pitanju principa zabrane samooptuživanja, načina ograničenja u uživanju drugih prava koja proističu kao posljedica vođenja prekršajnog postupka, itd. U svakom od konkretnih pitanja nužno se nameće potrebna detaljnija analiza rješenja i sudske prakse, kako bi se dobio odgovor na zahtjev primjene relevantnih međunarodnih i nacionalnih standarda.

U domenu prekršajnog zakonodavstva treba pomenuti i relativno novi Zakon o javnom redu i miru koji može biti efikasan preventivni i represivni mehanizam poritv govora mržanje već u zoni tzv. bagatelnog kriminaliteta. Ovim Zakonom propisana je prekršajna odgovornost za lica koja na javnom mjestu govorom, natpisom, znakom ili

na drugi način vrijeđaju drugog po osnovu nacionalne, rasne ili vjerske pripadnosti, etničkog porijekla ili drugog ličnog svojstva, odnosno pravna i fizička lica koja proizvedu ili stave u promet ili na drugi način učine dostupnim javnosti znak, crtež ili predmet kojim vrijeđa drugog po osnovu nacionalne, rasne ili vjerske pripadnosti, etničkog porijekla ili drugog ličnog svojstva. Čini se da je ovo jedan od primjera posredne definicije govora mržnje, što je u osnovi razlog za navođenje odredbi ovog Zakona donešenog 2011. godine.

Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku je jedan od klasičnih primjera u kojima se nacionalni standardi kreiraju putem i tokom izvršavanja samog zakona. Iz analize slučajeva jasno proizilazi da su početne nedoumice i različita tumačenja prevaziđena sudskom praksom u Crnoj Gori zasnovanom na jurisprudenciji Evropskog suda za ljudska prava, ali i praksi sudova u okruženju. Na to ukazuje i praksa Evropskog suda za ljudska prava u slučajevima koji se tiču Crne Gore (predmeti Živaljević, Novović, Boucke).

U građanskoj materiji, važnu novelu predstavlja odredba čl.428a. Zakona o parničnom postupku koja predviđa ponavljanje postupka kada Evropski sud za ljudska prava utvrdi povredu ljudskog prava ili osnovne slobode zajamčene Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Stranka može, u roku od tri mjeseca od konačne presude Evropskog suda za ljudska prava, podnijeti zahtjev sudu u Crnoj Gori koji je sudio u prvom stepenu u postupku u kojem je donešena odluka kojom je povrijeđeno ljudsko pravo i osnovna sloboda za izmjenu odluke kojom je to pravo ili osnovna sloboda povrijeđena, ako se učinjena povreda ne može otkloniti ni na jedan drugi način osim ponavljanjem postupka.

Zaštita osnovnih vrijednosti čovjeka sprovodi se poštovanjem međunarodnih standarda. Kada je pravo na život u pitanju, onda ono ima više praktičnih aspekata. Tako je odredbama Krivičnog zakonika ovo dobro zaštićeno krivičnom sankcijom. Osim toga, lica prema kojima su preduzeta ovlašćenja koja mogu dovesti u rizik njihov život imaju pravo na efikasnu i djelotvornu istragu, jednako kao i lica čiji su bliski srodnici i njima blisak lica bili lišeni života. Konačno, Crna Gora je ratifikovala Evropsku konvenciju o naknadi štete žrtvama ozbiljnih krivičnih djela nasilja .

Propisi o zdravstvenoj zaštiti su, osim sistemskih rješenja, prihvatili načelo odgovornosti i prava pacijenata koji su ovlašćeni da zatraže i dobiju efikasno ispitivanje mjera i postupaka koji su prema njima preduzeti , a to pravo pripada i indirektnim žrtvama pogođenim mjerama koje preduzima sektor javnog zdravstva prema nekoj osobi. Država je odgovorna i za one slučajeve kada se riziku izlažu osobe usljed negativnog uticaja štetnih i opasnih materija, te u tom smislu treba podsjetiti na

odredbe Zakona o prevozu opasnih materija („Sl.list CG“ 5/08, 40/11), zakona koji regulišu oblast životne sredine i odgovornosti za incidentne situacije, Zakona o zaštiti na radu, itd.

Iako Ustav nema definiciju i standard torture, krivičnog zakonodavstvo, propisi o izvršenju krivičnih sankcija i pravila krivičnog postupka jasno ukazuju na zabranu svih mjera za iznuđivanje iskaza, nezakonitog nasilja nad licima lišenim slobode i licima na izdržavanju kazne zatvora, kao i svim drugim oblicima torture primijenjene prema nekom licu.

Crna Gora još uvijek nema konzistentna institucionalna i materijalnopravna rješenja kada su u pitanju osobe sa mentalnim poremećajem i duševno oboljela lica. Režim tretmana ovih lica u ustanovama gdje se zbrinjavaju evidentno je poboljššan u odnosu na raniji period, ali je potrebno sistemski djelovati na primjenu međunarodnih standarda kada su ova lica u pitanju. To se posebno odnosi na njihov pravni položaj i status, naročito u postupku djelimičnog lišenja poslovne sposobnosti, prisilnog smještaja u psihijatrijsku ustanovu i slično (Zakon o zaštiti i ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica, Zakon o vanparničnom postupku, Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti, Zakon o zabrani diskriminacije osoba sa invaliditetom).

Prava privatnosti su fenomen novijeg datuma u crnogorskoj pravnoj tradiciji, mada su neki zakoni i ranije ukazivali na obavezu poštovanja ličnosti u odnosu na ovo pitanje. Tako je još 1980. godine donijet Zakon o uslovima za objavljivanje privatnih dnevnika, pisama, portreta, fotografija, filmova i fonograma (Sl.list RCG br. 2/80, 27/94-391) sa relativno nezapaženim praktičnim učinkom. Zakon o zaštiti podataka o ličnosti promovisao je konvencijske standarde, čime je započelo novo razdoblje u ovoj oblasti. Osnovna karakteristika dosadašnje implementacije Zakona je sporadičnost, nedostatak saznanja o standardima, nedostatak kapaciteta – organizacionih i kadrovskih i u državi i u privatnom sektoru – koji su potrebni za izvršavanje ovog Zakona, te vrlo slab sistem zaštite koji bi odvrćao od daljih povreda.

U domen prava privatnosti spadaju i specifični odnosi roditelja i djece, prava LGBT populacije, prepiska branjenika sa advokatom, zaštita privatnosti doma i druga pitanja za koja bi se reklo da više upućuju na način primjene zakona, nego nedostatak materijalnopravnih rješenja.

Sloboda izražavanja je promovisana kroz koncept medijskih zakona, te Zakon o slobodnom pristupu informacijama. Iako su oba segmenta jasno upućena na standarde Evropske konvencije o ljudskim pravima, čini se da se u sudskoj praksi jasno izdvajaju dva razdoblja – prvo u kojemu je privatnost odnosila apsolutnu prevagu, a lica koja su izražavala svoj stav, mišljenje, ocjenu, bivala sankcionisana neprimjerenim i oštrim kaznama; i drugo, u kojemu sloboda izražavanja praktično nema granicu, te

je dozvoljeno rušiti koncept privatnosti bez obzira na cijenu po potencijalnu žrtvu. U međuvremenu, kleveta i uvreda su dekriminalizovani, a broj spornih slučajeva u kojima se i mediji i druga lica pozivaju na zaštitu spostvenog ugleda je i dalje veliki. Zbog toga je očigledno potrebno razviti odgovarajuće pravne i etičke standarde u kojima se sloboda izražavanja ograničava zaista nužnim okvirom koji je potreban da se sačuva minimum dostojanstva svakog lica. Da to nije lak posao govori i činjenica da u Crnoj Gori još uvijek nema konsenzusa o regulatornom tijelu koje bi kreiralo, promovisalo i primjenilo etičke standarde, a sa druge strane ni sudovi još uvijek nemaju adekvatnu sudsku praksu koja bi potvrdila balans između dvije temeljne ljudske vrijednosti – prava da budeš sam (right to be alone) i prava na slobodu govora, mišljenja, prikupljanja i širenja informacija.

Zabrana diskriminacije je dobila posebno mjesto u crnogorskom pravnom poretku. Nakon relativno uopštene formulacije iz Ustava, Zakon o zabrani diskriminacije je donio sistemsko normativno rješenje, sa nešto slabijom efektivnom zaštitom kakva se u najmanju ruku očekivala od ovog teksta. To se naročito odnosi na precizna kaznena i institucionalna rješenja. U domenu građanskopravne zaštite postupak je regulisan na način da stranka ima pravo da ističe zahtjeve za utvrđivanjem diskriminacije i prestankom diskriminatornog ponašanja kao dio već postojećeg zahtjeva za zaštitom nekog subjektivnog prava (ako su ovi zahtjevi u međusobnoj vezi i zasnivaju se na istom činjeničnom i pravnom osnovu), dok bi pravo na naknadu štete morala da zahtijeva u posebnom postupku. Posebna tužba za utvrđivanje i zabranu diskriminacije mogla bi se podnijeti samo ako akt ili radnja diskriminacije nije imala za posljedicu gubitak ili povredu nekog prava. Zakon sadrži kombinovana pravila sadržana u direktivama EU, Preporuci o generalnoj politici Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije broj 7 i drugim standardima međunarodnog prava, ali će njegov stvarni domet biti poznat tek nakon analize primjene zakonskih rješenja u svim segmentima (pravosuđe, državna uprava i Zaštitnik ljudskih prava i sloboda kao organ kojemu se podnose pritužbe i koji vodi evidenciju o građanskim tužbama u skladu sa Zakonom).

Koncept manjinske zaštite, odnosno zaštite manjinskih prava, još uvijek je u fokusu domaće i strane javnosti. Nakon početnih optimističkih najava vezanih za donošenje Zakona o manjinskim pravima i slobodama, sve više se govori o protokolarnosti njegovih odredbi, odnosno potrebi dodatno jačanja položaja manjina kroz zakonodavnu intervenciju. Bitne karakteristike Zakona odnose se na tri instituta: strategiju manjinske politike, Fond za manjine i savjete manjina. U sva tri slučaja postoje razlozi za mnogo temeljitiju analizu efikasnosti i cjelishodnosti rješenja, veću transparentnost i snažniji uticaj manjinskih zajednica u rješavanju njihovih vitalnih pitanja.

Konačno, donošenjem novog Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori izvršena je reforma u domenu stvarne nadležnosti ove institucije, koja bi trebala stvoriti pretpostavke za funkcionisanje sistema zaštite od torture i zaštite od diskriminacije. U prvom slučaju, nacionalni Ombudsman je nadzorni mrežni mehanizam ustanovljen u skladu sa obavezama nastalim nakon ratifikacije Opcionog protokola uz Konvenciju o zabrani mučenja UN, dok se u slučaju zaštite od diskriminacije ustanovio mehanizam po kojemu je ombudsman kontrolni mehanizam koji postupa po pritužbama navodnih žrtava diskriminacije i “kad ocijeni da je neophodno, pred sudom pokreće postupak za zaštitu od diskriminacije ili se u tom postupku, kao umještač, pridružuje diskriminisanom licu”.

IV Izgradnja institucionalnog poretka

Uvod

Međunarodni pravni izvori ljudskih prava ne daju model unutrašnjeg pravnog poretka koji bi adekvatno i univerzalno riješio institucionalni pristup ljudskim pravima u nekoj državi. Umjesto toga, međunarodni ugovori pozivaju na ispunjenje ugovora u cjelini svim sredstvima koja stoje na raspolaganju jednoj državi, ne izuzimajući nijedan njen organ, niti područje stvarne nadležnosti.

Institucionalnu infrastrukturu jedne države po pitanju zaštite ljudskih prava i sloboda čine svi njeni organi, uključujući sudove, izvršnu i parlamentarnu vlast, kao i druge entitete koji vrše javno-pravna ovlašćenja. Pored ovih to su i nezavisne institucije, regulatorne agencije i nezavisna tijela na koje su takođe prenijeta određena kontrolna ovlašćenja.

Krovnu instituciju u obezbjeđenju poštovanja ljudskih prava i sloboda, kao i očuvanju sistemskih rješenja podjele i međusobne kontrole različitih vidova vlasti vrši institucija Ustavnog suda, koja je pored do sada poznate prakse, u skorije vrijeme preuzela ingerencije u smislu instancione kontrole pravosnažnih sudskih odluka, uključujući i mogućnost ukidanja takvih odluka.

Sistem sudske vlasti sačinjavaju hijerarhijski različiti nivoi ustrojstva sudova od osnovnih, viših, privrednih, apelacionog, upravnog i Vrhovnog suda Crne Gore. Ključna uloga ovog posljednjeg i ujedno najvišeg suda u državi ogleda se u ujednačavanju sudske prakse. Za ostale sudove se može reći da su oni samostalni u mjeri koja se odnosi na način rada i odlučivanja, te da je jedina kontrola koja je objektivno dozvoljena u pogledu donošenja meritornih odluka kontrola zakonitosti koju vrše viši sudovi po redovnim i vanrednim pravnim lijekovima izjavljenim protiv odluka nižih sudova.

Sličnu organizacionu šemu sa jasno izraženom hijerarhijom i zavisnošću u donošenju odluka u korist najviših instanci sadrži tužilačka organizacija.

Izvršna vlast je svakako odgovorna za svoje postupke povodom povreda ljudskih prava, a obzirom da sudska vlast ne raspolaže monopolom fizičke prinude za izvršenje pravosnažnih i izvršnih sudskih odluka, to se i ova oblast ima smatrati odgovornošću državne administracije. Osim negativne obaveze da se uzdrži od postupaka kojima se vrše povrede ljudskih prava i sloboda, državna administracija mora odgovoriti aktivnom ulogom tamo gdje se od nje zahtijeva realizacija tzv. pozitivnih mjera, odnosno stvaranje uslova za poštovanje ljudskih prava i sloboda u skladu sa njenim ekonomskim, odnosno materijalnim mogućnostima.

Ulogu nacionalne nezavisne institucije koja bi trebala imati karakteristike sadržane u tzv. Pariskim principima ima Zaštitnik ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori, koji osim karakterističnih opštih nadležnosti ima i posebne nadležnosti u domenu zabrane torture i diskriminacije.

Crnogorski pravni sistem poznaje još jedan broj različitih tijela čija je kontrolna nadležnost, a ponekad i represivna funkcija, propisana posebnim zakonima.

Institucije

Vlada – Vlada je organizovana Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave. U ovom periodu do dolaska na čelo Vlade Igora Lukšića saradnja sa nevladinim sektorom bila je na niskom nivou. Dva Ministarstva su imala nadležnost za ljudska prava, Ministarstvo pravde, pa sad Ministarstvo za ljudska i manjinska prava. Na sjednici koja je održana 25. aprila 2012. godine, Vlada je Uredbom dio nadležnosti Ministarstva ljudskih i manjinskih prava premjestila u nadležnosti Ministarstva pravde, koje je promijenilo naziv u Ministarstvo pravde i ljudskih prava. Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava promijenilo je naziv u Ministarstvo manjinskih prava. Izborom nove Vlade krajem 2012. godine opet se vraćaju nadležnosti u Ministarstvo za ljudska i manjinska prava.

Ministarstvo pravde u ovom periodu, između ostalog, realizovalo je aktivnosti u oblasti rodne ravnopravnosti, zaštite od diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije, izvršenja krivičnih sankcija, posebno alternativnog izvršenja kazni, u oblasti ustavnih promjena reforme pravosuđa i reformi zatvorskog sistema. Ministarstvo je ostvarilo saradnju sa nevladinim organizacijama posebno dolaskom na mjesto ministra Duška Markovića. U ministarstvu duži vremenski period nije bio imenovan pomoćnik ministra za ZIKS, dok se u tom periodu samo jedna osoba bavila pitanjima ZIKS-a. Analiza rada Vlade od strane NVO CDT za 2011. godinu pokazala je da je Ministarstvo pravde po pitanju otvorenosti, odgovornosti i reforsmskih kapaciteta dobilo 56.67% od ukupno 100%. Najlošiju ocjenu Ministarstvo je dobilo zbog toga što na svom sajtu nije objavljivalo informacije o ključnim dokumentima vezanim za javne nabavke, nije objavljen ni plan rada za 2012., strategija razvoja, izvještaj o radu za 2011., budžet, zatim nije vođena statistika zahtjeva za slobodan pristup informacijama, na internet stranici nije objavljen ni jedan poziv na javnu raspravu u posljednjih godinu dana, zamjerka se odnosila i na isključivanje predstavnika NVO-a iz radnih grupa za izradu Predloga zakona. U Ministarstvu nije postojao interni dokument za praćenje i vrednovanje učinka u realizaciji programa i projekata i u u tom periodu nije sprovedena ni jedna interna ili eksterna evaluacija rada Ministarstva ili nekog programa u nadležnosti Ministarstva.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u ovom periodu, između ostalog, realizovalo aktivnosti iz oblasti rodne ravnopravnosti, prava Roma, edukacije prosvjetnih radnika i vjerskih sloboda. Vlada je 5. aprila usvojila Strategiju za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012-2016, sa Akcionim planom za njeno sprovođenje u 2012. godini. Ministarstvo je formiralo Komisiju za praćenje sprovođenja Strategije u čijem sastavu je i predstavnic NVO a organizovalo je i kamp romskog jezika. Ministarstvo je realizovalo aktivnosti na izradi Predloga izmjena Zakona o manjinskim pravima i slobodama i izradilo izvještaj o razvoju i zaštiti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica za 2011. godinu. Izvještaj je razmatran na Odboru za ljudska prava Skupštine Crne Gore, gdje su poslanici konstatovali da je izvještaj dobar ali da država tokom 2011. godine nije učinila dovoljno po pitanju manjinskih zajednica. Skupština Crne Gore je na sjednici 27. juna 2011. godine usvojila izvještaj. Iako je u ministarstvu bio predviđen Sektor za odnose sa vjerskim zajednicama u ovom periodu nije bio imenovan pomoćnik ministra za ovu oblast a ministarstvo je imalo oko 50% popunjenosti radnih mjesta. Ministarstvo nije imalo dobru saradnju sa NVO sektorom u vrijeme Ministra Ferhata Dinoše, koji je saopštavao homofobične i nacionalističke stavove. Nakon njegovog odlaska ostvarena je saradnja Ministarstva i NVO sektora. U analizi CDT o radu ovog Ministarstva kada su u pitanju otvorenost, odgovornost i reformski kapaciteti navdenu je da je ostvareni rezultat 48,33%. Na internet stranici nijesu bila objavljena ključna dokumenta vezana za javne nabavke, u Ministarstvu nije bila uspostavljena služba za odnose sa javnošću, budžet nije bio dostupan na stranici, kao ni završni račun, ne vodi se statistika zahtjeva za slobodan pristup informacijama, u Ministarstvu u 2011. godini nije postojao ni jedan interni dokument za praćenje i vrednovanje učinka u realizaciji programa i projekata i u tom periodu nije sprovedena ni jedna interna ili eksterna evaluacija rada Ministarstva ili nekog programa u nadležnosti ovog Ministarstva.

Sudstvo – Sudovi su ključna institucija za zaštitu ljudskih prava. Struktura sudova u Crnoj Gori se po osnovu nadležnosti dijeli na Ustavni, Vrhovni, Apelacioni, Upravni, dva Viša i dva Privredna i 15 Osnovnih sudova. Prema važećem Ustavu Crne Gore Vrhovni sud je najviši sud u Crnoj Gori. Međutim Ustavni sud ima mogućnost da pobija presude Vrhovnog suda kao što je bilo u slučaju Nikolaidis.

U ovom periodu smanjio se broj zaostalih predmeta. GA je od 507 suđenja u Osnovnim sudovima registrovala devet koja su trajala više od pet godina. Sva druga suđenja su bila kraćeg trajanja ali su i dalje u postupku.

Ustavni sud - Ustavom iz 2007. godine Ustavni sud, između ostalog, odlučuje o saglasnosti zakona sa Ustavom i potvrđenim i objavljenim međunarodnim ugovorima i o ustavnoj žalbi zbog povrede ljudskih prava i sloboda zajemčenih Ustavom, nakon iscrpljivanja svih djelotvornih pravnih sredstava. Ustavni sud ima sedam sudija.

U javnosti su česte kritike na rad Ustavnog suda da je neefikasan i netransparentan, a ustavna žalba nedjelotvoran pravni lijek. U slučaju Koprivica protiv Crne Gore Evropski sud za ljudska prava u Strazburu to je i potvrdio. Iako je država smatrala da nijesu iscrpljena sva pravna sredstva u domaćem pravosuđu, odnosno da nije upućena žalba Ustavnom sudu, u obrazloženju prihvatanja tužbe Sud navodi da Ustavni sud u prethodnom periodu nije pokazao efikasnost i transparentnost neophodnu da se ustavna žalba smatra efikasnim i djelotvornim pravnim lijekom. Zatim, da do 31. jula 2009. godine kada je tužba stigla u sud u Strazburu nijedna presuda Ustavnog suda nije donesena, niti je predstavljena javnosti. Takav slučaj je zabilježen tek u 2010. godini, ali i nakon toga većina presuda nije predstavljena javnosti. Ovom odlukom suda u Strazburu otvara se prostor za ignorisanje Ustavnog suda kao pravnog lijeka i u drugim slučajevima kršenja ljudskih prava, osim ukoliko se značajno ne promjeni efikasnost i transparentnost njegovog rada.

Vrhovni sud – Vrhovni sud je najviši sud u državi sa sjedištem u Podgorici. Vrhovni sud odlučuje u trećem stepenu kad je to zakonom određeno; odlučuje o vanrednim pravnim lijekovima protiv odluka sudova u Crnoj Gori; odlučuje protiv odluka svoga vijeća kad je to zakonom određeno; odlučuje o prenošenju mjesne nadležnosti, kad je očigledno da će drugi stvarno nadležni sud lakše sprovesti postupak ili iz drugih važnih razloga; određuje mjesno nadležni sud, kad nije isključena nadležnost sudova u Crnoj Gori i kad se, na osnovu pravila o mjesnoj nadležnosti, ne može pouzdano odrediti koji je sud u određenoj pravnoj stvari mjesno nadležan; rješava sukobe nadležnosti između sudova raznih vrsta na teritoriji Crne Gore, izuzev kad je određena nadležnost nekog drugog suda; vrši i druge poslove određene zakonom.

Viši sud – U Crnoj Gori postoje dva Viša suda i to u Podgorici i Bijelom Polju. Viši sud u prvom stepenu: sudi u krivičnom postupku o krivičnim djelima za koja je, kao glavna kazna, propisana kazna zatvora preko 10 godina bez obzira na svojstva, zanimanje i položaj lica prema kojem se postupak vodi i bez obzira na to da li je djelo izvršeno u mirnodopskim uslovima, za vrijeme vanrednog stanja, neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja i o krivičnim djelima; odavanja državne tajne; pozivanja na nasilnu promjenu državnog uređenja; izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti; povrede teritorijalnog suvereniteta; udruživanja radi neprijateljske djelatnosti; organizovanja grupe i podsticanja na izvršenje genocida i

ratnih zločina; povrede ugleda Republike; povrede ugleda međunarodne organizacije; povrede ravnopravnosti u vršenju privredne djelatnosti; stvaranja monopolističkog položaja; kršenja zakona od strane sudije; odavanja službene tajne; ugrožavanja bezbjednosti leta vazduhoplova; neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga; ubistva na mah; silovanja. Sud još sudi o krivičnim djelima za koja je posebnim zakonom određena nadležnost višeg suda i sprovodi postupak i odlučuje o zahtjevu za izdavanje okrivljenih i osuđenih lica.

Osnovni sud – U Crnoj Gori ima 15 Osnovnih sudova. Osnovni sud je nadležan: U krivičnim predmetima da: u prvom stepenu sudi za krivična djela za koja je zakonom propisana kao glavna novčana kazna ili kazna zatvora do 10 godina, bez obzira na svojstva, zanimanje i položaj lica prema kojem se postupak vodi i bez obzira na to da li je djelo izvršeno u mirnodopskim uslovima, za vrijeme vanrednog stanja, neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, ako za pojedina od ovih krivičnih djela nije određena nadležnost drugog suda; u prvom stepenu, sudi za krivična djela za koja je posebnim zakonom određena nadležnost osnovnog suda; sprovodi postupak i odlučuje po molbi za brisanje osude, po molbi za prestanak mjera bezbjednosti ili za prestanak pravnih posljedica osude i odlučuje u tim stvarima kad je tu osudu ili mjeru izrekao; U građanskim predmetima da u prvom stepenu sudi: u sporovima iz imovinskih, bračnih, porodičnih, ličnopravnih, autorskih i drugih odnosa, izuzev u onim koji su zakonom stavljeni u nadležnost nekog drugog suda; u sporovima povodom ispravke ili odgovora na informaciju sadržanu u sredstvima javnog informisanja i o zahtjevima povodom povrede ličnih prava učinjenih u sredstvima javnog informisanja; U radno pravnim predmetima, da u prvom stepenu sudi sporove: iz radnog odnosa; o zaključenju i primjeni kolektivnih ugovora, kao i sve sporove između poslodavaca i sindikata; o primjeni propisa o štrajku; o izboru i razrješenju organa u preduzećima i drugim pravnim subjektima; U ostalim pravnim stvarima da: u prvom stepenu, rješava vanparnične predmete, ako ovim zakonom nije drukčije određeno; rješava izvršne stvari i sporove koji nastanu u toku ili povodom izvršnog postupka, ako ovim zakonom nije drukčije određeno; odlučuje o priznavanju i izvršavanju stranih sudskih odluka, osim onih za koje je nadležan privredni sud; vrši poslove pravne pomoći.

Apelacioni sud – Apelacioni sud Crne Gore konstituisan je Zakonom o sudovima. Sud je počeo sa radom u aprilu 2005. godine. Sjedište suda je u Podgorici. U njegovoj nadležnosti je odlučivanje o žalbama protiv prvostepenih odluka viših sudova, kao i žalbama protiv odluka privrednih sudova, takođe, Sud rješava sukobe nadležnosti između: osnovnih sudova sa područja različitih viših sudova; osnovnih i viših sudova;

viših sudova; privrednih sudova; te vrši i druge poslove određene zakonom. Nadležnost Apelacionog suda, prije njegovog osnivanja, vršio je Vrhovni sud.

Privredni sud – U Crnoj Gori djeluju dva privredna suda. Privredni sud u Podgorici i Bijelom Polju. Između ostalog, Privredni sud u prvom stepenu sudi a) između privrednih društava, preduzetnika i drugih pravnih lica koja obavljaju privrednu djelatnost iz njihovih privredno - pravnih odnosa i u sporovima između privrednih društava, preduzetnika i drugih pravnih lica koja obavljaju privrednu djelatnost i pravnih lica koja ne obavljaju privrednu djelatnost koji nastanu iz njihovih privrednopravnih odnosa, pa i ako je u tim sprovima jedna od stranaka fizičko lice, ako je sa nekom od stranaka u odnosu materijalnog suparničarstva; b) povodom prinudnog poravnjanja, stečaja i likvidacije privrednih subjekata, bez obzira na svojstvo druge stranke i bez obzira na vrijeme pokretanja spora, ukoliko zakonom nije drukčije određeno; c) o pravima umjetnika, pravima umnožavanja, presnimavanja i puštanja u promet audiovizuelnih djela, kao i u sporovima povodom računarskih programa i njihove upotrebe i prenošenja između stranaka iz tačke a) ovog stava; d) radi smetanja državine između stranaka iz tačke a) ovog stava; e) u drugim pravnim stvarima koje su mu zakonom stavljene u nadležnost.

Upravni sud – Upravni sud osnovan je Zakonom o sudovima i počeo je sa radom u januaru 2005. godine. Upravni sud je nadležan za teritoriju Crne Gore. Sjedište Suda je u Podgorici. U nadležnosti ovog suda je odlučivanje u upravnom sporu o zakonitosti upravnih akata, kao i zakonitosti drugih pojedinačnih akata kad je to određeno zakonom. Sud, takođe, odlučuje i o vanrednim pravnim lijekovima protiv pravosnažnih rješenja u prekršajnom postupku. Upravni sud ima predsjednika i devet sudija. Sud rješava u vijeću od tri sudije. Saglasno Godišnjem rasporedu poslova, Upravni sud ima tri vijeća. Vijeća nijesu specijalizovana što znači da vijeća odlučuju o tužbama iz svih upravnih oblasti.

Tužilaštvo - Kao samostalna institucija pravosuđa u Crnoj Gori tužilaštvo je počelo sa radom 1945. godine. Na sajtu državnog tužilaštva je navedeno da „u okviru reformi pravosudnog sistema u procesu demokratizacije i pridruživanja evropskim integracijama i implementacije, u što većoj mjeri, međunarodnih standarda, Skupština Republike Crne Gore 17.12.2003. godine donijela je Zakon o državnom tužiocu. Najvažnije novine u ovom zakonu su: Veći stepen samostalnosti i nezavisnosti u radu; Etičnost i javnost rada; Uvođenje instituta Specijalnog državnog tužioca za suzbijanje organizovanog kriminala; Nove metode u načinu rada i unutrašnje organizacije rada; Funkcionalni imunitet; Disciplinska odgovornost; Novi način izbora nosilaca tužilačke funkcije; Promjena naziva nosioca tužilačke funkcije - Državni tužilac, kao Vrhovni

državni tužilac, Viši tužilac, kao Viši državni tužilac, Osnovni tužilac, kao Osnovni državni tužilac; Osnovi za razrješenje; Viši stepen službene tajne i zaštite tajnosti podataka; Uvođenje Tužilačkog savjeta; Utvrđivanje prava i obaveza stalnog stručnog usavršavanja nosilaca tužilačke funkcije; Ostvarivanje međunarodne saradnje; Finansijska samostalnost; Uvođenje obaveze nošenja službene odjeće“.

Rad tužilaštva organizovan je kroz Vrhovno državno tužilaštvo, dva viša i 13 osnovnih državnih tužilaštava. U okviru Vrhovnog državnog tužilaštva djeluje i Odjeljenje za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina. U tužilačkoj organizaciji po informacijama sa sajta tužilaštva angažovano je oko 90 tužilaca i njihovih zamjenika.

U ovom periodu na rad tužilaštva su javno saopštavane kritike da nije efikasno u zaštiti ljudskih prava, borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala i da je tužilaštvo zatvorena institucija. Tokom 2011. godine napredak u radu tužilaštva ogleda se prije svega u značajno većem stepenu poštovanja Zakona o slobodnom pristupu informacijama. Prilikom izrade ovog izvještaja, tužilaštvo je odgovorilo na sve poslate zahtjeve GA za slobodan pristup informacijama. Nepostupanje po krivičnim prijavama i ne odgovaranje po urgencijama jeste jedna od zamjerki na rad tužilaštva koja je stigla od strane nevladinih organizacija.

Skupština - Odbor za ljudska prava - Skupštinski odbor za ljudska prava je tokom posmatranog perioda bio veoma aktivan. Odbor je održao veliki broj sjednica na kojima se raspravljalo o brojnim pravima, predlozima zakona, budžetima državnih institucija nadležnih za zaštitu ljudskih prava. Tako je odbor, između ostalog, razmatrao manjinska, radnička prava, o pravima djeteta i mladih sa teškoćama u razvoju, diskriminaciji, situaciji u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS), stanju zaštite ličnih podataka, radu i načinu raspodjele sredstava Fonda za manjine, Predlogu Zakona o crnogorskom državljanstvu, Predlogu Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, Predlogu Zakona o NVO, Ombudsmanu i dr. U proteklom radu članovi Odbora pokazali su otvorenost u prepoznavanju problema u društvu kao i visok stepen kooperativnosti, a rad Odbora je bio transparentan i kvalitetan. Važno je napomenuti da je kvalitetna saradnja Odbora ostvarena, pored drugih državnih institucija, i sa velikim brojem međunarodnih organizacija i sa domaćim nevladinim organizacijama.

Odbor je organizovao i posjete zatvorenim institucijama, kao što su ZIKS-u i Zavodu „Komanski most“, održao veći broj tribina kako bi građanima približili pojedina zakonska rješenja, a članovi odbora su prisustvovali velikom broju seminara i okruglih stolova. Organizovane su i posjete Kampovima izbjeglica kao što su posjete Kampu Konik.

Odbor je razmatrao i izvještaje o radu i stanju ljudskih prava državnih institucija i bavio se izvještajima Evropske komisije i njihovim preporukama. Odbor je takođe, razmatrao izvještaj Evropske komisije za borbu protiv rasizma i netrpeljivosti Savjeta Evrope o Crnoj Gori. U radu ovog Odbora organizovana su i kontrolna saslušanja ministara i čelnika drugih institucija u kojima su se kršila ljudska prava. Ovaj odbor je dobijao visoke ocjene u javnosti za svoj rad i predstavljao je primjer dobrog rada i saradnje svih njegovih članova na rješavanju problema poštovanja i zaštite ljudskih prava.

Savjet za građansku kontrolu rada policije osnovan je na osnovu Zakona o policiji, radi institucionalnog ostvarivanja kontrole rada policije. Tako je pored parlamentarne i unutrašnje kontrole rada policije institucionalizovana i građanska provjera postupanja policijskih službenika. Poslovníkom o radu savjeta je definisano da članovi Savjeta svoju funkciju obavljaju samostalno, po sopstvenom znanju i savjesti. Savjet ocjenjuje primjenu policijskih ovlašćenja radi zaštite ljudskih prava i sloboda. Mogu mu se obraćati kako građani, tako i policijski službenici.

Savjet čine pet članova koje imenuju Advokatska komora Crne Gore, Ljekarska komora Crne Gore, Udruženje pravnika Crne Gore, Univerzitet Crne Gore i nevladine organizacije koje se bave ljudskim pravima. Mandat im traje pet godina. Aktuelni saziv Savjeta je počeo 2011. godine.

Radi bolje komunikacije sa građanima, Savjet je 2012. godine pokrenuo i svoju internet stranicu, pa su tako građanima dostupni i izvještaji o radu Savjeta od njegovog osnivanja do danas. Od 2006. godine, Savjet je razmatrao oko 300 individualnih ili grupnih predstavki građana i policijskih službenika, kao i inicijativa članova Savjeta.

Savjet u ovom periodu nije imao adekvatne kapacitete, građanima nijesu bili dostupni kontakti Savjeta, a često su iznošene kritike da nije bio dovoljno prisutan u medijima ili da su pojedini članovi istupali u svoje ime a ne institucionalno. Članovi Savjeta dostavljali su putem medija lične mail adrese da bi im se građani obratili. Neophodno je da Savjet bude transparentniji u pogledu finansija, nego što je to bio u prethodnom periodu. Po saznanjima GA dosadašnja praksa bila je da se pored sredstava za štampanje izvještaja uglavnom sredstva za Savjet dijele na honorare koji su sadržali i sredstva za putne troškove i telefone članova Savjeta.

Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava osnovala je Skupština Crne Gore 2008. godine. Fond je osnovan radi podrške aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta.

Raspodjele Fonda do sada su praćenje brojnim neregularnostima i konfliktom interesa najvećeg broja članova Upravnog odbora. Nepravilnosti u radu Fonda je utvrdila i Državna revizorska institucija. Tako su 2011. godine utvrđene brojne nepravilnosti u njegovom radu, koje se odnose na konflikt interesa (sredstva su dijeljena organizacijama u čijim su upravljačkim strukturama članovi Upravnog odbora Fonda), osim toga sredstva su dijeljena nenamjenski, kao i na osnovu proporcionalne zastupljenosti manjina u društvu - suprotno Zakonu, bez kasnijeg monitoringa realizacije projekata a što je i sada praksa. DRI je i utvrdila da su se sredstva dodijeljivala i organizacijama koje nijesu završile prethodne projekte ili nijesu dostavile kompletne narativne i finansijske izvještaje o prethodno realizovanim projektima. Iako je rad Upravnog odbora Fonda po poslovniku javan, Upravni odbor nikada nije dozvolio javnost i nikada nije odobrio predstavnicima NVO i medija da prate sjednice. Građanska alijansa je u više navrata tražila od Fonda dozvolu za praćenje sjednica ali nam je uvijek zabranjeno. Građanska alijansa je podnijela dvije krivične prijave protiv članova Upravnog odbora i tužbu Upravnom sudu zbog nezakonite odluke. Na osnovu informacija iz medija tužilaštvo je započelo istragu o radu Fonda ali do sada nije javnost obavijestilo o rezultatu istrage. Upravni sud još uvijek nije donio odluku po našoj tužbi. Fond je godišnje dijelio od 800 do 900 hiljada eura.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda (Ombudsman) - Zaštitnik ljudskih prava i sloboda je definisan kao nezavisna institucija i njen zadatak je da štiti i da unapređuje ljudska prava i slobode kada su povrijeđena aktom, radnjom ili nepostupanjem organa državne vlasti. Pritom se pod ljudskim pravima i slobodama podrazumijevaju ne samo prava garantovana crnogorskim Ustavom i zakonima, već i prava garantovana međunarodnim ratifikovanim ugovorima, i opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava. Građani kojima su prava prekršena radnjom ili nepostupanjem državne vlasti se Ombudsmanu mogu obratiti direktno. Institucija Ombudsmana u Crnoj Gori ustanovljena je 10. jula 2003. godine, Zakonom o zaštitniku ljudskih prava i sloboda. Skupština Crne Gore donijela je 29. jula 2011. godine novi Zakon o Ombudsmanu. Na osnovu usvojenog Zakona, Ombudsman je određen za praćenje i sprovođenje Zakona o zabrani diskriminacije i Institucija je određena za Nacionalni mehanizam za prevenciju torture. Značajan napredak u borbi za ljudska prava je postignut 2010. godine, kada je i povećan stepen saradnje između ove institucije i civilnog sektora.

Na osnovu ovog Zakona, Ombudsman ima neposrednu nadležnost po pitanju zaštite od svih oblika diskriminacije počinjene od strane svih pravnih i fizickih lica. Takođe, Ombudsman ima mogućnost podnošenja tužbe u ime diskriminisanog lica, kao i ulogu umješaća u sudskom postupku uz pisanu saglasnost diskriminisanog

lica. Kapaciteti Ombudsmana za implementaciju Zakona o zaštiti od diskriminacije u posmatranom periodu nijesu bili na zadovoljavajućem nivou. Na ovim poslovima radio je jedan zamjenik a tim sa stručnim kadrovima nije bio formiran.

Institucija Ombudsmana predstavlja i nacionalni mehanizam za prevenciju torture. Međutim, iz Institucije je saopštavano daa je budžet koji je Vlada odobravalala Ombudsmanu nedovoljan za uspješnu implementaciju svih nadležnosti. Zbog toga došlo do kašnjenja u formiranju savjetodavnog tijela za nacionalni mehanizam za prevenciju torture. Takođe, zbog nedostatka finansijskih sredstava kadrovski kapacitetu su se kretali oko 50% popunjenosti radnih mjesta.

Ombudsman je do sada ukupno objavio osam izvještaja o radu, a u ovom periodu šest. Ukupan broj pritužbi iznosio je preko četiri hiljade. U prosjeku građani su se najviše žalili na duge sudske postupke, mučenje i zlostavljanje, diskriminaciju, na kršenje prava na slobodan pristup informacijama, prava na pravično suđenje, prava iz radnog odnosa, prava imovine, prava na zdravstvenu zaštitu, prava djeteta, prava na stanovanje i druga prava.

Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama - Agencija za zaštitu ličnih podataka formirana je 2009. godine u skladu sa Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti kao nadzorni organ. Sa radom je počela 2010. godine. Definirano je da je Agencija u vršenju poslova iz svog djelokruga samostalna i nezavisna. Organi Agencije su Savjet i direktor.

U posmatranom periodu u radu Agencije kao najveće kritike javnosti mogu se izdvojiti: polovična popunjenost radnih mjesta, nedostatak represivne politike u slučajevima u kojima je utvrđeno kršenje prava na privatnost, nedovoljna prisutnost u javnosti i iznosile su se zamjerke na netransparentan i politički uticaj prilikom zapošljavanja službenika u Agenciji.

U toku 2011. godine Agencija je ostvarivala intenzivnu saradnju sa NVO sektorom i njen rad značajno je unaprijeđen. Predstavnici Agencije tokom 2011. godine bili su više prisutni u javnosti čime su doprinijeli podizanju ove problematike na veći nivo. Takođe, tokom 2011. i 2012. godine Agencija je počela sa javnim opomenama i reagovanjima i podnijeta su dva predloga za pokretanje prekršajnog postupka. U saradnji sa GA, Agencija je podnijela Ministarstvu pravde predlog za izmjenu zakonika o krivičnom postupku kojim se između ostalog traži usklađivanje Zakona sa domaćim i međunarodnim standardima u dijelu ovlašćenja policije prilikom uzimanja uzorka za DNK analizu.

Agencija je sprovela Tvining projekat koji je zatvoren 28. juna 2012. godine. Projektom su bile obuhvaćene sljedeće aktivnosti: usklađivanje Zakona o zaštiti ličnih podataka sa zakonodavstvom EU; analiza skoro 30 domaćih zakona i preporuke za njihovo usklađivanje; obuka zaposlenih u Agenciji i drugim državnim i javnim institucijama i edukacija građana.

V Ljudska prava u praksi

1. Suočavanje s prošlošću

Odnos države i nadležnih institucija u procesu suočavanja sa prošlošću u periodu za koji se izvještava bio je pasivan. Na otpočinjanje istraga za ratne zločine koji su se dogodili na prostoru Crne Gore dugo se čekalo. Kada su istrage počele vodile su se sporo, a sudskim postupcima obuhvaćeni su neposredni izvršioци. Tužilaštvo nije postavilo pitanje komandne odgovornosti koji prije svega podrazumijeva odgovornost nadređenih jer nijesu ništa učinili da spriječe zločine za koje su kao nadređeni morali znati. Istrage i sudski postupci koji su vođeni do danas nijesu obuhvatili odgovorne ni po komandnoj liniji kao ni nalogodavce tih zločina.

Za četiri ratna zločina koji su se dogodili na teritoriji Crne Gore nije donijeta nijedna pravosnažno osuđujuća presuda, iako je od pojedinih zločina prošlo i više od 20 godina. I pored toga, Vlada je pokrenula aktivnosti na postavljanju spomenika za civilne žrtve ratnih zločina. Tadašnji premijer Igor Lukšić otvorio je u Podgorici, 11. jula 2011. godine spomen park civilnim žrtvama ratova vođenih na prostoru bivše Jugoslavije u periodu od 1991. do 2001. godine. GA je tada reagovala sa stavom da je postavljanje spomen ploče civilnim žrtvama preuranjeno jer nije donesena nijedna presuda počinioциma, niti je proces suočavanja suštinski započet.

Istrage nijesu rasvijetlile ubistva, među kojima su i ubistva djece, žena i staraca, torture, progoni na vjerskoj osnovi i uništavanje vjerskih objekata, kuća i druge imovine, nezakonita hapšenja i deportacije, a sve to počinjeno je u ratnim zločinima na teritoriji Crne Gore. U ovom periodu tužilaštvo nije procesuiralo ratne zločine počinjene u napadu na Dubrovnik.

Za zločine je optuženo ukupno 30 pripadnika vojske i policije. Do danas niko od optuženih nije pravosnažno osuđen.

Bukovica

Iako su mediji i NVO ukazivali i iznosili navode o brojnim zločinima, iako su tražili utvrđivanje odgovornosti, iako je država preuzela odgovornost za povratak raseljenih i posredno istakla svoju odgovornost prema ovom slučaju, individualna ili objektivna odgovornost ipak nije utvrđena. Ocjene pravnih stručnjaka bile su da je kvalitet istrage slab i sporost u rješavanju navoda a sama istraga je vraćana nekoliko puta.

Prema navodima iz knjige Bukovica 1992 – 1995 Etničko čišćenje, zločini i nasilja, Jakuba Durguta Bukovicu je u zadnjih 80 godina dva puta zahvatao rat, a njeno stanovništvo je na razne načine ubijano i protjerivano. Durgut piše i da je Bukovica je jedina teritorija u Crnoj Gori koja je devedesetih godina bila meta etničkog čišćenja. Zatim, da su početkom 1992. godine raseljena 24 sela, ukupno je raseljeno 221 osoba, da je od 1992 – 1995. godine ubijeno je šest civila Muslić Hajro (75) i Muslić Ejub (28), Bungur Latif (87), Drkenda Hilmo (70), Đogo Džafer (57) i Džaka Bijela (70), da je oteto jedanaest ljudi, a da je zbog posledica torture samoubistvo izvršilo dvije osobe Himzo Stovrag (67) i Hamed Bavčić (75), da je njih 70 doživjelo fizičku torturu, da je zapaljeno osam kuća kao i seoska džamija. Za ratni zločin koji se dogodio u Bukovici, Viši sud u Bijelom Polju oslobodio je 31. decembra 2010. godine sve optužene. Optuženi su bili R. Đ. , R. Đ. , S. C. , M. B. , Đ. G. pripadnici rezervnog sastava Vojske Jugoslavije i S. S. i R. Š. pripadnici rezervnog sastava Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore. Oni su se teretili da su nehumano postupali prema civilima Bošnjacima i Muslimanima, da su im prouzrokovali teške patnje, ugrožavali zdravlje i tjelesni integritet. Šest osoba je ubijeno a stotine protjerano. Apelacioni sud je krajem juna 2011. godine ukinuo prvostepenu presudu iz formalnih razloga. Presuda je ukinuta zato što je po novom Zakoniku okrivničnom postupku umjesto petočlanog vijeća trebalo da sudi tročlano, sastavljeno od stalnih sudija. Viši sud u Bijelom Polju ponovio je postupak 27. septembra 2011. godine. Kako ni tužilaštvo ni optuženi nijesu imali zamjerki na prethodno iznesene dokaze, suđenje se završilo isti dan. Sud je opet oslobodio optužene. Viši sud iz Bijelog Polja 19. aprila 2012. godine je saopštio da je Apelacioni sud optužene oslobodio od optužbe da su izvršili krivično djelo zločin protiv čovječnosti, čime je presuda postala pravosnažna.

U toku su i aktivnosti na stvaranju uslova za povratak Bukovčana. Na osnovu dostupnih informacija može se zaključiti da taj postupak ne teče transparentno niti na zadovoljstvo svih prognanih. Na osnovu nekih informacija, kuće se grade i Bukovčanima koji su iz Bukovice otišli i prije više od 40 godina. Do sada su se samo nekoliko porodica vratilo. Iako je GA od Direkcije javnih radova koja je raspisivala tendere za gradnju kuća, tražila informaciju o broju sagrađenih kuća i pomoćnih objekata kao i o kvadraturi i cijeni za svaku kuću i pomoćne objekte, direkcija nam je saopštila da takvu informaciju ne posjeduje. Prema nezvaničnim informacijama neke od kuća koštale su znatno skuplje od realnih cijena.

Deportacije

Individualna i objektivna odgovornost nije utvrđena ni u slučaju „Deportacija“, iako je država prihvatila odgovornost za ovaj ratni zločin i u decembru 2008. godine, time što je Vlada Crne Gore donijela odluku o sudskom poravnanju i isplatila oštećenima ukupnu odštetu u iznosu od 4,13 miliona eura.

Za ratni zločin deportacije bosanskih izbjeglica sa teritorije Crne Gore u toku 1992 godine, optuženi su bili B.B., S.G., M.Š. i B.S., B.B., M. M., R.R., D.B. i M.I. Prema optužnici, u maju 1992. sprovedeno je nezakonito hapšenje građana BiH koji su zatim isporučeni njima neprijateljskim oružanima snagama Srba u BiH. Ovi građani većinom su likvidirani. U istom dokumentu navedeno je da je deportacija izvršena po naredbi Pavla Bulatovića, tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova. Na osnovu saznanja više od 66 muslimanskih izbjeglica je uhapšeno i deportovano. Viši sud u Podgorici odlučio je 8. februara 2011. godine da u ovom procesu neće svjedočiti Milo Đukanović, tadašnji premijer i Svetozar Marović, bivši član Predsjedništva Republike Crne Gore. Presudom od 29. marta 2011. godine svi optuženi oslobođeni su zbog toga što, kako se navodi u presudi, optuženi nijesu mogli da počine ratni zločin protiv civilnog stanovništva jer sukob u BiH nije bio međunarodnog karaktera. Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore uložilo je 15. juna 2011. godine žalbu na oslobađajuću presudu optuženima u slučaju ratnog zločina „Deportacije“ i zatražilo ukidanje takve odluke. U Višem sudu u Podgorici 24. oktobra 2012. godine završeno je ponovno suđenje devetorici bivših pripadnika crnogorske policije. Viši sud u Podgorici ponovo je 22. novembra 2012. godine oslobodio sve optužene policijske službenike.

Kaluđerski laz

Sporo rješavanje postupka je prisutno i u slučaju navoda o grubim povredama ljudskih prava ratnog zločina poznatog kao „Kaluđerski laz“.

Ratni zločin u Kaluđerskom laz u dogodio se 1999. godine u opštini Rožaje. U aprilu 1999. godine u Kaluđerskom laz u ubijena su 23 albanska civila, među kojima je bilo djece, žena i staraca.

Prvooptuženi Predrag Strugar je nakon dužeg vremena u Srbiji, ispučen crnogorskim vlastima. Sve do potpisivanja međudržavnog sporazuma Crne Gore i Srbije, Strugar je bio u bjekstvu.

Od podizanja optužnice i tri godine od određivanja pritvora nije donesena prvostepena presuda, po odredbama novog Zakonika o krivičnom postupku, a nakon više od 70 pretresa, pritvor je ukinut M.B., P.L., B.N., M.B., i R.Đ. Protiv ovih osoba u

toku je suđenje, koje je počelo u martu 2009. godine, po optužnici Vrhovnog državnog tužioca, zbog ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. Pritvor je zbog bolesti ranije ukinut A.K. i B.R. dok se prvooptuženom Predragu Strugaru, penzionisanom pukovniku Vojske Jugoslavije sudilo u odsustvu. Osim Strugara, sina haškog osuđenika generala Pavla Strugara, optužnica ih sve tereti da su 18. aprila 1999. godine, u vrijeme NATO agresije, ubili šest civila kosmetskih Albanaca, u selu Kaluđerski laz nadomak Rožaja, na granici sa Kosmetom. Strugaru se na teret stavlja da je naredio ovaj zločin, ali i ubistva još 16 kosmetskih Albanaca na graničnom području sa Kosmetom. U dosadašnjem toku postupka ispitano je oko stotinu svjedoka i održano preko 70 pretresa, a dužina trajanja postupka objašnjava se činjenicom da optužnica devet mjeseci nije mogla biti uručena optuženom Predragu Strugaru, kao i to što se mjesecima čekalo na dokumenta iz Vojnog arhiva iz Beograda. Postupak je u toku.

2. Tortura, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje

a) Policijska tortura

GA je registrovala više slučajeva torture gdje nadležne državne institucije nijesu sprovele brze, efikasne i djelotvorne istrage koje bi dovele do sankcionisanja svih prekršilaca ljudskih prava. Registrovani su i slučajevi dugog trajanja sudskih postupaka po prijavama za zlostavljanje i nehumano postupanje ili kažnjavanje. Nadležne institucije, a prije svega tužilaštva, nijesu brzo, efikasno i djelotvorno istražila sve navode o kršenju ljudskih prava od strane službenika policije. . Uprava policije u ovom periodu nije suspendovala službenike do okončanja postupka, protiv kojih je pokrenut krivični postupak zbog teških kršenja ljudskih prava. Postoje policijski službenici koji još uvijek nijesu udaljeni iako je protiv njih registrovano više pritužbi i krivičnih prijava, protiv nekih i u ranijim godinama i više pravosnažno osuđujućih presuda za zlostavljanje. Ovakva situacija posebno izaziva zabrinutost u Baru jer je protiv pojedinih službenika Interventnog voda Ekspoziture policije PJ Bar podnijeto više pritužbi i krivičnih prijava. Iako je Unutrašnja kontrola utvrdila prekoračenja, podaci o sankcionisanju ovih službenika nijesu dostupni.

U periodu od 2006. do jula 2012., GA je registrovala 179 prijavljenih slučajeva zlostavljanja i nehumanog postupanja ili kažnjavanja od strane policijskih službenika. Od tog broja slučajeva, prema saznanju GA podnijeto je 76 krivičnih prijava, ostali slučajevi prijavljivani su najčešće medijima koji su objavljivali te informacije a isti navodi bili su dostupni tužilaštvu.

U Vladinom Drugom periodičnom izvještaju koji je Komitetu protiv torture dostavljen u oktobru 2012., navedeno je da je po prijavama za torturu od 2009. do 2012. godine u radu pred domaćim sudovima bio 51 predmet torture koju su počinili policijski službenici a da su donijete 22 osuđujuće presude i to 18 uslovnih kazni i četiri kazne zatvora u trajanju od tri do šest mjeseci.

U istom izvještaju navedeno je da je 24 službenika disciplinski sankcionisano od strane Uprave policije zbog prekoračenja službenih ovlašćenja. Sve izrečene kazne kretale su se u rasponu od 20 do 30% smanjenja plate za jedan mjesec, osim u jednom slučaju kada je policajac bio otpušten.

Neefikasne i nedjelotvorne istrage

GA je registrovala slučajeve u kojima je istraga po prijavi ozbiljnih navoda o torturi kasnila ili nije bila efikasna, djelotvorna i nezavisna. Komitet protiv torture kazao je da 15 meseci kašnjenja istrage po navodima o slučajevima torture smatra nerazumno dugim. Komitet je takođe istakao da nije potrebno formalno podnošenje žalbe za navodni slučaj torture, već da je dovoljno da žrtva samo iznese navod o počinjenom djelu torture kako bi država imala obavezu da bez odlaganja i nepristrasno istraži taj navod.

Slučaj Šoškić - Slučaj Šoškić iz Berana predstavlja primjer neefikasnog postupanja istražnih organa i nerazumno dugog kašnjenja istrage po navodima o torturi sa smrtnim ishodom. Značajan broj istražnih radnji preduziman je od strane tužilaštva na inicijativu oštećene porodice. Problem dugog trajanja istrage, u najvećem je izazvalo nesaglasje vještaka u nalazima i mišljenjima. Obzirom da se radi o licu koje je lišeno slobode od strane službenika policije, potpunu odgovornost za njegovu bezbjednost psihičkog i fizičkog integriteta ima policija. Nakon četiri godine od stradanja Miroslava Šoškića, tužilaštvo je odredilo pritvor dvojici policijskih službenika. S druge strane porodice i advokat Ž.B. i A.K. javno su reagovali i saopštili da su prethodni nalazi pokazali da se radi o utpoljenju i da su konstrukcije tužilaštva da su dvojica policijskih službenika odgovorni za smrt Šoškića besmislene.

Naime, Vladimir Šoškić iz Berana optužio je policiju da je odgovorna za smrt njegovog sina prilikom incidenta koji se dogodio 17. decembra 2008. godine. Policija je saopštila da je u noći između 16. i 17. decembra 2008.godine, nakon što su ga priveli policijski službenici kasnijeg bjekstva iz policijske stanice, smrtno stradao Miroslav Šoškić. Njegovo tijelo pronađeno je u rijeci Lim u Beranama. Vladimir Šoškić, Miroslavov otac, nije vjerovao u policijsku verziju događaja i zbog toga je 13. januara 2009. godine podnio zahtjev Višem državnom tužilaštvu u Bijelom Polju, za

pokretanje postupka radi utvrđivanja okolnosti pod kojima je smrtno stradao njegov sin Miroslav Šoškić. . Treba napomenuti da je Vladimir Šoškić, od smrti njegovog sina vodio konstatnu borbu sa institucijama pozivajući ih da sprovedu istragu. U ovom vremenu je uputio na desetine zahtjeva čelnicima državnih institucija za sastancima i pozivima da se istraga sprovede. Više državno tužilaštvo obavijestilo je 16. februara 2009. godine Vladimira Šoškića da nakon uvida u prikupljenu dokumentaciju nema činjenica i okolnosti koje bi upućivale na zaključak da je određeno lice povodom smrti njegovog sina osnovano osumnjičeno za izvršenje krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti. Tužilaštvo je zatvorilo istragu i uz argumente da je rijeka bila nabujala i da je Miroslav stradao udarajući glavom u stijene u vodi. Međutim, nalaz Hidrometerološkog zavoda demantovao je kasnije ovakav stav tužilaštva, jer je jasno pokazao da je rijeka tog dana bila mirna i sa niskim nivoom vode. Vladimir Šoškić je kazao istraživaču GA da je krajem decembra 2010. godine podnio zahtjev Višem državnom tužiocu u Bijelom Polju da se usaglase medicinski nalazi doktora Milivoja Stijovića i doktorke Dragane Čukić, koji su izvršili pregled i obdukciju tijela pokojnog Miroslava Šoškića. Da nalazi nijesu usaglašeni zaključio je doktor specijalista sudske medicine Zoran Stanković iz Beograda, koji je radio nalaz na zahtjev Vladimira Šoškića.

Sudsko medicinski odbor Medicinskog fakulteta u Podgorici utvrdio je 29. decembra 2011. godine da je smrt nasilna i da je nastupila usled utopljenja. Odbor je utvrdio i da na osnovu odbukcionog zapisnika patološkohistološke analize, proučavanja naknadno dostavljene fotodokumentacije, nije bilo moguće precizno izjašnjenje kako su nastale povrede na glavi (pad, udar, sudar), naročito izgled i lokalizacija preloma lobanje, a što nedvosmisleno zahtijeva rad ekshumacije i reobdukcije, jer će se istim činom neposredno tačno lokalizovati centar preloma i prelomne linije i time uveliko omogućiti otklanjanje postojećih nedoumica.

Ekshumacija tijela pokojnog Miroslava Šoškića obavljena je 12. aprila 2012. godine. U nalazu ekshumacije navodi se da je pokojni Miroslav Šoškić zadobio najmanje dva udarca tupim, teškim i jako zamahnutim mehaničkim oruđem. Jedan udarac zadobio je u predjelu lijevog oka, a drugi u desni tjemeni predio. Nakon udarca u predio oka bio je u mogućnosti da hoda dok nakon udarca u desni tjemeni predio nije, jer je došlo do preloma kostiju lobanje i posljedično do gubitka svijesti, nakon čega nije mogao da obavlja bilo kakve pokrete. Takođe je navedeno da ove povrede nijesu mogle nastati mehanizmom pada, niti u vodi, niti su mogli nastati prilikom plutanja u vodi već isključivo i jedino kao posledica dva nezavisna udarca tupim i jako zamahnutim mehaničkim oruđem. Medicinski fakultet – sudskomedicinski odbor dostavio je Višem državnom tužilaštvu 11. juna 2012. godine dopis u kom se konstatuje da odbor nije

postigao usaglašavanje mišljenja dva nalaza, poslednjeg o ekshumaciji od 12. aprila 2012. godine i prvog nalaza koji je uradila prof. dr Dragana Čukić. Tužilac je nakon toga spise predmeta uputio Medicinskom fakultetu u Beogradu na davanje mišljenja. Nakon dobijanja nalaza iz Beograda, Više državno tužilaštvo odredilo je pritvor dvojici policijskih službenika iz Berana Ž.B. i A.K. zbog sumnje da su odgovorni za smrt Miroslava Šoškića.

Slučaj Pejanović - Istraga takođe nije bila efikasna u otkrivanju počinioca torture u slučaju Aleksandra Pejanovića. Aleksandar Pejanović prijavio je da su ga za vrijeme policijskog pritvora u oktobru 2008. godine, pripadnici policije u više navrata brutalno tukli u prostorijama Područne jedinice u Podgorici. Ovakve tvrdnje kasnije su potvrdila dvojica policijskih službenika koji su bili na službenoj dužnosti u vrijeme incidenta.

Nakon izlaska iz policijskog pritvora 2. novembra 2008. godine Aleksandar Pejanović obratio se Kliničkom centru Crne Gore, gdje su mu konstatovane sledeće povrede: krvni podliv na glavi veličine 8x9 cm, potiljačna oguljotina kože veličine 5x1 cm, ispod lijevog oka krvni podliv 3x3 cm, u slabinskoj regiji desno krvni podliv veličine 8x7 cm, na leđima tri krvna podliva dimenzija 1x2 cm, u predjelu kičme ilijske kosti krvni podliv 10x5 cm, u desnoj glotalnoj regiji krvni podliv veličine 12x12 cm koji se nastavlja u krvni podliv po zadnjoj strani desne butine veličine 8x4 cm, na spoljnoj strani desne butine krvni podliv 10x13 cm, na unutrašnjoj strani lijeve butine distalno krvni podliv veličine 6x7 cm, na oba koljena više oguljotina, na unutrašnjoj strani lijeve potkoljenice krvni podliv veličine 8x8 cm i više polja crvenila kože na rukama.

Uprava policije je nakon istrage Unutrašnje kontrole, saopštila da su službene radnje prema Aleksandru Pejanoviću preduzimate u skladu sa zakonom i zakonskim ovlašćenjima a tadašnji direktor policije Veselin Veljović je na Skupštinskom odboru koji je održan 24. novembra 2008. godine, negirao da je Pejanović bio pretučen u prostorijama Područne jedinice policije Podgorica.

Osnovno državno tužilaštvo je protiv NN osoba otvorilo istragu za zlostavljanje i mučenje. Protiv policijskih službenika I.P., M.K. i M.L. tužilaštvo je podiglo optužnicu zbog krivičnog djela teška tjelesna povreda putem pomaganja u sticaju sa krivičnim djelom mučenje i zlostavljanje putem pomaganja. Postupak pred nadležnim sudom je u toku. Povodom istog događaja Osnovnom sudu u Podgorici podniet je optužni predlog protiv službenika policije R.R. i D.R. zbog krivičnog djela nesavjestan rad u službi. Postupak je u toku.

Tužilaštvo nije odgovorilo GA zbog kojih razloga još od 2008. godine nije podignuta optužnica protiv onih službenika policije koji su prebili Pejanovića. Istraga

u ovom slučaju još uvijek nije otkrila direktne počiniocce djela. Imajući u vidu standard da se istraga koja kasni 15 mjeseci smatra zakašnjelom, možemo zaključiti da u konkretnom slučaju istraga nije bila hitna, nezavisna i djelotvorna.

Suđenje u razumnom roku

Institut suđenja u razumnom roku propisan je posebnim zakonom i odnosi se na sve vrste sudskih postupaka, osim postupka pred Ustavnim sudom. Osnovna karakteristika zakonskih rješenja je preuzimanje standarda Evropske konvencije o ljudskim pravima, pri čemu se u ocjeni trajanja sudskog postupka posmatraju sljedeći elementi: vrijeme trajanja, složenost postupka, odnosno svakog pojedinačnog predmeta, ponašanje sudova i drugih državnih organa, ponašanje stranke u postupku, kao i značaj koji povreda i postupak pokrenut povodom povrede ima za podnosioca zahtjeva za odlučivanje. Crnogorski zakon predviđa dva instituta: kontrolni zahtjev za ubrzanje postupka i tužba za pravično zadovoljenje kao posljedica neopravdanog odugovlačenja suđenja. Ova posljednja mogućnost proizilazi iz činjenice da je o povredi prava, odnosno kašnjenju već odlučivano u postupku po kontrolnom zahtjevu.

Prema Izvještaju o radu sudova za 2011. godinu koji je sačinio Sudski savjet, samo u ovoj godini podneseno je 25 tužbi za pravično zadovoljenje, od čega je četiri odbijeno, četiri odbačeno, 15 djelimično usvojeno, a dvije ustupljene u nadležnost osnovnim sudovima. Istovremeno, podnešeno je 115 kontrolnih zahtjeva, od kojih su ostala neriješena tri zahtjeva.

U prethodnoj godini, odnosno 2010. godine, podneseno je 14 tužbi za pravično zadovoljenje, od kojih su sve riješene (u Izvještaju nema podataka o ishodu spora), kao i 95 kontrolnih zahtjeva, od kojih je jedan ostao neriješen.

U periodu 2008./2009. primljene su 24 tužbe za pravično zadovoljenje i sve su riješene (praktično sve odbačene), dok je kontrolnih zahtjeva tokom 2009. godine bilo ukupno 73.

Ako se ima u vidu ukupan broj predmeta u radu sudova u Crnoj Gori, onda se može zaključiti ili da nema pojave sistematskog kašnjenja ili da se ovaj mehanizam ne koristi u dovoljnoj mjeri, zbog čega je potrebno izvršiti detaljniju analizu.

GA je registrovala postupke po prijavama koji neopravdano dugo traju i koji nijesu u skladu sa standardima Evropskog suda za ljudska prava. Sud posebno razmatra svaki predmet i ne postoje definisani minimalni/maksimalni rokovi. Međutim, Sud je utvrdio u najvećem broju slučajeva da je za krivične jednostavnije postupke prihvatljivo trajanje tri godine i šest mjeseci (za tri nivoa nadležnosti), odnosno četiri godine i tri mjeseca (za tri nivoa nadležnosti i istragu) dok za krivične složene postupke

najduže prihvatljivo trajanje postupka je osam godina i pet mjeseci (za istragu i tri nivoa nadležnosti). Ombudsman je u svom izvještaju za 2011. godinu naveo da je Evropski sud za ljudska prava utvrdio povredu prava ako je postupak trajao preko pet godina u krivičnim predmetima, iako se radilo o složenim predmetima. Dok je u nekim predmetima koji su zahtijevali hitnost postupanja, kakvi su slučajevi po prijavama policijskog nasilja, Sud je utvrdio povredu prava, iako je suđenje trajalo svega dvije godine.

U slučaju policijske torture koji je GA registrovala u Baru kada su građani Bara, I.A. i P.Đ. prijavili da su 24. jula 2007. godine u popodnevним satima u Baru doživjeli policijsku torturu od pripadnika Interventne policije područne jedinice Bar postupak pred prvim stepenom traje skoro šest godina. U konkretnom slučaju, tužilaštvo je sprovelo istragu u roku koji je predložio Komitet protiv torture i podiglo optužnicu u roku od oko 13 mjeseci od incidenta. Međutim, suđenje pred prvim nivoom nadležnosti i dalje traje. I.A. i P.Đ. su kazali da su ih policijski službenici zlostavljali na platou ispred željezničke stanice u Baru i tom prilikom zadobili su teške povrede. Prema njihovim riječima bilo je četiri policijska službenika. Nakon toga, policijski službenici su ih priveli u stanicu policije, gdje su ih takođe tukli.

Zbog povreda zadobijenih od strane policijskih službenika I.A. i P.Đ. hitno su prebačeni u Klinički centar Crne Gore, gdje je P.Đ. zadržan sedam, a I.A. tri dana. Doktori su u dokumentaciji naveli brojne povrede u vidu krvnih podliva po tijelu i glavi i frakturu nosa.

Savjet za građansku kontrolu rada policije i Unutrašnja kontrola rada policije konstatovali su da su I.A. i P.Đ. prekršena ljudska prava i nanijete brojne povrede od strane policijskih službenika. Od rukovodioca Područne jedinice Bar zatraženo je da pokrene disciplinske postupke protiv osumnjičenih policijskih službenika. Nakon sprovedenog disciplinskog postupka policajci N.J., V.B., I.R. i R.R. su proglašeni krivim zato što su počinili teži disciplinski prekršaj. Njima je izrečena novčana kazna u iznosu od po 30% od zarade ostvarene u mjesecu izvršenja.

Postupak je 2007. godine pokrenut i kod Osnovnog državnog tužilaštva u Baru. Uprava policije podnijela je krivičnu prijavu protiv I.A. i P. Đ. zbog napada na službeno lice, dok su I.A. i P.Đ. podnijeli krivičnu prijavu protiv službenika Uprave policije za zlostavljanje i mučenje. Dvije krivične prijave tužilaštvo je objedinilo u jedan slučaj prilikom ocjenjivanja i odlučivanja. Tužilaštvo je protiv policijskih službenika 13. septembra 2008. godine podiglo optužnicu. Suđenje pred Osnovnim sudom u Baru je i dalje u toku.

U drugom slučaju, koji je GA registrovala, postupak takođe traje skoro šest godina. Naime, pet radnika sa Kosova koji su radili u šumi u Vaganičkoj kosi, u opštini

Plav, prijavili su da su ih policajci 6. jula 2007. godine zlostavljali u namjeri da od njih dobiju priznanje za krađu šume. Službenici Uprave policije, područne jedinice Berane priveli su ih zbog sumnje da su počinili krivično djelo šumska krađa. Radnici su optužili policijske inspektore u Beranama da su ih 7. i 8. jula 2007. godine fizički maltretirali dok su ih ispitivali. Radnici su optužili tri policijska inspektora. Savjet za građansku kontrolu rada policije je zaključio da su službenici policije područne jedinice Berane u ovom slučaju prekoračili službena ovlaštenja. Odjeljenje za unutrašnju kontrolu rada policije nakon istrage nije moglo utvrditi činjenice na osnovu kojih bi bio iniciran i sproveden postupak odgovornosti policijskih službenika PJ Berane jer su policijski službenici kategorično negirali da su upotrijebili sredstva prinude te da se u postupku nije moglo utvrditi kad su kod podnosilaca predstavki nastupile povrede i ko ih je nanio.

Vrhovno državno tužilaštvo dostavilo je 14. januara 2013. godine GA informaciju da je zbog krivičnog djela mučenje i nanošenje lakše tjelesne povrede na štetu dva radnika, Osnovno državno tužilaštvo u Beranama 17. januara 2008. godine podiglo optužnicu. Osnovni sud u Beranama je 25. jula 2011. godine oslobodio dva optužena policijska službenika. Nakon žalbe Tužilaštva iz Berana, Viši sud u Bijelom Polju ukinuo je presudu i postupak vratio na ponovni postupak. Suđenje pred Osnovnim sudom u Beranama je u toku.

Treba napomenuti da je praksa Evropskog suda pokazala da nacionalni sudovi ne mogu opravdati dugo trajanje sudskih postupaka stavom da je predmet bio složen, kao ni brojem stranaka, obimom dokaznog materijala, složenošću vještačenja i dr. Sud je utvrdio da je potrebna posebna revnost pravosudnih organa u istragama koje pojedinci podnose uz navode da su bili izloženi policijskom nasilju (Caloc protiv Francuske).

Nekažnjivost

U ovom periodu aktualizovan je problem pravosnažno osuđenih policijskih službenika za kršenje ljudskih prava koji su i dalje službenici policije. Po Zakonu o policiji, policijskom službeniku prestaje radni odnos, između ostalog, ako je pravosnažnom presudom osuđen za krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti, osim za krivična djela koja se odnose na bezbjednost saobraćaja, danom pravosnažnosti presude. Na osnovu saznanja GA, pojedini službenici policije pravosnažno su osuđivani i više od jednog puta. Poslednji primjer jeste policijski službenik B.J. za kog je Odjeljenje za unutrašnju kontrolu rada policije utvrdilo da je prekoračio ovlaštenja u incidentu 6.

juna 2012. godine kada je bivši lider političke partije LSCG, Slavko Perović zadobio teške tjelesne povrede i koji je u prethodnom periodu tri puta pravosnažno osuđivan zbog zlostavljanja. GA je u ovom periodu nekoliko puta pozivala Božidara Vuksanovića, direktora Uprave policije, da ispita odgovornost nadređenih policajcu B.J. i da saopšti koliko je policijskih službenika pravosnažno osuđeno i da ih otpusti iz policije. Do objavljivanja izvještaja nijesmo dobili tražene informacije.

U drugom slučaju koji se dogodio u Beranama 5. novembra 2007. godine zbog sumnje da su počinili krivično djelo pokušaj ubistva, optuženo je sedam policijskih službenika. Građani koji su oštećeni u tom postupku Zoran Vasović i Nedeljko Peković redovno su prijavljivali policiji, nevladinim organizacijama i medijima da im optuženi policijski službenici dok su na dužnosti iprijetu, izazivaju i slično. Iako su optuženi za pokušaj ubistva policijski službenici nijesu privremeno udaljeni iz službe.

U slučaju Šoškić jedan policijski službenik, koji je optužen da je odgovoran za smrt Miroslava Šoškića, takođe nije privremeno udaljen ali je zbog prijetnji roditeljima dok je bio na slobodi disciplinski odgovarao.

U Područnoj jedinici Bar nekoliko policijskih službenika su više puta optužili građani nadležnim državnim institucijama, ali nijesu bili suspendovani. Ovakve podatke GA je dobila od Odjeljenja za unutrašnju kontrolu rada policije, koja je više puta protiv spomenutih policijskih službenika podnosila zahtjev za sprovođenje disciplinskog postupka ali ih Područna jedinica Bar nije obavještavala o rezultatima tih postupaka.

GA je u ovom periodu registrovala 179 prijavljenih slučajeva zlostavljanja ili nehumanog postupanja od strane policijskih službenika i samo jedan slučaj u kojem je policijski službenik zbog optužbi dobio otkaz. Uprava policije nije u svom radu uvela standard i pravilo da optuženi policijski službenici budu privremeno suspendovani do okončanja postupka po ozbiljnim navodima za kršenje ljudskih prava. GA je ovu pojavu registrovala samo u dva slučaja.

Postupanje policije prema građanima romske nacionalnosti

U ovom periodu GA je registrovala više slučajeva zlostavljanja građana romske nacionalnosti. Treba istaći da ovakvo postupanje policijskih službenika nije bilo nacionalno motivisano. Međutim, smatramo da je veoma važno da treba ukazati na nekoliko bitnih elemenata u postupanju nadležnih institucija, koji se u narednom periodu moraju preduprijediti imajući u vidu da se radi o ranjivoj grupi stanovništva. Od predstavnika Romskog nacionalnog Savjeta dobili smo informacije da su prekoračenja policijskih službenika u odnosu sa Romima sve manje prisutna, te da se odnos policije potpuno promijenio.

GA je registrovala više slučajeva gdje su policijski službenici zlostavljali Rome kako bi od njih iznudili priznanje. Policijski službenik je tukao pendrekom po ispruženim rukama Š.Z. i od njega tražio da prizna da je pretukao drugog Roma.

Odjeljenja za unutrašnju kontrolu i primjenu ovlaštenja ocijenilo je da je pritužba Š.Z. osnovana. Nakon sprovedenog disciplinskog postupka policijskom službeniku D.L. izrečena je novčana kazna u iznosu od 30% zarade ostvarene u mjesecu počinjenog prekršaja. Odjeljenja za unutrašnju kontrolu obavijestilo je GA da su spisi predmeta dostavljeni Osnovnom državnom tužiocu u Podgorici na ocjenu postojanja krivične odgovornosti, . Iz tužilaštva su odgovorili GA 28. decembra 2012. godine da protiv policijskog službenika D.L. nijesu formirali predmet. Nakon nalaza o povredama i utvrđenom prekoračenju ovlaštenja od strane Unutrašnje kontrole ostalo je nejasno zbog kojih razloga tužilaštvo nije pokrenulo istražni postupak. U svakom slučaju, kazna od 30% smanjenja jedne plate ne može djelovati preventivno na zaštitu Roma, kao ranjive grupe, od policijskog zlostavljanja.

Takođe, Osnovno državno tužilaštvo iz Podgorice odgovorilo je GA 26. decembra 2012. godine da je krivična prijava u slučaju braće Selimović odbačena, jer nije bilo dokaza koji bi potvrdili osnovanu sumnju da je prijavljeni policijski službenik izvršio krivično djelo koje mu je stavljeno na teret, niti bilo koje drugo krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti. U tom slučaju braća Selimović su tvrdili da su od posledica policijske torture zadobili veliki broj teških i lakših povreda koje su bile medicinski registrovane i dokumentovane u nalazima. Da postoje indicije da se tortura dogodila protiv jednog od braće Selimović potvrdio je Savjet za građansku kontrolu rada policije. Iz Savjeta nam je saopšteno da je u jednom slučaju postojala tortura koju nije bilo moguće dokazati. Problem u ocjeni primjene ovlaštenja policije predstavljala je izjava ostećenih data u prisustvu advokata koji su potvrdili da nije bilo torture. Sumnja izražena od strane Savjeta za građansku kontrolu zasnovana je na poređenju činjenica i okolnosti slučaja, kao i prirode povreda na strani jednog od ostećenih.

Zbog neadekvatnog postupanja nadležnih državnih institucija po prijavama za zlostavljanje, Romi gube povjerenje u institucije i zbog straha ne prijavljuju naredne slučajeve zlostavljanja. Takav je slučaj dvojice Roma I.V. i M.A. koji su građani Berana. I.V. je ispričao istraživaču GA 10. jula 2007. godine da su početkom marta 2007. godine policajci priveli njega i njegovog prijatelja M.A. On je tada kazao da su ga policajci tukli u beranskoj stanici policije kako bi priznao krivično djelo krađu. Od batina je zadobio brojne povrede. Na kraju je priznao da je počinio djelo iako je tvrdio da to nije uradio. Nakon toga je prebačen u istražni zatvor gdje ga je doktor pregledao i konstatovao povrede, ali je nalaz, kako je tvrdio I.V., uzeo policijski službenik. I.V. je odbio besplatnu pravnu pomoć zbog straha da procesuiru policijske službenike.

Prijavljeni slučajevi prekoračenja policijskih ovlaštenja na sportskim događajima

GA je u ovom periodu registrovala veći broj incidenata na sportskim događajima. U tim incidentima došlo je do povrede navijača i policijskih službenika. Policija je protiv navijača podnosila krivične prijave zbog napada na službena lica i nanošenja teških tjelesnih povreda. Navijači su javno saopštavali da su policijski službenici prekoračili ovlaštenja i da su ih tukli nanoseći im povrede. Nadležne državne institucije nijesu pokretale istrage o tim navodima (tužilaštvo) ili su saopštavale da na osnovu preduzetih mjera i radnji nijesu došle do konkretnih dokaza koji bi te navode i potvrdili (Unutrašnja kontrola rada policije). Incidentne situacije događaju se i dalje, ali policijski službenici za koje se utvrdi da su prekoračili ovlaštenja ostaju neidentifikovani jer koriste zaštitna odijela a rukovodioci ne žele da saopšte imena onih policijskih službenika koji su nezakonito postupali.

Neredi na fudbalskoj utakmici Berane – Budućnost u Beranama koja je održana 2. aprila 2008. godine, pokazali su nedovoljne kapacitete službenika policije za postupanje u incidentima na sportskim događajima. Na utakmici je došlo do incidenta između navijača FK Budućnost i policije. Tačan broj povrijeđenih navijača nije utvrđen, a Uprava policije je saopštila da je pet njihovih službenika povrijeđeno u incidentu.

Policijski službenici nanijeli su povrede navijačima na samom stadionu, međutim navijači su optužili službenike policije i za zlostavljanje u prostorijama policije u Beranama. Na jednom od snimaka vidi se kako je policijski službenik V.B. više puta udario pištoljem po glavi navijača izolovanog od grupe navijača. Više navijača svjedočilo je istraživaču GA da su ih policijski službenici zlostavljali i u prostorijama policije u cilju kažnjavanja zato što su u incidentu nanijeli povrede njihovim kolegama.

Uprava policije je saopštila da su nakon izvršenih provjera, navodi novinskih tekstova ocijenjeni kao osnovani i protiv odgovornog službenika V.B. predloženo je pokretanje disciplinskog postupka zbog težeg disciplinskog prekršaja. Nakon sprovedenog disciplinskog postupka V.B. je kažnjen smanjenjem zarade ostvarene u mjesecu počinjenog prekršaja za 30%.

Osnovnom državnom tužilaštvu u Beranama podnijeta je 13. juna 2008. godine krivična prijava protiv policijskih službenika V.B., B.Z. i više NN policijskih službenika zbog krivičnog djela zlostavljanje i mučenje i krivičnog djela lake tjelesne povrede. Osnovni državni tužilac u Beranama odbacio je krivičnu prijavu jer po procjeni tužilaštva u Beranama u radnjama prijavljenih policijskih službenika nije bilo

elemenata bića prijavljenog krivičnog djela niti pak drugog krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti. Navijači su podnijeli zahtjev za sprovođenje istrage Osnovnom sudu u Beranama, ali je sud odbio ovakav zahtjev kao nesnovan. Žalbu na takvo rješenje Viši sud u Bijelom Polju odbio je kao neosnovanu. U konkretnom slučaju, tužilaštvo nije podiglo optužnicu protiv policijskih službenika, čak i pored video materijala na kom se vidi incidentna situacija i pored osnovane sumnje da je došlo do prekoračenja ovlašćenja policijskih službenika. Kasnije je sud odbacio zahtjev za pokretanje istrage pa se može smatrati da država u konkretnom slučaju nije obezbijedila djelotvorno pravno sredstvo u istrazi ozbiljnih navoda zlostavljanja. Ovo posebno jer disciplinsko sankcionisanje konkretnog prekoračenja ovlašćenja, od strane Uprave policije, sa kaznom od 30% odbitka jedne plate ne može predstavljati djelotvorno pravno sredstvo u borbi protiv zlostavljanja.

U drugom incidentu tužilaštvo nije postupilo po javno saopštenim navodima za zlostavljanje navijača od strane policijskih službenika. Naime, incident na utakmici FK Zabjelo (Podgorica) - FK Čelik (Nikšić) dogodio se 10. maja 2009. godine, kada je povrijeđeno nekoliko policijskih službenika i nekoliko navijača FK Zabjelo i FK Čelik. Policija je, zbog sumnje da su izazvali nered i tom prilikom povrijedili policijske službenike i navijača FK Čelik, uhapsila četiri navijača.

U saopštenju koje su javno izdali ovim povodom, navijači nikšićkog Čelika negirali su da su bili inicijatori tuče i naglasili da su brutalno pretučeni od strane pripadnika policije. Navijači FK Čelik istakli su da su ih policajci udarali sa svih strana i da su povrijedili osam njihovih članova od kojih su dva navijača zadobila teže tjelesne povrede.

Osnovno državno tužilaštvo iz Podgorice obavijestilo je GA 28. decembra 2012. godine da je ovo tužilaštvo podiglo optužnicu protiv dva navijača zbog krivičnog djela napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti i krivičnog djela napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti, u sticaju sa krivičnim djelom teška tjelesna povreda. Osnovni sud u Podgorici donio je presudu kojom je jedan navijač proglašen krivim i izrekao mu uslovnu osudu. Povodom iznijetih navoda od strane navijača u vidu saopštenja za javnost o ozbiljnom kršenju ljudskih prava od strane policijskih službenika, a koje su prenijeli nauticajni dnevni listovi, tužilaštvo nije pokrenulo istragu.

b) Situacija u ZIKS-u

U ovom periodu, saradnja Uprave ZIKS-a i nevladinih organizacija nije bila adekvatna. Tek u 2011. godini ostvaren je bolji nivo saradnje i komunikacije. Od početka 2012. godine saradnja je na mnogo većem nivou i uprava ZIKS-a radila je na

rješavanju brojnih problema u zatvorima sa nevladinim organizacijama. Potpisan je veći broj memoranduma o saradnji. Tokom 2012. godine ostvaren je značajan napredak kada su u pitanju uslovi u ZIKS-u i odnos prema osuđenim licima. U decembru 2011. godine Ministarstvo pravde je preuzelo nadležnost nad ZIKS-om. Ministarstvo i nova uprava su otpočeli reformu ZIKS-a. Nova uprava napravila je napredak po brojnim pitanjima. Planirano je da pored izgradnje zatvorskih jedinica, bude izgrađen i medicinski stacionar/bolnica. Optužene službenike za ozbiljna kršenja ljudskih prava uprava je počela privremeno da udaljuje iz službe. Tokom 2012. godine uprava ZIKS-a i predstavnici GA radili su na nekoliko prijavljenih slučajeva kršenja ljudskih prava. U narednom periodu neophodno je ubrzati proceduru donošenja legislative u oblasti alternativnih sankcija.

Jedan od najvećih problema u zatvorima u Crnoj Gori, koji se pojavio u ovom periodu a i dalje je prisutan, jeste to što broj pritvorenih i osuđenih lica daleko premašuje kapacitete zatvora. Evropska komisija ukazala je na ovaj problem u Analitičkom izvještaju. Da bi se ovakvo stanje prevazišlo neophodno je da se razviju alternativne sankcije i aktivnosti rehabilitacije. U pojedinim zatvorskim jedinicama kapaciteti su bili duplo više popunjeni. Na primjer, u zatvoru u Bijelom Polju bilo je duplo više zatvorenika nego što to standardi propisuju (8m2 prostora po jednom osuđenom licu), pa je situacija takva da je smještajnih kapaciteta 90 a da se u tom zatvoru tokom prošle godine nalazilo 205 osuđenih lica. Zbog pretrpanosti zatvora ugroženi su uslovi za boravak i ostvarivanje brojnih prava. U ovom periodu, aktuelizovan je i problem prisutnosti Hepetitisa C kod velikog broja osuđenih lica.

Pravo posjete koje podrazumijeva ostvarivanje prava na porodični život ne zadovoljava minimum standarda. Razlozi su prije svega prostorije određene za porodičnu posjetu odnosno ostvarivanje prava na porodični i bračni život, koje nijesu prilagođene. U prostorijama je registrovana vlaga a nalaze se na neadekvatnom mjestu gdje se ne može obezbijediti sigurnost i intimnost a djeca ne mogu prisustvovati posjetama u takvim prostorijama. Ove prostorije jedino mogu koristiti bračni ali ne i vanbračni partneri.

Skupština je 22. juna 2011. godine usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija. Ovim zakonom uspostavlja se posebna organizaciona jedinica u Ministarstvu pravde, Odsjek za uslovnu slobodu. Odsjek za uslovnu slobodu nadgleda osuđena lica na slobodi tokom trajanja uslovnog otpusta, uslovne osude, uslovne osude sa zaštitnim nadzorom, kazne rada u javnom interesu i drugih mjera određenih zakonom. Odsjek je formiran u decembru 2011. godine i počeo je sa radom u januaru 2012. godine. Osuđena lica javno su protestovala saopštavajući o diskriminaciji i iznoseći stav da ovaj institut još uvijek nije u potpunosti zaživio. Iz

Ministarstva pravde demantovali su ove navode i saopštili da se sve sprovodi u skladu sa Zakonom.

Postupanje nadležnih institucija po prijavama za zlostavljanje

U ovom periodu istrage po prijavljenim slučajevima zlostavljanja nijesu sprovedene u skladu sa međunarodnim i domaćim standardima koji obezbjeđuju hitne, nezavisne i djelotvorne istrage. Da postoji opravdana sumnja da je tužilaštvo propustilo da sprovede djelotvorne istrage po prijavljenim navodima o ozbiljnom zlostavljanju od strane službenika ZIKS-a, potvrdio je i Komitet protiv torture nakon posjete 2008. godine. Komitet je tada saopštio: „Da bi se izbjegla svaka percepcija nekažnjivosti, presudno je da tužilački i istražni organi preduzimaju djelotvorne mjere kada se pojavi neka informacija koja ukazuje na moguće zlostavljanje. U tom pogledu, čvrsto je ustanovljeno sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava da, kadgod je lice povrijeđeno dok je u rukama javnih zvaničnika, postoji snažna pretpostavka da je dotično lice zlostavljano i da je dužnost vlasti da daju zadovoljavajuće i ubjedljivo objašnjenje toga kako je do povreda došlo“.

Takođe, presuda koja je izrečena u jednom slučaju koji je bio i predmet interesovanja Komiteta, koji je i zabilježio taj slučaj za vrijeme posjete Crnoj Gori, ne doprinosi suzbijanju i prevenciji zlostavljanja. Naime, u tom predmetu presuda koja je izrečena za zlostavljanje je niska i nesrazmjerna počinjenom prekorajču ovlašćenja od strane dvije službenice.

Slučaj Nikezić, Milić

U incidentu u ZIKS-u koji se dogodio 27. oktobra 2009. godine, povrede su zadobili pritvorena lica Dalibor Nikezić i Igor Milić.

GA je istražila slučaj i Miliću i Nikeziću pružila besplatnu pravnu pomoć. GA je došla do snimka sa jedne od službenih kamera u hodniku ZIKS-a u kom se vidi da oko 15 službenika ZIKS-a primjenjuju silu na četiri pritvorena lica koja ne pružaju otpor. Istraživanje ovog slučaja obavila je i kancelarija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori. Marijana Laković, zamjenica Zaštitnika potvrdila je, obraćajući se javnosti 30. oktobra, da Dalibor Nikezić ima povrede u predjelu glave, naročito očiju i više povreda na nogama.

Protiv službenika ZIKS-a podnijeta je krivična prijava Osnovnom državnom tužilaštvu u Podgorici, zbog mučenja i zlostavljanja Milića i Nikezića. Tužilaštvo je odbacilo krivičnu prijavu uz obrazloženje da nema elemenata bića krivičnog djela.

GA je kroz program besplatne pravne pomoći zastupala Milića i Nikezića i uputila predstavke Sudu u Strazburu. Postupak je u toku i očekuju se presude Suda.

Slučaj Vladane Kljajić

Milena Kljajić, majka Vladane Kljajić koja se 2008. godine nalazila u istražnom zatvoru, podnijela je krivičnu prijavu protiv službenica ZIKS-a zbog nanošenja povreda Vladani.

Ovaj incident je prijavljen i Ombudsmanu, čija je zamjenica Marijana Laković tada posjetila ZIKS i razgovarala sa Vladanom, tadašnjim direktorom ZIKS-a, i sa jednom od službenica koje su čestvovala u incidentu. Kancelarija zaštitnika je najavila da će pratiti postupak kod nadležnih državnih organa.

Krivični postupak je pokrenut protiv dvije službenice ZIKS-a pred Osnovnim sudom u Danilovgradu. Protiv Vladane je podnijeta krivična prijava za napad na službeno lice i nanošenje teške tjelesne povrede dok je protiv dvije službenice ZIKS-a podnijeta krivična prijava zbog krivičnog djela zlostavljanje i mučenje i nanošenja lake tjelesne povrede. Osnovni sud u Danilovgradu donio je presudu kojom je okrivljene proglasio krivim za krivična djela koja su im stavljena na teret. Vladani Kljajić izrečena je kazna zatvora u trajanju od sedam mjeseci, dok su službenice ZIKS-a dobile uslovne osude, kojima je sud utvrdio kazne zatvora u trajanju od četiri mjeseca koje se neće izvršiti ukoliko okrivljene za vrijeme od dvije godine po pravosnažnosti presude ne učine novo krivično djelo. Nakon žalbenog postupka, presuda je postala pravosnažna.

3. Politički motivisano nasilje

U posmatranom periodu dogodio se veliki broj politički motivisanih incidenata, napada i uništavanja imovine. S druge strane, izostao je adekvatan odgovor nadležnih državnih institucija. Na osnovu saznanja GA, policija nije identifikovala počinioce u najvećem broju slučajeva dok se tužilaštvo nije interesovalo za ove navode, posebno imajući u vidu da su se pojedini politički motivisani napadi događali u kontinuitetu. Na taj način stvoren je veliki prostor za izbjegavanje odgovornosti.

Opis slučajeva

U Podgorici 28. februara 2008. godine, u blizini prostorija Srpske radikalne stranke, oko 21h, za vrijeme probe hora kulturno-umjetničkog društva “Branko” bačen je suzavac. U tim prostorijama bilo je četrdesetak ljudi a najviše djece.

U Golubovcima (Podgorica) 29. februara 2008. godine nepoznate osobe su oko 21h u prostorije Vatrogasnog doma (istočni dio) bacile Molotovljev koktel, prethodno zaključavši vrata prostorije sa spoljne strane. U tom momentu, u prostorijama je bilo više aktivista Demokratske partije socijalista (DPS). U požaru su dva lica dobila opekotine.

Na dan predsjedničkih izbora 6. aprila 2008. godine, na biračkom mjestu 18. u Andrijevići, kada je počelo prebrojavanje glasova izgorijelo je auto Igora Lalića, posmatrača Demokratske partije socijalista. Ispod auta, koji je bio parkiran desetak metara od biračkog mjesta, pronađena je drvena baklja. Laliću je nepoznati počinitelj ili više njih još u dva navrata podmetao požar ispod automobila. Na osnovu saznanja GA koja smo dobili od predstavnika DPS iz Andrijevice, niko nije privođen niti procesuiran a ni tužilaštvo nije reagovalo.

U noći između 18. i 19. marta 2008. godine, skinute su srpske trobojke sa kancelarije Srpske narodne stranke (SNS) u Danilovgradu, današnje Nove srpske demokratije. Predsjednik Opštinskog odbora, Veljo Đoković kazao je istraživaču GA da su nekoliko puta kamenovani vrata i prozori, lomljena stakla, skidana trobojka. On je kazao da su slučajeve prijavljivali organima reda i da je policija jednom napravila zapisnik ali da ga partija nikad nije dobila. Đoković je saopštio da je reakcija tužilaštva izostala, jer nijednom nije bilo tragova obijanja. Takođe, 8. aprila 2008. godine skinuta je albanska zastava sa jarbola ispred sjedišta Demokratskog saveza u Tuzima, dok je jarbol na kojem se nalazila slomljen. Predsjednik DS za Malesiju, Nikolla Camaj tada je kazao da je albanska zastava po treći put meta vandala, a da su incident dva puta prijavili policiji.

Prostorije odbora SNP-a u Podgorici, u ulici Nikole Kovačevića br. 4. kamenovane su u noći između 17. i 18. novembra 2008. godine. Slučaj je prijavljen policiji. Tužilaštvo nije reagovalo.

Nekoliko članova Srpskog narodnog vijeća dobilo je tokom 2008. godine, a naročito u avgustu prijetnje preko mobilnih telefona. Prijetnje su bile upućene i članovima njihovih porodica.

4. Pravo na pravično suđenje

U posmatranom periodu veoma često su se u javnosti saopštavali navodi da se pravo na pravično suđenje krši u brojnim slučajevima. Iz kancelarije Ombudsmana ukazivali su na to da se pravo na pravično i nepristrasno suđenje veoma često krši. Ombudsman je 2006. godine primio 146 pritužbe, 2009. godine 184 a 2011. godine 102 pritužbe koje su se odnosile na pravično suđenje u razumnom roku.

GA je u periodu od februara do oktobra 2011. godine realizovala projekat „Monitoring rada sudova“ sa posebnim aspektom na pristup sudu i objavila izvještaj „Pristup sudu, jednakost, javnost, transparentnost, efikasnost“. Istraživanje je pokazalo da materijalni uslovi u kojima posluje pravosuđe uslovljavaju teškoće u pristupu sudu. Nijedan od projektom obuhvaćenih sudova, u vrijeme istraživanja, osim donekle Upravnog suda, ne ispunjava prostorne i tehničke uslove koji bi zadovoljili potrebne standarde sudskog postupka, čime se ugrožava ostvarivanje prava na javno suđenje. Arhitektonske barijere u pristupu sudu značajne su prepreke za lica smanjene pokretljivosti. Zbog nedostatka tabli sa informacijama i identifikacionih oznaka službenika unutar sudova građani nailaze na teškoće u pronalaženju njima relevantnih prostorija i lica koja su od značaja za rješavanje njihovih zahtjeva. Novinari kao značajna ograničenja u obavljanju svog posla ističu i nedostatak informacija o tome koji sudija je zadužio neki predmet i kada su zakazana suđenja, nespремnost sudija i zaposlenih u sudu da komuniciraju sa njima, kao i osjećaj ugrožene bezbjednosti kada zbog prostornih ograničenja početak suđenja čekaju u hodniku, zajedno sa optuženima i oštećenima i njihovim porodicama.

Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) saopštio je 28. septembra 2011. godine rezultate o monitoringu sudskih procesa za period od 1. aprila do 31. avgusta 2011. godine. CEDEM je saopštio da u više od 50% posmatranih predmeta nije bilo kršenja prava na pravično suđenje dok su u ostalim predmetima koje su pratili konstatovane povrede ovog prava. Pravo na nezavistan sud kršeno je u jednom predmetu, pravo na pristup sudu kršeno je u tri predmeta, pretpostavka nevinosti kršena je u četiri predmeta, u jednom predmetu uočene su povrede prava na jednakost oružja, jer je odbrana imala teškoća da dođe do svih dokumenata koji se izvode kao dokazi, u četiri predmeta povrijeđeno je pravo na efikasnu odbranu, dok se najviše kršilo pravo na suđenje u razumnom roku i to u devet predmeta a u tri predmeta postavlja se pitanje validnosti dokaza.

Slučaj “Miss Pat” – Nesrećan slučaj u kojem je poginulo 37 Roma a određeni broj nestao kada je u crnogorskim vodama potonuo brod “Miss Pat”, dogodio se 16. avgusta 1999. godine. Predmet se nalazio kod Osnovnog tužioca u Baru, koji je 31. avgusta 1999. godine, podnio zahtjev za sprovođenje istrage a optužnica je podignuta 21. oktobra 1999. godine. Do 25. decembra 2002. godine nije zakazivan glavni pretres. Predmet je nakon prekvalifikacije optužbe preuzeo Viši tužilac u Podgorici 26. maja 2004. godine. Optužnica je podignuta 31. oktobra 2006. godine a suđenje u prvom stepenu nakon 13 godina od incidenta i dalje traje. Zbog potapanja broda “Miss Pat” zbog krivičnog djela teško djelo protiv opšte sigurnosti, okrivljeni su Agim Gaši,

Ismet Balja, Ramadan Balja, Bajram Maljoku, Joko Nikaljević, Saša Boreta, Goran Đuričković i Refik Hodžić. Oni su optuženi da su raseljenim Romima sa Kosova obećali prevoz do Italije, uz novčanu naknadu. Iako je ‘Miss Pat’ bio registrovan za prevoz šest osoba i dva člana posade, te noći je na brodu ukrcano oko 70 ljudi. Nakon nekoliko sati plovidbe, čamac kojim je upravljao Hodžić se prevrnuo, a u brodolomu je nastradalo 37 osoba, od kojih je 13 identifikovano, dok se ostali vode kao nestali. Na osnovu informacija od Višeg tužilaštva iz Podgorice od 25. decembra 2012. godine, u toku je glavni pretres pred Višim sudom u Podgorici.

Besplatna pravna pomoć - Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći usvojen je 5. aprila 2011. godine a njegova primjena počela je od 1. januara 2012. godine. Prva kancelarija za pružanje besplatne pravne pomoći otvorena je 25. novembra 2011. godine u Podgorici u Osnovnom sudu. Besplatnu pravnu pomoć do sada su pružale nevladine organizacije, sindikati i političke partije. Predlog da se takvo rješenje zadrži i u novom Zakonu nije usvojen pa besplatnu pravnu pomoć pružaju advokati sa liste Advokatske komore. Usvojeni Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći pokazao je da Vlada ovu oblast smatra siromaškim pravom a ne i oblašću ljudskih prava. Tokom izrade Zakona, nevladine organizacije su predlagale da pravo na besplatnu pravnu pomoć imaju i građani koji su žrtve teških oblika kršenja ljudskih prava, kao što su zlostavljanje i mučenje ili u slučajevima diskriminacije. Ipak, takav zahtjev nije usvojen i besplatna pravna pomoć je Zakonom omogućena samo za socijalno ugrožene građane. Zakon je u prvoj godini primjene pokazao nekoliko suštinskih problema. Prvo, institucije koje po zakonu treba da dostavljaju podatke sudovima su kasnile sa istim, kancelarije nijesu ostvarile međusobnu komunikaciju, registrovani su i slučajevi višemjesečnog kašnjenja donošenja odluke po zahtjevima građana za besplatnu pravnu pomoć, osobe sa invaliditetom još uvijek ne mogu fizički da pristupe najvećem broju sudova, procedure su komplikovane i kod velikog broja građana izazivaju potrebu pravne pomoći kako bi aplicirali za besplatnu pravnu pomoć. Na osnovu saznanja GA, država još uvijek nije obezbijedila stabilan sistem finansiranja implementacije ovog Zakona. Do 1. novembra 2012. godine za besplatnu pravnu pomoć 345 građana je apliciralo, dok je to pravo dobilo 229 građana, 60 je odbijeno, za 22 je obustavljen postupak, 14 je odbačenih i 20 predmeta je bilo u radu. U Podgorici je najviše građana tražilo besplatnu pravnu pomoć i to 194, zatim slijede Pljevlja 38, Berane 19, Bar 17, Bijelo Polje i Rožaje po 16, Ulcinj 10 i u ostalim sudovima ispod deset. Na Žabljaku nijedan građanin nije tražio besplatnu pravnu pomoć.

Slučaj Turković - Srđan Turković iz Mojkovca obratio se GA 2. februara 2012. godine, tražeći savjetodavnu pomoć kako može da ostvari pravo na besplatnu pravnu

pomoć u podgoričkom Osnovnom sudu. Turković je kazao da mu niko u Osnovnom sudu u Bijelom Polju, pred kojim se vodi njegov postupak, nije saopštio da ima pravo na besplatnu pravnu pomoć. Srđan Turković tvrdi da je žrtva policijske torture koja se dogodila sredinom 2011. godine. Turković je član porodice koja prima materijalno obezbjeđenje porodice i lice je sa hendikepom. Turković je o besplatnoj pravnoj pomoći bio obaviješten putem medija. Policijski službenici optužili su ga da je ometao službeno lice u vršenju službene radnje. Zbog tog procesa, Turkoviću je bila potrebna besplatna pravna pomoć za pisanje žalbe povodom donošenja rješenja za pokretanje istrage protiv njega. Rok za žalbu bio je tri dana, a ostao je još jedan dan. Istraživač GA je zajedno sa Turkovićem otišao u zgradu Osnovnog suda u Podgorici. U zgradi suda saznali smo da je radno vrijeme kancelarije za besplatnu pravnu pomoć od ponedjeljka do četvrtka, samo do 13 sati. Iz kancelarije su nam potom saopštili da oni nijesu nadležni da daju besplatnu pravnu pomoć osim za građane sa prebivalištem u Podgorici. Iako je rok bio kratak a trebalo je brzo reagovati, kazali su nam da je to previše kratak rok da se bilo šta može učiniti. Prema njihovim riječima, kada se podnesu dokumenta neophodna za dobijanje besplatne pravne pomoći rok za odobravanje pravne pomoći može trajati od tri do 15 dana. Kako se ne bi propustio zakonski rok, GA je pružila pravnu pomoć Turkoviću. Turković je podnio zahtjev za besplatnu pravnu pomoć kancelariji u Osnovnom sudu u Bijelom Polju. Osnovni sud u Bijelom Polju donio je 8. maja 2012. godine Rješenje kojim se Turkoviću odobrava pravo na besplatnu pravnu pomoć iako je Zakonom propisano da se odluka donosi u roku od 15 dana. U ovom periodu Turković se pojavljivao pred sudom četiri puta bez advokata.

Upotreba jezika i pisma: Slučaj L.K. – Osnovni sud u Podgorici donio je Rješenje protiv L.K. građanke albanske nacionalnosti tužene radi razvoda braka. Rješenjem se nalaže da podnesak koji je podnijela na albanskom jeziku dostavi na jezik koji je u službenoj upotrebi u sudu u roku od tri dana a da će, ukoliko bude vraćen bez ispravke, biti odbačen. L.K. razumije samo albanski jezik. Na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama, GA je, kroz test otvorenosti sudova za građane, zatražila 11. maja 2012. godine od Osnovnog suda u Podgorici i Višeg suda u Podgorici, informaciju da li je ovakvo postupanje praksa sudova i koji jezici su u službenoj upotrebi. Ipak, odgovor do objavljivanja izvještaja nijesmo dobili. Zakon o parničnom postupku Crne Gore definiše da stranke i drugi učesnici u postupku imaju pravo da, u postupku pred sudom, upotrebljavaju svoj jezik ili jezik koji razumiju, da se pozivi, odluke i druga sudska pismena upućuju strankama i drugim učesnicima u postupku na jeziku koji je u službenoj upotrebi u sudu. Ako je u sudu u službenoj upotrebi i neki od jezika nacionalnih manjina, sud će na tom jeziku dostaviti sudska

pismena onim strankama i učesnicima u postupku koji su pripadnici te nacionalne manjine i u postupku se služe tim jezikom. Po istom Zakonu, stranke i drugi učesnici u postupku upućuju sudu tužbe, žalbe i druge podneske na jezik koji je u službenoj upotrebi u sudu i mogu upućivati sudu svoje podneske i na jeziku nacionalnih manjina koji nije u službenoj upotrebi u sudu, ako je to u skladu sa zakonom. Zakonom o manjinskim pravima i slobodama definisano je da manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice i njihovi pripadnici imaju pravo na upotrebu svog jezika i pisma, između ostalog, u upravnom i sudskom postupku i u vođenju upravnog i sudskog postupka. Advokat koji zastupa L.K. kazao je istraživaču GA da je nakon njegovog obraćanja sudu i ukazivanja na odredbe važećeg zakona i međunarodnih dokumenata, sud angažovao tumača koji je preveo tužbu i priloge. Međutim, advokat je kazao da sud nije postupak vratio na početak jer su ranije bile preduzete brojne pravne radnje koje mogu nanijeti štetu L.K. a ubrzo potom sudija je nastavio postupati kao na početku postupka tj. zahtijevati da se podnesci dostavljaju na službenom jeziku.

5. Sloboda izražavanja, okupljanja i mirnog udruživanja

Sloboda izražavanja

U prethodnom periodu sloboda izražavanja nije bila na zadovoljavajućem nivou. GA je registrovala veliki broj napada na novinare, medijima i novinarima značajno je otežavan rad i podnošenjem tužbi za klevetu koje su rezultirale visokim novčanim iznosima. Takva situacija bila je u slučaju tužbe za klevetu protiv novinara Veseljka Koprivice, koji je bio osuđen zbog klevete na iznos od pet hiljada eura plus sudski troškovi. Sud u Strazburu donio je presudu u kojoj se navodi da je suma od pet hiljada eura i sudski troškovi koje je crnogorski novinar Veseljko Koprivica trebalo da plati po osnovu naknade štete zbog klevete previsoka jer je ukupni iznos bio 25 puta veći od njegovih mjesečnih primanja.

Kada je u pitanju sloboda izražavanja može se reći da je Crna Gora ostvarila napredak, prije svega u izgradnji zakonodavnog okvira. Usvojeni su novi zakoni o javnim radio difuznim servisima i elektronskim medijima. Usvojeni su i Zakon o potvrđivanju Konvencije o pristupu službenim dokumentima i Zakon o slobodnom pristupu informacijama, koji se primjenjuje od 2013. godine. Država je u izvještajnom periodu finansijski pomagala i medijima.

Izmjenama Krivičnog zakonika u julu 2011. godine dekriminalizovana je uvreda i klevete. Sudovi su uskladili praksu sa Evropskim sudom za ljudska prava kada je u pitanju novčana satisfakcija onima za koje se ustanovi da je došlo do uvrede

i klevete. Ostvarivanje ovog prava ostvaruje se pred sudom u građanskom postupku. Zakonom o obligacionim odnosima propisano je, između ostalog, da će za pretrpljene duševne bolove zbog povrede ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti, sud, ako nađe da okolnosti slučaja a naročito jačina bolova i njihovo trajanje to opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade materijalne štete kao i u njenom odsustvu. Vlada je u izvještaju za Drugi univerzalni pregled stanja navela da je od juna 2010. do dekriminalizacije klevete, vođeno ukupno 12 predmeta, od čega je: postupak obustavljen u pet predmeta; oslobađajuća presuda donijeta je u četiri predmeta; osuđujuća presuda u dva predmeta (jedna novčana kazna u iznosu od 600 eura, a druga novčana kazna 1000 eura) i u jednom predmetu je odbačena privatna tužba. U junu 2012. usvojen je Zakon o amnestiji za lica osuđena za krivična djela uvreda i kleveta, kojim se lica koja su na dan stupanja na snagu ovog zakona pravosnažno osuđena za krivična djela uvreda i kleveta oslobađaju od izvršenja izrečene kazne i ukidaju im se mjere zabrane vršenja poziva, djelatnosti i dužnosti, briše im se osuda i prestaju sve njene pravne posljedice.

Glavni problem i dalje jeste implementacija propisa, naročito u dijelu efikasnih i djelotvornih istraga o napadima na novinare u prethodnom periodu. Istrage o napadima na novinare nijesu djelotvorne i efikasne. U velikom broju slučajeva nijesu identifikovani i procesuirani odgovorni za napade i njihovi nalogodavci. Nadležni još uvijek nijesu otkrili izvršioce i nalogodavce za ubistvo novinara Duška Jovanovića. U Izvještaju za UPR navodi se da je Uprava policije od 2008. registrovala i postupala u 11 slučajeva napada na novinare. U slučajevima napada na novinare, od samog prijavljivanja događaja preduzimane su intezivne mjere i radnje u cilju identifikovanja i procesuiranja izvršilaca nadležnom državnom tužiocu, navedeno je u izvještaju. Od 2008. godine vođeno je ukupno šest sudskih postupaka na štetu novinara. Dva postupka su pravosnažno okončana, dok su četiri okončana u prvostepenom postupku. Formirana su dva predmeta protiv NN izvršioca na štetu novinara, u kojima ovlašćeni službenici Uprave policije, po nalogu tužilaca, preduzimaju mjere i radnje iz svoje nadležnosti u cilju otkrivanja učinilaca krivičnih djela izvršenih na štetu novinara.

Jedan od problema koji se javio bilo je i nefunkcionisanje samoregulatornih tijela. Mediji su podijeljeni u dvije kolone, a nakon zamrzavanja Savjeta za samoregulaciju jedan period nije bilo samoregulatornog tijela. Početkom 2012. godine medijske kuće i medijska udruženja formirali su više tijela za samoregulaciju. Medijski savjet za samoregulaciju osnovan je 7. marta 2012. Ovaj Savjet čini 20 crnogorskih štampanih, elektronskih i on-line medija. Formiran je i Savjet za štampu, 29. maja 2012. godine, koji čine tri najveća štampana medija u državi. Na kraju je formiran i Samoregulatorni savjet za lokalnu i periodičnu štampu, kojem je pristupilo 11 medija.

Efikasnost istraga

Novinar Tufik Softić pretučen je 1. novembra 2007. godine u Beranama. Softić je bio dopisnik crnogorskog dnevnog lista „Republika“ iz Berana, Balkanske istraživačke mreže (BIRN) i bivši direktor Radio Berana. Pretučen je pred svojom kućom u Ulici Miljana Vukova oko 20.20h. Dva napadača udarala su Softića šipkama po glavi. Dok je desnom rukom pokušao da se zaštiti od udaraca, ruka mu je slomljena. Oba napadača imali su kapuljače.

Softić je bio zadržan u bolnici zbog teških tjelesnih povreda: potres mozga, prelom desne šake, povreda ušne školjke, podliva po glavi i rukama. Softić je okarakterisao napad kao pokušaj ubistva, jer su ga tukli isključivo po glavi. „Na mjestu događaja nisu se pojavili ni istražni sudija ni tužilac niti su me kontaktirali“, saopštio je tada Softić. On je dodao ni da istražni sudija nije izlazio na lice mjesta.

Policija nije uspjela da identifikuje počinioca ni do danas. Osnovni državni tužilac iz Berana Gorica Golubović navela je 24. septembra 2012. godine u odgovoru GA, da preduzete radnje od strane policije i tužilaštva nijesu dale rezultate u otkrivanju dva NN počinioca. U odgovoru se navodi da tužilaštvo i dalje zahtijeva od policije da preduzima radnje u cilju pronalaženja izvršilaca ovog krivičnog djela.

Pored slučaja novinara Softića, postoje i drugi brojni slučajevi u kojima nadležne institucije, policija i tužilaštvo, nijesu sprovele efikasne i djelotvorne istrage. Takve istrage nijesu sprovedene ni u slučajevima prebijanja novinara Miška Đukića, Mladena Stojovića niti u slučaju napada na književnika Jevrema Brkovića kada je prilikom napada smrtno ubijen njegov vozač Srđan Vojičić.

Ni u jednom od ovih slučajeva nijesu otkriveni napadači i nalogodavci. Bez sprovođenja efikasnih i djelotvornih istraga stvara se veliki prostor nekažnjivosti izvršilaca i nalogodavaca ovih nedjela.

Takođe, prilikom incidenta Mugoša – Vijesti, koji se dogodio 5. avgusta 2009. godine, napadnuti novinari saopštili su da je u napadu na njih, sin gradonačelnika Podgorice Miljan Mugoša koristio pištolj, ali da prisutni policijski službenici koji su izvršili uviđaj nijesu reagovali i pretresli automobil Mugoše.

Nakon napada na Željka Ivanovića, direktora Vijesti, koji se dogodio 1. septembra 2007. godine, osuđena su dva muškarca. Nakon napada, Ivanović je kazao da oni ne odgovaraju opisu koji su on i svjedoci dali i da su osuđeni samo na osnovu priznanja i u interesu da se ne otkriju pravi počinioci i nalogodavci napada.

Neefikasne i nedjeletvorne istrage - Uništavanje imovine medija

U tri odvojena incidenta zapaljena su četiri automobila dnevnih novina Vijesti u Podgorici.

Dva automobila zapaljena su u noći između 13. i 14. jula, treći 23. jula a četvrti automobil – kombi zapaljen je 27. avgusta 2011. godine. Na vozilima je bilo vidno označeno da su pripadala dnevnom listu Vijesti. Mihailo Jovović, glavni i odgovorni urednik Vijesti kazao je 14. jula 2011. godine da se nada da će policija otkriti počinioca ali i da zbog ranijih napada na novinare Vijesti sumnja da su ovi napadi organizovani i naloženi iz djelova vlasti i njima bliskih kriminalnih krugova, kako bi ih zastrašili i uticali na njihovu uređivačku politiku. Vrhovna državna tužiteljka Ranka Čarapić saopštila je da policija nije uspjela da prikupi dokaze koji bi bili dovoljni za identifikovanje počinitelja. Policija nije otkrila počinioca ni u jednom slučaju. Pet osumnjičenih koje je policija identifikovala, tužilaštvo je oslobodilo zbog nedostatka dokaza. Izdavač nezavisnog dnevnika Vijesti „Daily Press“ podnio je tužbu protiv države Crne Gore u novembru 2011. godine zbog toga što država nije spriječila napade na imovinu ND Vijesti. Tužbom se traži obeštećenje u iznosu od 60 hiljada eura. Postupak je u toku.

Novinari radija Free Montenegro kao i imovina radija često su bili meta napada. Prema navodima novinara sedam puta su uništavani kablovi na predajniku. Na osnovu saznanja GA, policija nikada nije identifikovala napadače i nalogodavce ovih nedjela.

Sloboda mirnog okupljanja i udruživanja

Sloboda mirnog okupljanja i udruživanja još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou. GA je 11. aprila 2011. godine podnijela Inicijativu Ustavnom sudu za ocjenu ustavnosti članova 10, 11 i 26 Zakona o javnim okupljanjima. Ovi članovi Zakona, suprotno Ustavu, predviđaju mogućnost da nadležni organ može da zabrani mirna okupljanja, dok je Ustavom predviđeno da se mirna okupljanja mogu samo privremeno ograničiti. Mediji su prenijeli informaciju da je Uprava policije u prethodne dvije godine zabranila više od 200 mirnih okupljanja. Policija je mirna okupljanja uglavnom zabranila radnicima koji su željeli da javno izraze nezadovoljstvo zbog kršenja njihovih radničkih prava i da pozovu nadležne da riješe njihove probleme. Kao izgovor za zabranu mirnih okupljanja Uprava policije najčešće je saopštavala ugrožavanje saobraćaja. Ustavni sud još uvijek nije postupao po inicijativi koju je GA podnijela.

Zabrana održavanja protesta radnicima - Policija je nekoliko puta zabranila održavanja mirnih protesta bivšim radnicima preduzeća “Marko Radović”. Takođe,

policija je više puta zabranila okupljanje bivšim radnicima firme „Radoje Dakić“. Kao razlog, policija je navela ugrožavanje bezbjednosti saobraćaja.

Protest ispred zgrade Skupštine opštine Bijelo Polje – Bivše radnice fabrike „Lenka“ iz Bijelog Polja organizovale su 1. juna 2011. godine štrajk glađu ispred zgrade Skupštine opštine tražeći da im se poveže radni staž, isplate zaostale zarade i riješi radno–pravni status. Komunalna policija im je oduzela ćebad i jastuke i podnijela prekršajne prijave protiv radnica zbog zauzimanja prostora ispred zgrade opštine Bijelo Polje. Iz lokalne samouprave saopšteno je da radnice ne mogu da štrajkuju ispred zgrade jer ometaju funkcionisanje lokalne administracije, samim tim što tu dolaze stranke, gosti i zvaničnici kojima je zbog štrajkača otežan ulazak u zgradu opštine. Radnice koje su štrajkovale saopštile su da su proteste legalno prijavile i da neće napustiti prostor ispred zgrade lokalne uprave. Radnicama koje štrajkuju komunalna policija je 7. juna 2011. godine oduzela i transparente kada je jedan komunalni policajac, kako su one navele, bez ikakvog upozorenja izašao iz službenog automobila i oduzeo im transparente.

Zabrana memorijalnog marša - NVO „Broj 19“ iz Bara prijavila je policiji u Bijelom Polju da će 10. novembra 2011. godine održati Memorijalni marš Bijelo Polje – Tomaševo, u spomen na 87. godišnjicu zločina nad muslimansko – bošnjačkim stanovništvom iz mjesta Šahovići kod Tomaševa (Bijelo Polje). Područna jedinica policije iz Bijelog Polja donijela je 7. novembra 2011. godine rješenje kojim se zabranjuje održavanje Memorijalnog marša. Policija je u rješenju navela da postoji stvarna opasnost da bi održavanjem mirnog okupljanja bila ugrožena bezbjednost ljudi i imovine i da bi došlo do narušavanja javnog reda i mira u većem obimu. Prijetnje bezbjednosti ljudi i imovine Uprava policije obrazložila je time što su građani Tomaševa i Pavinog Polja, koji su druge vjeroispovijesti u odnosu na žrtve zločina, dostavili obavještenje o tome da će istog dana organizovati kontra marš kao rekaciju na zakazani marš NVO „Broj 19“. Nakon izvršene bezbjednosne procjene, policija je zabranila održavanje Memorijalnog marša. Događaj je zabranjen i 2012. godine zbog istih razloga.

6. Vjerske slobode

Vjerske slobode u Crnoj Gori još uvijek nijesu na zadovoljavajućem nivou. GA je u posmatranom periodu registrovala veći broj incidenata koji su bili motivisani vjerskom mržnjom i netolerancijom. Ovakvo stanje dodatno opterećuju sukobi i netrpeljivost između vjerskih poglavara i pristalica dvije pravoslavne crkve.

U Crnoj Gori su registrovane sledeće vjerske zajednice: Crkva Hristovog jevanđelja, Hrišćanska vjerska zajednica Jehovini svjedoci, Katolička misija „Tuzi“, Hrišćanska adventistička crkva, Evanđeoska crkva „Riječ božija“, Red vojske gostoljubivih svetoga Lazara od Jerusalima za Crnu Goru, Katolička vjerska zajednica – Franjevačka Misija Tuzi, Mešihat islamske zajednice u Crnoj Gori, Jehovini svjedoci, Biblijska hrišćanska zajednica i Crnogorska pravoslavna crkva. Prema podacima MONSTATA, u Crnoj Gori više od 74% građana su Pravoslavci, 18% Muslimani, 3,5% Katolici, registrovane manje vjerske zajednice imaju manje od hiljadu vjernika.

Država je u ovom periodu finansijski podržavala samo velike vjerske zajednice, dok kriterijumi za tu podršku nijesu postojali. Istraživači GA su u razgovoru sa predstavnicima manjih vjerskih zajednica, Biblijskom hrišćanskom zajednicom, Protestansko Evanđeoskom crkvom, Hristovom crkvom braće, saznali da oni uglavnom nemaju informacije o tome i da ne poznaju načine na koji oni mogu doći do sredstava koje država opredjeljuje za zajednice ovog tipa niti im se nekada neko obraćao iz Vlade tim povodom. Vladimir Čizmanski, pastor u Crkvi hristove braće istakao je da je svaka vrsta finansijske pomoći njegovoj zajednici dobro došla, jer nemaju svoj prostor već se okupljaju u prostoru koji iznajmljuju.

Vlada je do 21. decembra 2011. godine, za tu godinu, Srpskoj pravoslavnoj crkvi (SPC) dodijelila 62 hiljade eura, Crnogorskoj pravoslavnoj crkvi (CPC) 142 hiljade, Islamskoj zajednici 41 i Katoličkoj crkvi 27 hiljada eura. Nije postojao javni poziv vjerskim zajednicama i nijesu poznati kriterijumi na osnovu kojih je Vlada izdvojila ova sredstva.

Vlada Crne Gore je sa katoličkom crkvom, islamskom i jevrejskom zajednicom potpisala ugovore o uređivanju međusobnih odnosa. Ugovorima su definisani odnosi između države Crne Gore i vjerskih zajednica u Crnoj Gori. Mitropolija crnogorsko primorska kritikovala je selektivno potpisivanje ugovora i tražila od Vlade da potpišu i sa njima sličan ugovor ali do objavljivanja izvještaja nije došlo do toga. Inače, u ugovorima se nalaze odredbe koje mogu dovesti do kršenja ljudskih prava. Ugovorom sa Islamskom zajednicom definisano je da će Islamska zajednica davati saglasnost za osnivanje NVO, medija i drugih pravnih lica čija će tematika biti Islam, što nije u skladu sa domaćim zakonodavstvom i međunarodnim standardima u oblasti slobode udruživanja.

Iz Vlade su najavljivali da će se do kraja 2011. godine formirati sektor za komunikaciju sa vjerskim zajednicama. Njegovo formiranje očekuje se u februaru 2013. godine u okviru Ministarstva za ljudska i manjinska prava.

Iako se dugo najavljivalo donošenje novog Zakona o vjerskim zajednicama, to se nije dogodilo do dana prikupljanja podataka za ovaj izvještaj. Stari Zakon o vjerskim zajednicama iz 1997. godine je po ocjeni stručnjaka prevaziđen.

Odnosi između dvije pravoslavne crkve bili su zabrinjavajući. Netrpeljivost između vjernika i sveštenstva dvije crkve po pitanju imovine i statusa i dalje je prisutna. Srpska pravoslavna crkva javno je saopštila da je Ministarstvo unutrašnjih poslova diskriminiše jer ne dozvoljava njenim sveštenicima da regulišu privremeni boravak zbog obavljanja vjerske službe. Ministarstvo unutrašnjih poslova demantovalo je ove navode a odluku da ne dozvoli privremeni boravak vjerskim licima pravdalo je time da SPC nije registrovana u Crnoj Gori.

U ovom periodu, GA je registrovala veliki broj incidenata na vjerskoj osnovi. To se odnosi na slučajeve ispoljavanja i raspirivanja vjerske i nacionalne mržnje koji prolaze nekažnjeno, ali i sudske postupke po istom osnovu koji rezultiraju veoma niskim kaznama, često, čak i ispod zakonskog minimuma.

Niske kazne za izazivanje vjerske mržnje

Član 370 Krivičnog zakonika glasi: „(1) Ko izaziva i raspiruje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među narodima ili etničkim zajednicama koje žive u Crnoj Gori, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina. (2) Ako je djelo iz stava 1 ovog člana učinjeno prinudom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi nacionalnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih stvari, sknavljenjem spomenika, spomen-obilježja ili grobova, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina. (3) Ko djelo iz st. 1 i 2 ovog člana vrši zloupotrebom položaja ili ovlašćenja ili ako je usljed tih djela došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život naroda, nacionalnih manjina ili etničkih grupa koje žive u Crnoj Gori, kazniće se za djelo iz stava 1 ovog člana zatvorom od jedne do osam godina, a za djelo iz stava 2 zatvorom od dvije do deset godina“.

Oskrnavljen islamski vjerski objekat u Tivtu - U noći između 28. i 29. oktobra 2010. godine demoliran je objekat Islamske zajednice u Tivtu. Tom prilikom polomljena su prozorska stakla i u molitvenom dijelu ubačen je svinjski izmet. Iz Mešihata Islamske zajednice, Fuad Čekić kazao je istraživaču GA da najoštrije osuđuju ovaj napad i da će se, ukoliko domaće institucije ne pruže zaštitu njihovim vjernicima i ne procesuiraju ovaj napad, obratiti međunarodnoj zajednici za pomoć.

Uprava policije saopštila je da je otkrila počinioce i da je uz konsultaciju sa Osnovnim državnim tužilaštvom u Kotoru odlučeno da se protiv počinioca podnese krivična prijava zbog krivičnog djela uništenje ili oštećenje tuđe stvari. Više državno tužilaštvo je, nakon javnog reagovanja NVO-a, preuzelo slučaj koji je prekvalifikovao krivično djelo uništenja ili oštećenja tuđe stvari u krivično djelo izazivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti. Viši sud u Podgorici osudio je Ž.M. iz Tivta na osam mjeseci zatvora i Z.R. na četiri mjeseca zatvora, zbog izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje.

U drugom predmetu donijeta je presuda u Višem sudu u Podgorici kojom je okrivljeni proglašen krivim i osuđen zbog krivičnog djela izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje iz čl. 370 Krivičnog zakonika na kaznu zatvora u trajanju od četiri mjeseca, dok je u istom predmetu okrivljena oslobođena optužbe. Drugi primjer uzet je iz izvještaja koji je pripremljeno Ministarstvo za ljudska i manjinska prava o ostvarivanju međunarodne konvencije o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije. Manje vjerske zajednice takođe se susrijeću sa sličnim problemima. Brojni primjeri vjerske mržnje putem grafiti, skandiranja na političkim skupovima i sportskim događajima, prošli su nekažnjeno.

Nekažnjivost

Slučaj prekid skupa Jehovinih svjedoka – Zoran Lalović, pripadnik vjerske zajednice Jehovini svjedoci, prijavio je istraživacu GA da je skup te zajednice prekinuo sveštenik SPC Slobodan Zeković uz pratnju dvadesetak drugih vjerskih lica i građana. Lalović je ispričao da su Zeković i druga NN lica došli 17. aprila 2011. godine u Zavičajni muzej u Danilovgradu, gdje se skup održavao i uz prijetnju i uvrede koje su uputili članovima Jehovinih svjedoka prekinuli skup. Incident je prijavljen policiji i podnijeta je krivična prijava protiv Slobodana Zekovića i ostalih sveštenih lica SPC, monahinja i oko dvadeset NN lica. U krivičnoj prijavi navodi se da su prijavljeni počinili krivična djela: povreda ravnopravnosti, povreda slobode ispovijedanja vjere i vršenja vjerskih obreda, povreda slobode govora i javnog istupanja, sprečavanje javnog skupa, izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i nasilničko ponašanje. Tužilaštvo je 25. jula 2011. godine saopštilo da je pred Osnovnim sudom u Danilovgradu pokrenulo postupak protiv Slobodana Zekovića zbog krivičnog djela sprečavanje javnog skupa. Jehovini svjedoci iskazali su nezadovoljstvo načinom na koji je tužilaštvo postupilo i 9. avgusta 2011. godine uputili su dopis tužilaštvu u Podgorici zahtijevajući da se istraga proširi na sve odgovorne i sva počinjena krivična djela. Osnovni sud u Danilovgradu je donio presudu kojom okrivljeni Slobodan Zeković se oslobađa optužbe jer nije prekinuo javni već vjerski skup. Viši sud u Podgorici je potvrdio prvostepenu presudu.

7. Ljudska prava u medijima

Ljudska prava u medijima u proteklih šest godina kršena su na brojnim primjerima, a najčešće kršenjem prava na pretpostavku nevinosti i otkrivanjem identiteta maloljetnih lica, bilo u slučajevima kada su u sukobu sa zakonom ili u slučajevima kada su žrtve kršenja ljudskih prava. Iako postoji samoregulacija medija kroz udruženja medija na nacionalnom i lokalnom nivou, ona je jedan period bila zamrznuta, a kasnije i podijeljena na dva interesna pola.

GA je 18. aprila 2012. godine testirala Medijski savjet za samoregulaciju zatraživši od da procijeni da li se u tekstu „Milova balerina“ koji je objavljen u dnevnom listu Pobjeda krše medijski standardi. Do objavljivanja izvještaja, Medijski savjet nije obavijestio GA o našoj predstavi, iako je nakon toga objavio izvještaj o radu medija. GA je ponovo 26. septembra 2012. godine poslala Medijskom savjetu dopis, kako bi provjerili da li je Portal analitika prekršio medijske standarde u tekstu „Listinzi potvrđuju da joj je ubistvo podmetnuto“ u kom su navedeni brojevi telefona osumnjičene za ubistvo i žrtve. Medijski savjet je 8. oktobra 2012. godine objavio izvještaj o radu crnogorskih medija za period od 1. avgusta do 1. oktobra 2012. godine u kojem je tretirao predstavku koju je podnijela GA i ocijenio da je došlo do kršenja profesionalnih standarda.

GA je imala namjeru da testira i drugo samoregulatorno tijelo - Savjet za štampu, međutim na osnovu dostupnih informacija to tijelo u septembru 2012. godine nije bilo aktivno i nijesu bili dostupni kontakti kako bi se dostavila pritužba na rad medija koji čine to tijelo.

Izvještaj koji je Medijski savjet za samoregulaciju objavio za avgust i septembar 2012. godine pokazuje da se praksa kršenja prava na privatnost u medijima i dalje nastavlja. Samo u ova dva mjeseca, pravo na privatnost kršeno je pet puta od čega je čak tri puta kršeno pravo na privatnost djece.

U periodu od 2006. do 2012. godine, GA je primijetila da mediji često krše pravo na privatnost i zaštitu ličnih podataka. GA je u koaliciji nevladinih organizacija koja je dostavila izvještaj za drugi ciklus UPR-a obradila ovu temu. U članu 22 Zakona o medijima stoji: „Mediji moraju štititi integritet maloljetnih osoba. Programski sadržaj medija koji može ugroziti zdravstveni, moralni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj djeteta mora biti unaprijed jasno i vidno označen kao takav i distribuiran na način za koji je najmanje vjerovatno da će ga dijete koristiti. Mediji ne smiju objavljivati identitet maloljetnih osoba umiješanih u krivična djela, bilo kao žrtve ili kao optuženi...“. U odgovoru koji je Ministarstvo kulture i medija dostavilo GA 5. juna 2012. godine, navedeno je da u dosadašnjoj praksi Vijeća za prekršaje nije

podnijet nijedan zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka zbog prekršaja iz člana 22 Zakona o medijima, pa samim tim područni organi za prekršaje nijesu izrekli nijednu prekršajnu sankciju po navedenom osnovu. Ovim Zakonom nije decidno ni definisano koja institucija je nadležna za prekršajno gonjenje medija u ovom smislu. Analize dnevne štampe pokazuju veliki broj tekstova koji predstavljaju kršenje prava na privatnost i zaštite najboljih interesa djeteta. U periodu od početka 2011. godine do aprila 2012. godine, GA je registrovala devet slučajeva kršenja prava na privatnost i otkrivanja identiteta ili informacija pomoću kojih se može otkriti identitet djeteta u medijima. Slučaj tri djevojčice koje su iznijele navode da su u dječjem domu zlostavljane, silovane i mučene od strane drugih štićenika doma i izgladnjivane od strane zaposlenih u domu, jedan je od najdrastičnijih slučajeva kršenja prava na privatnost djece u medijima. Na osnovu izvještaja medija javnost je, između ostalog, saznala inicijale djevojčica, a onda da su u pitanju tri sestre, koje imaju sedam, osam i deset godina, da su u Domu boravile do prije osam mjeseci kada ih je preuzela porodica (sa ikenog grada), fotografije na kojima se može prepoznati lik njihovog oca, da je otac bio u zatvoru kada ih je majka ostavila prije sedam godina zbog čega su smještene u Dom kao i informacija odakle su porijeklom. Agencija za zaštitu ličnih podataka 28. aprila 2011. godine uputila je preporuku medijima u kojoj je navedeno da mediji vode računa prilikom izvještavanja o ovim osjetljivim pitanjima, i da prvenstveno vode računa o najboljem interesu djeteta. Agencija je navela da će u suprotnom preduzeti odgovarajuće mjere. U drugom primjeru, u jednoj podgoričkoj osnovnoj školi došlo je do incidenta u kojem je jedan učenik označen kao „nasilnik i ponavljač“. Jedan od naslova u medijima bio je „Nasilni osnovac S.R. normalno pohađa nastavu, Stijepović ne zna gdje će s njim“. Cijeli slučaj dobio je veliku medijsku pažnju. Mediji su izvještavali o incidentu i otkrili identitet učenika sedmog razreda i kroz opisivanje ovog slučaja navođene su informacije da dječak ima „kriminalnu prošlost“. U trećem primjeru kršenja prava na privatnost djece u medijima ide se dotle da se otkrivaju i informacije o zdravstvenom stanju. Naime, mediji su pored inicijala, razreda, punog imena profesora i drugih podataka na osnovu kojih se može otkriti identitet, prenijeli i informaciju, potpuno irelevantnu za incident koji se dogodio u jednoj srednjoj školi između učenika i profesora, da je učenica četiri mjeseca prije incidenta u školi doživjela saobraćajnu nezgodu u kojoj je zadobila povrede od kojih je bila u komi.

8. Zaštita ličnih podataka

Zaštita ličnih podataka još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou. Ipak, ohrabruje to što je ova tematika sve više prisutna u javnosti. Agencija za zaštitu podataka do sada je uglavnom djelovala preventivno i edukativno, a manje u smislu podnošenja zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka. Agencija je u ovom periodu podnijela samo dva zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka protiv dnevnih novina Dan i protiv NVO „MANS“ zbog kršenja Zakona o zaštiti podataka o ličnosti. Protiv Dana podnijet je zahtjev zbog objavljivanja podataka glasača i to: JMBG, opština stanovanja, prezime, ime i adresa lica. Protiv NVO „MANS“ zahtjev je podnijet zbog objavljivanja ličnih podataka birača na internet stranici te organizacije. U trećem slučaju, Agencija nije podnijela predlog za pokretanje prekršajnog postupka protiv dnevnog lista Pobjeda, jer je, kako su nam saopštili, rok za podnošenje zahtjeva istekao. Agencija je u ovom periodu ostvarila kvalitetnu saradnju sa nevladinim organizacijama, a predstavnici Agencije bili su aktivni na događajima koje su organizovale nevladine organizacije. Sa dvije nevladine organizacije, Agencija je potpisala sporazum o saradnji. Organizovala je i više događaja u cilju edukacije građana, medija, nevladinih organizacija, državnih službenika i zaposlenih u privatnim kompanijama.

Objavljivanje rezultata analize krvi – Uprava policije veoma često objavljuje rezultate analiza krvi učesnika u sabračajnim nezgodama ili u incidentima kršenja javnog reda i mira. GA se obratila Agenciji za zaštitu ličnih podataka 8. juna 2012. godine sa zahtjevom za zaštitu prava zbog toga što je Uprava policije objavila informaciju o rezultatima analize krvi Slavka Perovića, nakon incidenta u Herceg Novom, u kojem je zadobio teške tjelesne povrede. Uprava policije saopštila je da je kod Perovića nakon analize krvi utvrđeno prisustvo alkohola od 1,55%. Iz Agencije su nam odgovorili da je u konkretnom slučaju Uprava policije bez pravnog osnova izvršila javno objavljivanje tj. otkrivanje ličnih podataka suprotno Zakonu o zaštiti ličnih podataka. Agencija je naložila Upravi policije da ukloni utvrđene nepravilnosti putem brisanja ličnih podataka, tj. podataka alkotesta koji su bez pravnog osnova i bez saglasnosti lica javno objavljeni na web sajtu Uprave policije. Uprava policije je obavijestila Agenciju da su ispoštovali nalog koji su dobili u konkretnom slučaju tako što su dio saopštenja uklonili. Na osnovu saznanja GA niko od službenika policije nije snosio odgovornost zbog navedenog kršenja Zakona o zaštiti podataka o ličnosti.

Slučaj ‘Operacija’ – Početkom juna u Pobjedi je objavljeno više tekstova o video snimku operacije uklanjanja vibratora iz tijela muškarca koji je bio dostupan

putem mobilnih telefona. Aleksa Ivanović iz Agencije za zaštitu ličnih podataka javno je reagovao i osudio ugrožavanje privatnosti pacijenata. Na osnovu navoda u javnosti bio je poznat i identitet pacijenta. Ivanović je rekao da su u pitanju informacije iz posebne kategorije ličnih podataka, za koje je propisan poseban sistem zaštite. Ministarstvo zdravlja se oglasilo i naložilo istragu. Iz Ministarstva su saopštili da je istraga pokazala da nije prekršen etički kodeks, niti Zakon o privatnosti i pravu pacijenata. No, protiv šest zaposlenih lica pokrenut je disciplinski postupak zato što su, kako je saopšteno iz Ministarstva, mimo operacione sale i suprotno stavovima nauke i prakse, snimili preparat. Iz Ministarstva su kazali da je zbog učinjene lakše povrede radne dužnosti zaposlenima izrečena disciplinska mjera, novčana kazna u visini od 10% mjesečne zarade zaposlenih, u trajanju od dva mjeseca. Iz Kliničkog centra su nam odgovorili da su protiv dva doktora i četiri medicinske sestre pokrenuli disciplinski postupak. U disciplinskom postupku utvrđeno je da su zaposleni privatnim mobilnim telefonima snimali preparat, dok sama procedura nije snimana pa se konstatuje da tako nijesu povrijedili privatnost pacijenta. Zaposleni su kažnjeni sa po 10% smanjenja plate za dva mjeseca. U odgovoru se navodi da je Agencija za zaštitu ličnih podataka konstatovala da u konkretnom slučaju nije došlo do povrede Zakona o zaštiti podataka o ličnosti.

Slučaj „kamere u amfiteatrima“ – Prirodno matematički fakultet uveo je video nadzor u amfiteatrima u funkciji praćenja nastavnih aktivnosti u salama – amfiteatrima. Dvoje profesora se obratilo Agenciji u cilju zaštite prava. Agencija je 28. aprila 2011. godine donijela rješenje kojim se naređuje Prirodno–matematičkom fakultetu da otkloni nepravilnosti učinjene odlukom od 24. februara 2011. godine. Agencija je u rješenju navela da uvođenje video nadzora u svrhu praćenja izvođenja nastavnog procesa nema uporište u Zakonu o zaštiti podataka o ličnosti, te da je prikupljanje ličnih podataka putem video nadzora u amfiteatrima u suprotnosti sa Zakonom i predstavlja obradu u većem obimu nego što je potrebno da bi se postigla svrha njihove namjene. Agencija za zaštitu ličnih podataka obavijestila je GA 25. decembra 2012. godine da je Prirodno-matematički fakultet ispoštovao rješenje Agencije i u potpunosti postupio po nalogu Agencije.

9. Diskriminacija

Zakon o zabrani diskriminacije usvojen je 2010. godine. Uprkos pomacima na normativnom i institucionalnom planu, još uvijek postoji razlika između zaštite ljudskih prava koji garantuje domaće zakonodavstvo i njihovog ostvarivanja u praksi, posebno kada je u pitanju zaštita ljudskih prava pred pravosudnim i upravnim organima. Osim

toga, potrebno je ojačati kapacitete Zaštitnika ljudskih prava i sloboda kao nacionalnog mehanizma za zaštitu od diskriminacije. Takođe, neophodno je da se Zakon o zabrani diskriminacije uskladi sa *acquis communautaire* u dijelu koji se tiče jačanja kapaciteta za prevenciju, procesuiranje i sankcionisanje slučajeva diskriminacije, kao i jačanje nezavisnih mehanizama za monitoring primjene zakona. Potrebno je uskladiti praksu primjene Zakona sa praksom Evropskog suda za ljudska prava, posebno kada je u pitanju zaštita prava marginalizovanih društvenih zajednica i zaštita medijskih prava i sloboda. Potrebno je uskladiti i druge zakone koji u određenom dijelu tretiraju pitanje diskriminacije, sa Zakonom o zabrani diskriminacije, poput Krivičnog Zakonika, Zakona o rodnoj ravnopravnosti, Zakona o radu, Zakona o prekršajima. Konačno, neophodno je obezbijediti punu primjenu Zakona u odnosu na žene i djecu, osobe sa invaliditetom, romsku i egipćansku populaciju, LGBT zajednicu, posebno pojačati monitoring primjene zakona u odnosu na pripadnike navedenih grupa.

Broj prijavljenih slučajeva diskriminacije izrazito je nizak kao i sankcije koje se donose u onim slučajevima kada se diskriminacija potvrdi. GA je registrovala i zastaru u jednom slučaju.

Vlada Crne Gore imenovala je 2. februara 2012. godine članove Savjeta za diskriminaciju. Ovaj Savjet čini devet članova. Za predsjednika je izabran tadašnji premijer Igor Lukšić, a članovi su i potpredsjednik Vlade i ministar pravde, ministar rada i socijalnog staranja, ministar zdravlja, ministar prosvjete i sporta, savjetnik predsjednika Vlade za ljudska prava i zaštitu od diskriminacije, i četiri predstavnika NVO-a i predstavnica sindikata. U Savjetu nije predviđeno mjesto za predstavnike manjinskih naroda, niti je Vlada konsultovala Savjete manjinskih naroda, iako su po pritužbama koje je dobijao Ombudsman pripadnici manjinskih naroda jedni od najdiskriminisanijih. Formiranje savjeta pratile su neregularnosti prilikom izbora NVO predstavnika i sindikata. Savjet u dosadašnjem radu nije bio efikasan i operativan, održao je dvije sjednice od čega je jedna konstitutivna. Savjet se u 2012. godini samo jednom obratio medijima.

Državno tužilaštvo je u izvještaju o radu za 2011. godinu navelo da tokom te godine nije prijavljen nijedan slučaj diskriminacije. U toku godine postupalo se samo u jednom slučaju koji je bio prijavljen 2010. godine. Prijava u tom slučaju je odbačena.

U radu organa za prekršaje i Vijeća za prekršaje bilo je šest predmeta tokom 2012. godine, i to četir predmeta pred Područnim organom za prekršaje Podgorica, jedan predmet pred Područnim organom za prekršaje Cetinje i jedan pred Vijećem za prekršaje Crne Gore.

Od četiri predmeta pred Područnim organom za prekršaje Podgorica, tri je podnijela Uprava policije a jedan Osnovni državni tužilac. Dva predmeta su bila po osnovu seksualne orijentacije, jedan po osnovu vjerske pripadnosti i jedan po osnovu vrijeđanja i ugrožavanja sigurnosti građana na javnom mjestu. U prvom slučaju, diskriminirani su pripadnici LGBT kao grupa, u drugom muškarac, u trećem dva muškarca, i u četvrtom slučaju tri muškarca. U prva dva slučaja donijeta je pravosnažna odluka. U prvom slučaju diskriminacije, zbog seksualne orijentacije, pravno lice kažnjeno je sa 2.000 eura, a dva odgovorna lica sa po 200 eura. U drugom slučaju, takođe zbog seksualne orijentacije, okrivljeni je kažnjen novčanom kaznom od 50 eura. Prvi slučaj okončan je za pet mjeseci i 15 dana, a drugi za sedam mjeseci i 20 dana. Druga dva slučaja još uvijek nijesu okončana.

Predmet pred Područnim organom na Cetinju procesuiran je zbog diskriminacije prilikom pružanja usluga, zbog vjerske pripadnosti. Diskriminacija je učinjena prema dvije punoljetne osobe i petoro djece. Predmet još uvijek nije pravosnažno okončan.

Predmet je pred Vijećem za prekršaje pokrenut je zbog diskriminacije u pružanju usluga invalidnom licu zbog psa vodiča. Diskriminirano lice bio je muškarac. Postupak je trajao ukupno oko jednu godinu i pet mjeseci. Osuđujuće rješenje Ministarstva turizma, Vijeće za prekršaje je ukinulo po žalbi okrivljenog lica.

U izvještaju o zaštiti od diskriminacije, koji je uradila institucija Ombudsmana, za prvih šest mjeseci 2011. godine, navodi se da se ovoj instituciji obratilo 19 građana. Pritužbe su bile iz oblasti diskriminacije po osnovu nacionalnosti i jezika, seksualne orijentacije, pola, invaliditeta, političkog opredjeljenja, mobinga i sindikalnog udruživanja.

NVO CEDEM iz Podgorice, objavila je 13. juna 2011. godine rezultate statističkog istraživanja percepcije građana Crne Gore o diskriminaciji manjinskih naroda i marginalizovanih društvenih grupa. Prema rezultatima ovog istraživanja, Romi su najdiskriminiranija grupa u Crnoj Gori. Na drugom mjestu su lica sa invaliditetom a na trećem pripadnici LGBT populacije. Najmanju šansu za posao imali su Romi i lica sa invaliditetom, a najlošiji tretman u pogledu zdravstvene zaštite, obrazovanja i sudskog tretmana imali su Romi.

NVO Centar za građansko obrazovanje i NVO LGBT Forum Progres objavile su 20. februara 2012. godine rezultate istraživanja javnog mnjenja po kojima su najviše bile diskriminirane osobe sa invaliditetom (OSI), pripadnici seksualnih manjina, Romi i pripadnici nacionalnih manjina. Najveća socijalna distanca, prema ovom istraživanju, bila je prema HIV pozitivnim osobama, seksualnim manjinama i Romima.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u okviru programa „Ostvarivanje ljudskih prava“ krajem maja 2011. godine pokrenulo medijsku kampanju antidiskriminacije. Kampanjom su bila obuhvaćena tri oblika diskriminacije:

diskriminacija osoba sa invaliditetom, diskriminacija LGBT populacije i diskriminacija po osnovu pola. Grupa NVO za ljudska prava iz Podgorice kritikovala je tada kampanju i od Ministarstva zatražila je obustavi jer je, prema njihovim tvrdnjama, taj projekat površan i formalan, te da se ne fokusira na stvarne izazove ugroženih grupa. Između ostalog, NVO su tada tvrdile da Romi, kao grupa koja je najugroženija u Crnoj Gori, nijesu bili tretirani kampanjom.

Diskriminacija osoba sa invaliditetom (OSI)

U slučajevima u kojima je potvrđena diskriminacija i u kojima postoje zakonski uslovi za sankcionisanje, nadležne državne institucije ne koriste prilike da sankcionišu počinioce diskriminacije. U slučaju diskriminacije nad Andrijom Samardžićem, došlo je do zastare u vođenju disciplinskog postupka. Dana 22. septembra 2010. godine, konobar u jednom restoranu u Podgorici zabranio je Andriji Samardžiću, koji koristi psa vodiča, da uđe u taj restoran. Konobar mu je kazao da je to naređenje vlasnika restorana. Kasnije se vlasnik izvinio Samardžiću i kazao da se takve situacije neće više događati. Andrija Samardžić je istakao da je do incidenta došlo zato što konobar nije znao da li je riječ o psu vodiču ili kućnom ljubimcu, te da je prihvatio izvinjenje. On je kazao da neće pokretati postupke pred pravosnažnim organima. Andrija Samardžić iz Udruženja mladih sa hendikepom se još jednom suočio sa diskriminacijom 5. novembra 2010. Naime, tog dana Samardžiću je zabranjen boravak sa psom vodičem u još jednom restoranu u Podgorici. Samardžić se u tom trenutku nalazio u restoranu sa roditeljima i sestrom kada mu je konobarica kazala da mora da napusti restoran sa psom vodičem. Nakon toga je i vlasnik restorana naredio Samardžiću da napusti restoran. Udruženje mladih sa hendikepom obavijestilo je o ovom incidentu Kancelariju zaštitnika ljudskih prava i sloboda, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Ministarstvo rada i socijalnog staranja i pozvalo ih da iniciraju postupke na osnovu nadležnosti svake od institucija. Na osnovu podataka koje je GA dobila od Ministarstva održivog razvoja i turizma, na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama, inspeksijski nadzor po prijavi Andrije Samardžića da je diskriminisan u tom restoranu obavljen je 17. novembra 2010. godine. Inspeksijskim nadzorom utvrđeno je da je 5. novembra 2010. godine vlasnik restorana odbio da pruži javne – ugostiteljske usluge licu sa invaliditetom Andriji Samardžiću koji koristi psa pomagača u kretanju. Odsjek za inspeksijski nadzor je 6. decembra 2010. godine podnio zahtjev Ministarstvu turizma za pokretanje prekršajnog postupka protiv vlasnika restorana. Ministarstvo je zakazalo glavni pretres za 27. jun 2011. godine. Odsjek za prekršajne postupke obavijestio je 25. decembra 2011. godine GA da je na glavnom pretresu vlasniku restorana izrečena

novčana kazna u iznosu od 11 hiljada eura. Protiv ovog rješenja vlasnik restorana je uložio žalbu Vijeću za prekršaje koje je 4. oktobra 2011. godine ukinulo odluku prvostepenog organa i vratilo predmet na ponovni postupak. Na osnovu saznanja GA, u ponovljenom postupku Odsjek za prekršajne postupke izrekao je sankciju vlasniku restorana u iznosu od dvije hiljade eura. Ministarstvo održivog razvoja i turizma je saopštilo GA da je nakon žalbenog postupka, Vijeće za prekršaje ukinulo i to rješenje a onda je nastupila zastara predmeta.

Suđenje zbog diskriminacije nad Andrijom Samardžićem održano je i u ovom periodu pred Osnovnim osnovnim sudom u Podgorici. Na ročištu koje je održano 18. januara 2012. godine svjedočio je Samardžić. On je kazao da se osjećao neprijatno i poniženo kada su mu saopštili da pas, koji je njegov pas vodič, ne može boraviti u restoranu. Samardžića zastupa NVO „Ekvista“. Za nadoknadu nematerijalnih troškova Samardžić je tražio sedam hiljada eura. Incident se dogodio u novembru 2010. godine. Suđenje je završeno 16. februara 2012. godine. Osnovni sud u Podgorici konstatovao je poravnanje kojim se vlasnik restorana obavezao da kao vid naknade za pretrpljenu nematerijalnu štetu Andrije Samardžića, uplati 700 eura nevladinoj organizaciji Udruženje mladih sa hendikepom. Kako je saopšteno iz Ekviste, spor je riješen poravnanjem i uz izvinjenje vlasnika restorana.

Diskriminacija Roma, Egipćana i Aškalija

Diskriminacija romskih učenika u Tivtu - Dana 9. septembra 2009. godine mediji su prenijeli informaciju da su dvije nastavnice Osnovne škole „Drago Milović“ u Tivtu, udaljile sa nastave šestoro romskih učenika, navodno zbog nehigijene. Nastavnice su tvrdile da djeca imaju u kosi vaške. Mediji su dalje prenijeli da je nakon toga djecu pregledala ljekarka koja nije utvrdila da djeca imaju vaške, kako su kazalenastavnice.

Ljekarka je nakon rutinskog pregleda, ocu djece, izdala potvrdu da njegova djeca nemaju vaške i da se odmah mogu vratiti na nastavu.

Ministarstvo prosvjete je 24. decembra 2012. godine odgovorilo GA da su predstavnici Ministarstva obavili razgovor sa direktorom škole i sa dvije nastavnice. Iz Ministarstva su saopštili GA da su uputili direktora da ispita okolnosti u kojima se desio incident i da shodno utvrđenom preduzme neophodne mjere.

Zoran Latković, Direktor Osnovne škole „Drago Milović“ u Tivtu, koji je bio na ekskurziji kada se incident dogodio, tada je kazao da je udaljivanje šestoro romskih mališana sa nastave, iz navodno nehigijenskih razloga, „incident pojava, a ne pravilo“, kao i da će „sankcionisati krivce“. Latković je 24. januara 2013. godine odgovorio GA:

„Odgovorno tvrdim...da u JUOŠ „Drago Milović“ nikada, pa ni prilikom pomenutog slučaja nije bilo diskriminacije prema učenicima romske populacije“. Direktor je saopštio da je u pitanju splet raznih okolnosti i tumačenja oko nehiđijene učenika, koji je dospio i nespretno dostavljen medijima pa je javnost bila dovedena u situaciju da shvati da se radi o diskriminaciji. Direktor je dodao da je, kada se vratio sa ekskurszije, bio održan sastanak roditelja djece, nastavnica i predstavnika RE udruženja i NVO, te da su zaključili da nije bilo diskriminacije.

Dana 31. januara 2013. godine osoba ženskog pola koja nije željela da se predstavi telefonom je pozvala broj kancelarije Građanske alijanse i uputila niz uvreda istraživaču i organizaciji zbog interesovanja za ovaj slučaj. Ta osoba je, između ostalog, pitala ko nam daje za pravo da se interesujemo i da pišemo o ovom slučaju i dodala da je rad GA zasnovan na lažima i falsifikatima a istraživaču koji je radio na ovom slučaju da je falsifikator i da takav kakav je samo može i da štiti „cigane i pedere“. Incident je prijavljen policiji.

Diskriminacija po nacionalnoj osnovi

Iako Zakon o manjinskim pravima i slobodama predviđa da manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice imaju pravo na srazmjernu zastupljenost u javnim službama državne vlasti i lokalne uprave, u praksi je prisutna podzastupljenost svih manjinskih naroda a prezastupljenost Crnogoraca. Istraživanja u ovoj oblasti radili su GA, Ombudsman i Ministarstvo za manjinska prava. Rezultati sva tri istraživanja ukazali su na to da je u crnogorskoj administraciji 80% Crnogoraca, dok su ostale nacionalne zajednice značajno podzastupljene a romska zajednica neprihvatljivo zastupljena. Na osnovu rezultata Ministarstva za period 2010./2011. koji su najpotpuniji, Crnogoraca je 10.985 (79,03%), Srba 1.194 (8,59%), Albanaca 389 (2,80%), Bošnjaka 575 (4,14%), Muslimana 332 (2,39%), Roma 1 (0,01%), Hrvata 124 (0,89%), ostalih 59 (0,42%).

Rizo Alković prijavio je provokacije na nacionalnoj osnovi od strane komšija. Događaji kao što su “pucanje pored prozora, čaure koje lete svuda po ulici, puštanje srpskih nacionalističkih pjesama i na Bajram, instruiranje djece i žena da psuju i vrijeđaju na nacionalnoj i vjerskoj osnovi, priče da se oštre sablje, sjekire i srpovi i prijetnje da će ubiti i zaklati Muslimana i Turčina” Rizo je tvrdio da su svakodnevnica koju proživljava on i njegova porodica. Jedan od komšija je demantovao navode i saopštio da upravo Rizo sprovodi diskriminaciju nad ostalim komšijama u zgradi.

GA je 18. novembra 2009. godine podnijela krivičnu prijavu Višem državnom tužiocu u Podgorici protiv više lica, zbog krivičnog djela izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti u sticaju sa krivičnim djelom rasna i druga diskriminacija

Krivičnog zakonika Crne Gore. Viši državni tužilac odbacio je krivičnu prijavu Rješenjem od 24. novembra 2009. godine. Advokatica GA podnijela je zahtjev za sprovođenje istrage dana 14. decembra 2009. godine. Viši sud u Podgorici odbacio je zahtjev 17. marta 2010. godine nakon čega je 26. marta 2010. godine uložena žalba Apelacionom sudu. Žalba je odbijena 31. maja 2010. godine. Uložena je ustavna žalba dana 19. jula 2010. godine i poslata predstavka u Strazburu dana 9. novembra 2010. godine.

Rizo Alković je krajem 2011. godine sa porodicom napustio Crnu Goru i zatražio azil u nekoj od zapadnoevropskih država. Kako je Alković izjavio za medije “Država Crna Gora je uradila sve da ja napustim zemlju. Godinama su nam prijetili i vrijeđali nas, a nadležne institucije nijesu učinile ništa da to spriječe.”

Diskriminacija po pitanju službene upotrebe jezika i pisma

Službena upotreba jezika podrazumijeva korišćenje jezika u upravnom i sudskom postupku i u vođenju upravnog i sudskog postupka, kod izdavanja javnih isprava i vođenje službenih evidencija, na glasačkom listiću i drugom izbornom materijalu i u radu predstavničkih tijela.

Službena upotreba jezika i pisma danas je značajno unaprijeđena u odnosu na period iz 2006. i 2007. godine, kada je GA realizovala istraživanja po ovom pitanju. U tom periodu nije bilo moguće da se upišu imena predstavnika manjinskih naroda na njihovom jeziku u ličnim dokumentima. Danas je ta praksa promijenjena i zakonska regulativa se poštuje, pa je omogućeno da se na ličnim dokumentima upisuju imena na albanskom jeziku koja sadrže npr. slovo e sa dvije tačke.

Jedna građanka albanskog državljanstva obratila se 29. aprila 2012. godine GA i saopštila da joj nije dozvoljeno da dostavlja odbranu u postupku parnice na albanskom jeziku. Ova građanka je ispričala da joj je sudija Osnovnog suda u Podgorici tražio da podneske odbrane u brakorazvodnoj parnici koje je dostavila na albanskom jeziku, koji jedino razumije, prevede i dostavi na crnogorskom ili će isti biti odbačeni. Sudija je nastavio do kraja sa insistiranjem na to da ova građanka mora prevesti podneske odbrane na crnogorski jezik i kao takve ih dostaviti sudu. GA je od suda u Podgorici tražila putem Zakona o slobodnom pristupu informacijama informaciju da li je na sudu u službenoj upotrebi i albanski jezik. Povratnu informaciju od suda nijesmo dobili.

Diskriminacija pripadnika LGBT

Položaj seksualnih manjina u Crnoj Gori i dalje je na zabrinjavajućem nivou. Do danas je samo jedan pripadnik LGBT zajednice javno iskazao seksualno opredjeljenje.

GA u kontinuitetu registruje veći broj incidenata. Ispitivanja javnog mnjenja pokazuju da građani smatraju da je diskriminacija prema homoseksualcima 49.3%. Govor mržnje prema pripadnicima LGBT populacije prisutan je na internetu, na javnim prostorima u vidu grafita i prilikom incidenata.

LGBT Forum Proges saopštio je krajem 2012. godine da je zbog diskriminacije, nasilja i govora mržnje prema LGBT osobama u posljednja tri mjeseca 2012. godine policiji, tužiocima i ombudsmanu prijavljeno preko 50 osoba, a prekršajni postupak vođen je protiv deset osoba. Prvostepeni postupci okončani su u slučaju osam osoba, a u potpunosti okončani u slučaju tri osobe. Novčane kazne moralo je da plati osam osoba, a uslovnu zatvorsku kaznu dobile su tri osobe. Krivični postupak vođen je protiv pet osoba.

Krajem aprila 2011. godine povodom najave održavanja Parade ponosa na društvenoj mreži Facebook pojavilo se više prijetnji i slučajeva govora mržnje protiv organizatora i učesnika Parade. Kako su mediji prenijeli, policiji je podnijeto osam prijava. Policija je počela istragu. Nije saopšteno da li je protiv nekog lica podnesena prekršajna ili krivična prijava.

Na koncertu hrvatskog benda Lolobriđida koji je održan 16. maja 2011. godine, na svjetski dan borbe protiv homofobije na terasi Kulturno-informativnog centra Budo Tomović nepoznati počinitelj bacio je suzavac. Policija nije saopštila da li je identifikovala lice/a koja su bacila suzavac. Nakon koncerta došlo je i do incidenta kada je grupa momaka napala momka i djevojku koji su bili na koncertu. Kako su dnevne novine Vijesti prenijele 18. maja 2011. godine, lični podaci momka i djevojke su im poznati. Grupa momaka fizički je nasrnula na momka i djevojku udarajući ih rukama i nogama. GA je od Uprave policije zatražila informacije o preduzetim radnjama i ostvarenim rezultatima u konkretnom slučaju putem Zakona o slobodnom pristupu informacijama, ali do objavljivanja izvještaja odgovor nije stigao.

Policija u Danilovgradu privela je u noći između 4. i 5. septembra 2011. godine B.P., S.G. i V.V. zbog toga što su dvojica stranih državljana koji su pripadnici LGBT zajednice, R.S. i D.T., dobacivali uvredljive i uznemiravajuće poruke. R.S. i D.T. su bili učesnici međunarodne konferencije „Ka Evropi, ka jednakosti“, koja je održana u Danilovgradu. Protiv trojice Danilovgrađana podnijete su prekršajne prijave zbog narušavanja javnog reda i mira. Područni organ za prekršaje proglasio ih je krivim i kaznio S.G. sa 15 a V.V. sa 12 dana zatvora. B.P. je oslobođen krivice. Holandski državljanin Van der Sten Petrus Marinus prijavio je 4. septembra 2011. godine incident. Petrus je prijavio policiji da mu je, dok je sjedio u jednom danilovgradskom lokalu, jedna osoba podigla desnu ruku salutirajući nacistički pozdrav. Takvo postupanje izazvalo je osjećaj uznemirenosti i ugroženosti Petrusa. Uprava policije saopštila je da je identifikovala i ovu osobu te da se radi o R.D. iz Podgorice. Područni organ za prekršaje kaznio je je R.D. novčanom kaznom u iznosu od 800 eura.

LGBT Forum Progres zatražio je od Uprave policije da na isti način postupa prema prijavama za uznemiravanje bez obzira da li ih podnose domaći ili strani građani.

Diskriminacija žena

Žene su diskriminirane u crnogorskom društvu po brojnim pitanjima. U posmatranom periodu na tri najvažnije funkcije u državi, Predsjednik države, Predsjednik Vlade i Predsjednik Parlamenta, bili su muškarci. U sastavu Vlade broj ministarki bio je minimalan. U Parlamentu Crne Gore poslanica je uvijek bilo znatno niže, ispod 30%. Zakon obavezuje političke partije da na listi za izbor poslanika mora biti 30%, ali ne sadrži normu kojom se predviđa da najmanje 30% žena budu poslanice u Skupštini Crne Gore. Zbog toga, a što su potvrdili poslednji izbori, partije stavljaju žene na začelju liste što je garancija da ne mogu ući u Parlament. U poslednjem parlamentarnom sazivu izabrano je 14 poslanica, od ukupno 81 poslanika. Broj žena u Parlamentu i dalje će zavisi od odluke partija. Na čelnim funkcijama sudske vlasti bile su žene. Žene primaju prosječno manju platu od muškaraca. Crna Gora nema statističke podatke o položaju žena i rodnoj ravnopravnosti, kao što nema ni sudskih presuda po osnovu polne diskriminacije, bio je jedan od zaključaka Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena pri UN. Nada Drobnyak, predsjednica skupštinskog Odbora za rodnu ravnopravnost ranije je izjavljivala da se Konvencija o eliminaciji diskriminacije nad ženama ne sprovodi i da treba raditi na promociji tog dokumenta.

Istraživanja Ženske mreže Saveza sindikata pokazala su da su 7,3 % zaposlenih izjavili da su bili žrtve zlostavljanja na radnom mjestu, a 27,6% da su bili očevici mobinga. Isto istraživanje pokazalo je da su žene više izložene zlostavljanju na radnom mjestu nego muškarci.

Istraživanje koje su uradili Kancelarija UNDP u Crnoj Gori i Odjeljenje za rodnu ravnopravnost u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava pokazalo je da su žene diskriminirane i u sportu. Rezultati istraživanja predstavljeni su 27. septembra 2011. godine. Od ukupnog broja sportista u Crnoj Gori, svega 10% su žene, 8,8 % su ženski treneri, 13,3 % su sudije a sportskih delegatkinja uopšte nema.

Diskriminacija radnika i sindikalnih predstavnika

Predstavnici Sindikalne organizacije Vojske Crne Gore (SOVCG) prijavili su GA 10. marta 2011. godine da trpe pritiske i da su diskriminirani zbog sindikalnog

organizovanja. Prema njihovim riječima, pritisci su počeli odmah po osnivanju SOVCG, od 5. oktobra 2010. godine. Predsjednik SOVCG Nenad Čobeljić, članovi Branislav Manjerović i Radojica Krunić zbog sindikalnog organizovanja isključeni su iz Generalštaba. Predstavnici SOVCG kazali su GA da su otpušteni vojnici po ugovoru zbog članstva u SOVCG i da su pojedini vojnici koji su bili članovi SOVCG prekomandovani na niža radna mjesta i druge garnizone preko 20 oficira i podoficira. Prema njihovim riječima otvoreno se prijetilo i branilo učlanjenje zaposlenih u SOVCG uz prijetnje prestanku službe u VCG, članovi su se slali na prinudne godišnje odmori, a bili su prisutni pritisci, prijetnje i ucjene da članstvo napusti SOVCG što je rezultiralo iščlanjenjem preko 200 članova. Neki dokazi su i javno objavljeni kao što je audio snimak sastanka komandanta Mornarice sa vojnim osobljem.. Takođe, pokrenut je disciplinski postupak protiv Predsjednika SOVCG, praćensuspendijom, sa ciljem odvajanja od članstva i zaposlenih i pritiska na njih. U rješenjima o disciplinskoj kazni, Načelnika GŠVCG i Ministarstva odbrane jasno je naglašeno da "prestupi" nisu imali nikakve štetne posljedice. Navedeno je i da je objedinjeni disciplinski postupak pokrenut zbog deset "prestupa", a da je na kraju proglašen krivim zbog dva. Po mišljenju SOVCG, disciplinski postupak je vođen na krajnje problematičan način, jer nisu ispitani svjedoci, niti su uzete u obzir mnoge činjenice i dokazi. Takođe, Načelnik GŠVCG nije ni razmatrao brojne prijave SOVCG zbog anti-sindikalnog djelovanja i diskriminacije, sa kojima je tužilaštvo bilo upoznato. Uz to, nijesu pokrenuti disciplinski postupci protiv odgovornih za diskriminaciju, niti zbog kontinuiranog mobinga prema njihovoj članici Valentini Jovanović, koja je poslije više obraćanja za pomoć prekomandovana iz logističke baze. Navedeno je i da ni jedan član SOVCG nije otišao u ISAF misiju, ukoliko se prethodno nije iščlanio iz ove sindikalne organizacije. Štaviše, učešće u ISAF misiji je uslovljeno istupanjem iz SOVCG. Ova organizacija se suočavala i sa zabranom korišćenja sindikalnih prostorija i držanjem sastanaka sa članstvom tokom radnog vremena. Povodom ovih problema, nadležne institucije nisu reagovala, iako im se SOVCG redovno obraćala za pomoć. SOVCG je podnijela tri krivične prijave protiv više službenika u VCG. Zbog zloupotrebe službenog položaja jer ni nakon deset mjeseci od okončanja istražnih radnji a 20 mjeseci nakon počinjenih krivičnih djela tužilaštvo nije donijelo odluku, SOVCG je 3. septembra 2012. godine podnio krivičnu prijavu protiv Ljiljane Klikovac, Osnovnog državnog tužioca u Podgorici.

U odgovoru na ovu krivičnu prijavu, navedeno je da je 13. januara 2012. godine zamjenik Osnovnog državnog tužioca u Podgorici, Saša Čadenović donio rješenje kojim se odbacuje krivična prijava uz obrazloženje da u radnjama Dragana Samardžića, Zorana Lazarevića, Rajka Bulatovića, Zorana Krklješ, Živka Pejovića i Gorana Kulinovića nema bitnih elemenata bića krivičnih djela sprječavanje političkog,

sindikalnog i drugog organizovanja i zloupotrebe službenog položaja, kao ni drugog krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti. SOVCG je 20. decembra 2012. godine podnio novu krivičnu prijavu zbog toga što zamjenik Osnovnog državnog tužioca Saša Čađenović nije dostavio SOVCG rješenje o odbacivanju krivične prijave protiv službenika Ministarstva odbrane ni nakon 11 mjeseci. Prijava je podnijeta protiv tužilaca Saše Čađenovića, Ljiljane Klikovac i Duška Milanovića zbog sumnje da su počinili sljedeća krivična djela: povreda prava na podnošenje pravnog sredstva, pomoć učiniocu poslije izvršenog krivičnog djela, zloupotreba službenog položaja i nesavjesan rad u službi.

Sindikalna Organizacija je o situaciji upoznala Filipa Vujanovića, Predsjednika države, Igora Lukšića, Predsjednika Vlade, Skupštinski odbor za ljudska prava i slobode i Skupštinski odbor za bezbjednost. Međutim, tokom 2011. godine nadležni nijesu reagovali.

10. Prava djeteta

U Crnoj Gori postoji Savjet za prava djeteta kao međuresorno tijelo koje po nadležnosti prati primjenu propisa koji se odnose na zaštitu djece, koji štiti i unapređuje prava djeteta i inicira donošenje propisa u ovoj oblasti. Međutim, Savjet u posmatranom periodu nije bio dovoljno aktivan u planiranju politika i određivanju prioriteta. Njegovi kapaciteti bili su ograničeni a mandat nije pokrivao sve oblasti koje se tiču prava djeteta. Prema saznanjima GA, Savjet se rijetko sastajao.

Po podacima MONSTAT-a u Crnoj Gori 5313 djece ne pohađa školu. Po istim podacima 443 djece od 15 do 17 godina je radno aktivno a 310 je u braku, dok je bez državljanstva 2226 djece.

Otmica maloljetnog D. K. iz Sombora

Građani R.P. i G.K. podnijeli su 20. jula 2007. godine, krivičnu prijavu Osnovnom državnom tužiocu u Herceg Novom, protiv A.K. i S.S. i pet NN lica, zbog osnovane sumnje da su počinili krivično djelo otmice i krivično djelo nasilničko ponašanje.

R.P. i G.K. su podnijeli krivičnu prijavu povodom incidenta koji se dogodio 27. juna 2007. godine u Herceg Novom kada je D.K., sin G.K., po njihovim tvrdnjama pretučen i kidnapovan. Oni su tvrdili da je u tom incidentu učestvovalo oko sedam osoba, među kojima je bilo i policijskih službenika. R.P. je ispričala tada istraživaču GA da policija nije postupila po zakonu i po njihovoj prijavi vratila D.K. kući, već

su to uradili ljudi koji su kidnapovali D.K.. Prema njenim riječima, policija nije ustanovila okolnosti pod kojima se D.K. našao u magacinu jedne prodavnice okružen sedmoricom ljudi, kao i da policija nije došla kod njih kući da napravi zapisnik o konkretnom slučaju i uzme izjave od njih i njihovih komšija koje su gledale kako gore pomenuta lica odvođe D.K.

Organ za prekršaje u Herceg Novom je 28. juna 2007. godine donio rješenje u kojem je navedeno da je okrivljeni A.K. kriv, zbog toga što je 27. juna 2007. godine, oko 12 časova, u Meljinama narušio javni red i mir tako što je poslije kraće prepirke, zadao dva udarca otvorenom šakom u predjelu lica D.K. Ovaj organ kaznio je A.K. novčanom kaznom u iznosu od 500 eura. Protiv S.S. prekršajni postupak je obustavljen zbog nepostojanja dokaza.

Unutrašnja kontrola rada policije konstatovala je da je policijski službenik Ekspoziture policije Područne jedinice Herceg Novi, D.R., u konkretnom slučaju propustio da obavijesti nadležnog državnog tužioca i nije dostavio podnijete prijave i predmetne spise na ocjenu državnom tužiocu. D.R. nije preduzeo mjere i radnje radi identifikacije svih lica koja su učestvovala u događaju. Unutrašnja kontrola nema podatke o ishodu disciplinskog postupka protiv službenika D.R. U odgovoru Uprave policije PJ Herceg Novi koji je 20. novembra 2012. godine uputila GA navedeno je da je predlog za pokretanje disciplinskog postupka protiv policijskog službenika D.R. odbačen jer nije počinio teži disciplinski prekršaj koji mu je stavljen na teret.

Savjet za građansku kontrolu rada policije konstatovala je „postojanje niza profesionalnih propusta i činjenicu da, u konkretnom slučaju, policijski službenici nijesu postupili u skladu sa policijskim ovlašćenjima“, kao i „izostanak pravovremene i efikasne reakcije nadležnih u Upravi policije po pitanju krivičnog gonjenja u Područnoj jedinici Herceg Novi“.

Na osnovu kopije presude koju je istraživač GA dobio od roditelja D.K. Osnovni sud u Herceg Novom je 9. marta 2010. godine osudio A.K. za krivično djelo otmice i nasilničko ponašanje na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine, uslovno tri godine, S.S. na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine uslovno tri godine, M.N. na kaznu zatvora u trajanju od osam mjeseci, uslovno dvije godine. Sud je za krivično djelo nasilničko ponašanje osudio M.B. na kaznu zatvora u trajanju od pet mjeseci, uslovno dvije godine. Iz Osnovnog suda u Herceg Novom, nakon zahtjeva GA da nam dostave kopije presuda za krivično djelo otmice od 2009. do 2012. godine, stigao je odgovor da se pred tim sudom nijesu vodili postupci za navedeno krivično djelo u tom periodu. No, ipak nam je i Osnovno tužilaštvo iz Herceg Novog potvrdilo da je presuda donijeta, te da je Viši sud u Podgorici odbio žalbu tužilaštva i potvrdio presudu Osnovnog suda u Herceg Novom 13. septembra 2010. godine.

Iako se u presudi navodi da je krivična prijava podnijeta protiv njih četvorice i još dva NN lica, istraga nije utvrdila njihov identitet. Otac maloljetnog D.K. tvrdio je da su u pitanju policijski službenici i da zbog toga postoji opstrukcija u radu državnih organa pa se istraga protiv njih i ne vodi. Na ovaj način nije sprovedena efikasna i nezavisna istraga nadležnih institucija, policije i tužilaštva na utvrđivanju svih odgovornih u ovom incidentu.

Slučaj E.K. - Pravosudni organi u Bijelom Polju pokrenuli su istragu protiv E.K. (24) koji se sumnjiči da je 10. avgusta 2011. godine silovao djevojčicu od 12 godina iz Bijelog Polja. Kako su mediji prenijeli, E.K. je upoznao djevojčicu preko društvene mreže Facebook. E.K. je negirao da je djevojčicu silovao i dodao da mu je djevojčica kazala da ima 16 godina. E.K. se nalazi u pritvoru a istraga je u toku. Više državno tužilaštvo podiglo je optužnicu protiv E.K. 9. novembra 2011. godine, zbog krivičnog djela silovanje. Viši sud u Bijelom Polju izmijenio je činjenični opis i pravnu kvalifikaciju krivičnog djela iz optužnice i 26. decembra 2012. godine osudio je E.K. na četiri godine zatvora zbog krivičnog djela obljava nad djetetom.

11. Status raseljenih lica i apatridija

Međunarodna zajednica pojačala je pritisak na Crnu Goru da u nastavku EU integracija riješi ovo pitanje kroz insistiranje na dva rješenja, integraciji i povratku u matičnu državu. Odlazak u treće zemlje se sve manje spominje kao mogućnost pa se ta opcija sve manje nudi kao mogućnost rješavanja statusa određenog broja raseljenih. Vlada Kosova u dosadašnjem periodu nije pokazala interesovanje i spremnost u rješavanju pitanja statusa građana koji su izbjegli sa Kosova u Crnu Goru. Evropska komisija postavila je rješavanje pravnog statusa raseljenih lica kao prioritet Crne Gore na putu ka EU, dok je odgovornost i doprinos prije svega Kosova ali i međunarodne zajednice u rješavanju ovog problema zanemarena. Zbog toga što se ne vrši promocija i stvaranje uslova, veoma mali broj interno raseljenih je zainteresovan za povratak na Kosovo.

Iako su crnogorske vlasti kroz zakonodavstvo ponudile dva moguća rješenja za raseljena i interno raseljena lica u Crnoj Gori, da se vrate u zemlju porijekla ili integrišu u crnogorsko društvo, rješavanje položaja raseljenih Roma sa Kosova teče veoma sporo. Najveći problemi sa kojima su se ova lica suočavala i dalje suočavaju postupku apliciranja za stalno nastanjenje i dalje su to što većina njih nijesu u mogućnosti da pribave pasoš koji je neophodan za podnošenje zahtjeva za dobijanje ovog statusa. Najugroženiji su Romi, Egipćani i Aškalije sa Kosova. Procedure za dobijanje dokumenata u matičnim državama je skupo i traje dugo. Brojni raseljeni, a prije svega Romi često nemaju

materijalne mogućnosti da odlaze na Kosovo, odakle su izbjegli, i tamo pribave dokumenta. Zavod za zbrinjavanje izbjeglica organizovao je više posjeta opštinama na Kosovu kako bi se pomoglo Romima i Egipćanima da dobiju dokumenta koja su im nepohodna za apliciranje za rješavanje statusa u Crnoj Gori. Ovom akcijom obuhvaćeno je više od 150 lica. Iz Zavoda su naveli da je Zavod organizovao putovanja i snosio troškove prevoza i ishrane za sva lica, dok su Ministarstvo rada i socijalnog staranja i UNHCR pružili potrebnu podršku i saradnju.

Prema posljednjim podacima Kancelarije za azil, u Crnoj Gori ima 5.769 raseljenih iz bivših jugoslovenskih republika i 10.500 interno raseljenih sa Kosova, koji mogu da konkurišu za stalno nastanjenje ili privremeni boravak. Na kraju 2012. godine iz Ministarstva unutrašnjih poslova saopštili su da su do sada od 8.902 podnešena zahtjeva, status stranca sa stalnim nastanjenjem dobilo 5.374 osobe. Prava koja raseljeni dobijaju ovim statusom jesu rad i zapošljavanje, obrazovanje i stručno usavršavanje, priznavanje diploma i sertifikata, socijalna pomoć, zdravstveno i penzijsko osiguranje, pristup tržištu roba i usluga, sloboda udruživanja, povezivanje i članstvo u organizacijama koje zastupaju interese radnika i poslodavaca. Izmjenom Zakona o strancima, rok za apliciranje je po treći put produžen i sada je do kraja 2013. godine.

U cilju bržeg i kvalitetnijeg rješavanja problema raseljenih i interno raseljenih, Vlada je imenovala potpredsjednika Vlade i ministra pravde, Duška Markovića za predsjednika Koordinacionog odbora, koji ima zadatak da nadzire sprovođenje strategije za trajno rješavanje pitanja raseljenih i interno raseljenih lica. Koordinacioni odbor ima deset članova i poseban aspekt u radu bila su interno raseljenalica koja su smještena u Podgorici u naselju Kamp I i II. Saopšteno je da su svi državni organi dužni da dostavljaju informacije Koordinacionom odboru. Konstitutivna sjednica Koordinacionog odbora za praćenje implementacije Strategije za trajno rješavanje pitanja raseljenih i interno raseljenih lica održana je 17. oktobra 2011. godine, saopšteno je iz Vlade. Koordinacioni odbor najavio je da će održavati sjednice jednom mjesečno i da će isto tako o svojim aktivnostima Vladu obavještavati jednom mjesečno.

Pored ovih vidova integracije raseljenih i interno raseljenih u okviru regionalnog programa za trajno rješavanje pitanja izbjeglica i interno raseljenih lica, najavljeno je i rješavanje stambenog pitanja. Ovo je veoma važno pitanje za interno raseljena lica sa Kosova, imajući u vidu da su barake u Kampu u Podgorici, kao privremeno rješenje u 2012. godini izgorele u požaru.

U Sarajevu je 24. aprila 2012. godine održana donatorska konferencija za Regionalni stambeni program. Pored četiri partnerske zemlje, Crna Gore, Srbije, Bosna i Hercegovina i Hrvatske, konferenciji su prisustvovali i visoki predstavnici međunarodne zajednice,

partneri u regionalnom procesu – UNHCR, Evropska komisija, OEBS, Banka za razvoj Savjeta Evrope (CEB) i Vlada SAD. Na konferenciji je predstavljen Regionalni stambeni program čija je ukupna vrijednost procjenjena na oko 584 miliona eura, od čega predviđeni doprinos partnerskih zemalja iznosi oko 84 miliona eura. Od ukupno potraživanih 500 miliona eura za implemetaciju programa, na Donatorskoj konferenciji je kroz direktne kontribucije sakupljeno 260.505.000 eura.

Prije donatorske konferencije, određeni resori bili su zaduženi za realizaciju obaveza iz oblasti regionalne inicijative. Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Zavod za zbrinjavanje izbjeglica bili su zaduženi za pripremu Nacionalnog stambenog programa za najugroženija izbjegla i raseljena lica i za definisanje programa na nivou zemlje, broja budućih korisnika, vrijednosti projekta, pripremu i plan implementacije.

Kroz Nacionalni stambeni program za Crnu Goru, predviđeno je obezbjeđenje sredstava za rješavanje stambenog pitanja za 6.063 lica (1.177 domaćinstava) koja spadaju u najranjivije kategorije (lica smještena u neformalnim kolektivnim centrima i ugrožena lica u privatnom smještaju, sa posebnim osvrtom na Kamp Konik). Kroz navedeni program predviđena je gradnja 907 stambenih jedinica; isporuka građevinskog materijala za 120 stambenih jedinica; gradnja 60 montažnih kuća; 90 smještajnih jedinica u Domu starih, Pljevlja. Ukupna vrijednost projekta je 27.696 miliona eura od čega bi kontribucija države 15%, tj. 4.154 miliona eura. Vremenski okvir za implementaciju projekata je period, 2012. - 2015. godine.

Apatridija - Predstavnici Crnogoraca iz Vrake protestovali su više puta ispred Skupštine Crne Gore, tražeći da od države dobiju crnogorsko državljanstvo. Predstavnici Crnogoraca iz Vrake najavljivali su da neće slati djecu u školu dok ne dobiju državljanstvo. Oni su se iz Albanije iselili prije 22 godine na osnovu međudržavnog ugovora tadašnje SFRJ i Albanije.

Na osnovu javnog svjedočenja Vračana brojna njihova prava su ugrožena a posebno je zabrinjavao odnos države prema njihovoj djeci koja su rođena u Crnoj Gori. Ne dozvoljavajući ovim građanima da dobiju državljanstvo, nanijeta je velika šteta, jer među njima ima sportskih i naučnih predstavnika Crne Gore. Zbog toga što nemaju dokumenata ovi građani nijesu mogli da ostvare elementarna prava, a javno je svjedočeno da ovi građani čak ne mogu ni da sklope brak, putuju, školuju se i drugo.

12. Ekonomska i socijalna prava

Ekonomska i socijalna prava u Crnoj Gori u posmatranom periodu su bila veoma ugrožena. Ustav Crne Gore garantuje ekonomska i socijalna prava i slobode. Ustav jemči pravo svojine, slobodu preduzetništva, pravo nasljeđivanja, pravo na

rad, pravične i humane uslove rada, pravo na štrajk, obavezu države da obezbjeđuje materijalnu sigurnost licu koje je nesposobno za rad i nema sredstava za život i druga prava. Zakon o radu definiše da zaposleni imaju pravo na zaradu koja mora biti isplaćivana najmanje jednom mjesečno.

Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti još uvijek nije usvojen i nalazi se u skupštinskoj proceduri. Takođe, pominjanje izrade socijalnih kartona može se shvatiti kao jedini nagovještaj da će ostvarivanje socio – ekonomskih prava građana biti prioritet nove Vlade, imajući u vidu najavu smanjivanja plata i zamrzavanja penzija. Ministar rada i socijalnog staranja Predrag Bošković u januaru 2013.godine najavio je da će prva faza izrada socijalnog kartona biti završena u 2014. godine. Kako je kazao Bošković, socijalni karton se neće raditi za sve građane, već samo za one koji se prijave institucijama, jer su u stanju socijalne potrebe.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore saopštio je da je na kraju 2011. godine bilo 30.500 nezaposlenih, 4,7 % manje u odnosu na kraj 2010. godine. U drugom kvartalu 2011. godine u Crnoj Gori bilo je 80,1% zaposlenih i 19,9% nezaposlenih lica, saopštio je MONSTAT. Tada je najavljeno da će u naredne dvije godine broj zaposlenih u državnim institucijama i službama biti značajno smanjen a u pojedinim granama i do 15%. Kako je najavljeno najveće smanjenje očekuje se u policiji i lokalnim samoupravama. U Crnoj Gori oko 14 hiljada porodica prima materijalno obezbjeđenje u iznosu od 63 do 120 eura. Dječiji dodatak prima oko 20 hiljada djece u Crnoj Gori. Prosječna plata u novembru 2011. godine iznosila je 483 eura dok je minimalna potrošačka korpa iznosila 770 eura. Prosječnu platu u iznosu od 483 eura ne ostvaruju zaposleni u prosvjeti, zdravstvu, policiji, vojsci i drugim institucijama.

Notarske tarife u Crnoj Gori bile su jedne od najviših u regionu i nijesu odgovarale socijalnoj situaciji u zemlji. Zbog toga su bili česti javni protesti građana sa zahtjevima da se cijene notarskih usluga smanje kako bi lakše ostvarivali građanska prava. GA je 2011. godine pozvala Ministarstvo pravde da pokrene aktivnosti na uspostavljanju rješenja koja će omogućiti da građani na jeftiniji i lakši način ostvare pristup notarskim uslugama. Početkom 2012. godine notarske tarife su neznatno smanjene a najviše u korist privrednika gdje su se smanjivale i do 25%. Iako su i dalje prisutni protesti da su tarife i nakon smnjivanja skupe, iz Vlade su saopštili da su tarife sada adekvatne te da su porezi, po različitim osnovama, koje notari moraju plaćati državi oko 45%.

GA je u periodu 2006 – 2012 registrovala kao najveći problem veliki broj štrajkova radnika zbog neisplaćenih zarada i drugih dugovanja, registrovani su slučajevi diskriminacije zbog ukazivanja na teške uslove na radu protiv sindikalnih aktivista i kršeno je i pravo na stanovanje.

Iz Unije slobodnih sindikata su saopštili GA, da Inspekcija rada, kao nadležna institucija za reagovanje u slučajevima kada poslodavci ne ispunjavaju zakonske obaveze u vezi isplaćivanja zarada nema dovoljne kapacitete i da je nemoćna u kontroli i sankcionisanju poslodavaca. Veoma često se događa da Inspekcija donese rješenje ali da ga poslodavci ne ispoštuju. Sa druge strane saopšteno je da inspekcija i selektivno kontroliše poslodavce. Zatim, da zakonski rok od mjesec dana za postupanje Inspekcije i mjesec za odgovor je previše dug, pa bi ga trebalo mijenjati kako bi Inspekcija bila efikasnija. Neophodno je i da Inspekcija više postupa samoinicijativno na osnovu medijskih navoda i protesta radnika zbog neisplaćenih zarada. Reforme u oblasti inspeksijskog nadzora predviđaju da sve inspekcije budu objedinjene pa se iz Unije nadaju da će takvo rješenje popraviti sadašnju situaciju u kojoj je postojao prostor da poslodavci i do deset mjeseci ne isplaćuju zarade zaposlenima.

Proces tranzicije pokazao je neophodnost većeg stepena zaštite članova sindikata. Veći broj sindikalista prijavljivao je diskriminaciju zbog članstva i sindikalnih aktivnosti. Najveći broj prijava došao je od pripadnika Sindikalne organizacije Vojske.

Iz USSCG nam je saopšteno da su u ovom periodu glavni načini diskriminacije, u vezi sa mobingom i sindikalnim djelovanjem, bili sprovedeni sa institutom aneksa ugovora, koji je u radno zakonodavstvo uveden 2008. godine. U praksi se pojavio veliki broj primjera iz kojih se vidi da poslodavci zloupotrebljavaju isti kako bi zaposlene i bez njihove saglasnosti raspoređivali na radna mjesta za koja se zahtijeva niži stepen stručne spreme od one koje posjeduju. Na osnovu tvrdnje sindikalnih predstavnika sve se to radi u cilju da, zbog omalovažavanja profesije i stručne spreme, primoraju zaposlene da sami napuste firmu pri čemu, između ostalog, poslodavci ne bi imali obavezu isplate otpremnine. Isti je slučaj i sa institutom rada na određeno vrijeme koji je od 2008. godine do decembra 2011. godine bio pravilo, a ne izuzetak. Tada su zaposleni bili pod konstantnim pritiskom na radnom mjestu i neizvjesnošću da li će im ugovor o radu biti produžen ili raskinut istekom roka na koji je zaključen.

Jedan od primjera antisindikalnog djelovanja je primjer Sandre Obradović, predsjednice sindikalne organizacije u KAP-u. Sandra Obradović je prvo ostala bez radnog prostora a zatim je uslijedio i otkaz jer se bavila sindikalnim aktivnostima i borila za radnička prava. Vlada je intervenisala i napravljen je sporazum između Vlade, poslodavca i sindikata i otkaz je povučen. Drugi primjer diskriminacije sindikalnog djelovanja opisan je gore u naslovu *Diskriminacija*.

Štrajkovi gladau – Tokom ovog perioda godine, štrajk gladau organizovali su Invalidi rada iz Bijelog Polja, radnici bjelopoljske pekare, radnici lokalne uprave u

Kolašinu, Prerade KAP-a, Ugostiteljsko-turističkog preduzeća “Piva”, radnici hotela “Onogošt“ i ostali tražeći isplate plata i obaveze koje proizilaze iz kolektivnih ugovora.

Zbog neisplaćenih plata štrajk su organizovali brojni radnici poput zaposlenih u TV Budva, zaposleni u sudskoj administraciji, zaposleni u zdravstvu, zaposleni u Savezu samostalnih sindikata, GRO Radnik, Dekor-u, JU „Muzeji, galerija i biblioteka“ – Budva, Nikšićki vatrogasci, zaposleni u Dnevnom listu Pobjeda, Hotelu Šavnik, Nokić kompaniji, Domu starih “Relax“, Prvoj petoljetki, Autoprevoznom preduzeću iz Nikšića, Radventu, Tehnostilu, KAP-u, Nikpeku, Duvanskom kombinatu, Duvankomercu, Željezari, Novom prvoborcu, Radoju Dakiću, Rudniku boksita, AD Lenki, i Krizmi Milka.

NVO „Stečajci u Crnoj Gori“ - Među brojnim žrtvama tranzicije su i radnici čija su preduzeća u stečaju. NVO „Stečajci u Crnoj Gori“ istakli su da se problemi NVO stečajaca u Crnoj Gori još uvijek nijesu počeli da rješavaju. NVO stečajci u Crnoj Gori saopštili su nam 15. februara 2011. godine da oko 1000 stečajaca iz više gradova Crne Gore se nalaze u veoma teškom položaju. Radi se o radnicima koji su ostali tehnološki višak tokom devedesetih godina, koji imaju u prosjeku oko 50 godina života te zbog toga teško mogu da nađu novi posao, nalaze se na birou rada ali bez nadoknada, nepovezanog radnog staža i mogućnosti da dobiju penziju. Tvrde da su oni žrtve tranzicije i da su u odnosu na one radnike koji imaju 25 i više godina radnog staža, potpuno diskriminirani. Obratili su se brojnim državnim institucijama ali im se do objavljivanja ovog izvještaja niko nije obratio i pomogao u rješavanju njihovog položaja.

Udruženje invalida rada Rudnika uglja iz Pljevalja – Predstavnici ovog udruženja obratili su se GA 2. marta 2011. godine pismom u kom su naveli da se nalaze u veoma teškom položaju. U pismu su naveli da su odlukom Upravnog odbora Rudnika uglja dovedeni u tešku materijalnu poziciju i nezavidan položaj. Radnici su se obraćali Odboru direktora da se rješenja povuku ali nije bilo rezultata. Pomoć su tražili i od sindikata njihovog preduzeća, međutim istakli su da im ni oni nijesu pružili pomoć. Nakon toga, radnici su se odlučili da pokrenu postupak pred Osnovnim sudom u Pljevljima koji je presudio u njihovu korist. Radnici su tada tvrdili da su zbog toga trpjeli još veći pritisak. GA je od Rudnika uglja 3. marta 2011. godine zatražila informacije u vezi sa navodima iz pisma Udruženja invalida rada Rudnika uglja AD Pljevlja.

Izvršni direktor Vuk Roćen je u odgovoru GA naveo da u Rudniku uglja ne postoji udruženje invalida rada. Roćen je kazao da je udruženje nekada postojalo i funkcionisalo kao asocijacija udruženja na nivou opštine i republike, a da kao takvo odavno ne postoji. On je negirao da su radnicima podijeljena rješenja za radna mjesta

za koja je potrebna osnovna škola bez mogućnosti dobijanja koeficijenta. Ovaj slučaj je dobio veliku medijsku pažnju kroz emisiju Robin Hud. Unija slobodnih sindikata zatražila je od glavnog inspektora rada Angeline Međedović da naloži inspekcijski nadzor u Rudniku uglja zbog najavljenih otkaza invalidima rada. Iz Unije tvrde da brojne indicije ukazuju da je takav odnos poslodavca prema invalidima rada uslijedio nakon ranije podnijete tužbe radnika za namirenje potraživanja koja im pripadaju po osnovu rada. Mediji su 31. marta 2011. godine prenijeli da je 12 invalida rada dobilo rješenja o tehnološkom višku. Među njima se nalaze Stevan Potparić, predsjednik Udruženja invalida rada i Hidaet Klepo, predsjednik sindikalne organizacije. Oni su saopštili da su proglašeni tehnološkim viškom jer su podnijeli tužbe protiv Rudnika zbog smanjenja plata za prethodni period. Zbog ovoga, otpušteni radnici su opet podnijeli tužbu Osnovnom sudu u Pljevljima koji je donio presudu u njihovu korist. Nakon sprovedenih postupaka po žalbama presuda je postala pravosnažna. Međutim, kako tvrde radnici Rudnik je nije ispoštovao već im je ponudio radna mjesta koja nisu sistematizovana kao invalidska, što su radnici odbili. Nakon toga, rukovodstvo Rudnika donijelo je rješenja o prestanku potreba rada ovih radnika. Radnici su na kraju saopštili da su tražili da budu raspoređeni po presudi i da presuda nije izvršena a da su opet dobili otkaze.

VI Crna Gora u ogledalu međunarodnih organizacija

Brojne međunarodne organizacije izvještavale su u ovom periodu o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori. Generalne ocjene bile su da je Crna Gora u kontinuitetu napredovala i to prije svega u izgradnji pravnog i institucionalnog okvira, dok su se zamjerke odnosile na primjenu međunarodnih i domaćih pravnih standarda u praksi.

Savjet Evrope - Komitet ministara Savjeta Evrope ukinuo je početkom 2011. godine monitoring za Crnu Goru. Nakon tog perioda nastavljena je razmjena mišljenja o situaciji u zemlji. Komitet je donio 16. marta 2012. godine set preporuka za Crnu Goru. U ovom periodu, Komitet se posebno zanimao za jačanje institucija i njihov efikasniji rad. Preporuke su se odnosile na to da Crna Gora treba da obezbijedi nezavisnost sudstva kroz izmjene Ustava, u skladu sa preporukama Venecijanske komisije, da ojača instituciju Ombudsmana za jaču implementaciju zakona protiv diskriminacije, učvrsti zakonski okvir za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala i da poveća nezavisnost medija i procesuiru sve slučajeve nasilja protiv novinara.

Parlamentarna Skupština SE odlučila je 2012. godine da još dvije godine nastavi da nadgleda kako i koliko Crna Gora ispunjava obaveze koje proističu iz članstva u evropskoj instituciji. U Rezoluciji koja je usvojena za Crnu Goru navedeno je da je organizovani kriminal i dalje značajan problem, a da je novinarima istraživačima ugrožena bezbjednost. Iako je istaknuto da je Crna Gora napredovala, po riječima Žan Šarl Gardeta, izvjestioca za Crnu Goru, bilo je potrebno nastaviti sa monitoringom jer sudstvo nije reformisano, nijesu donijete presude za organizovani kriminal i korupciju, neophodno je istražiti napade na novinare. Ukazano je da su diskriminacija i status raseljenih zabrinjavajući. Poseban akcenat stavljen je na ispunjavanje preporuka CPT, ECRI-ja i drugih tijela SE.

Komitet za sprječavanje torture SE (CPT) objavio je u martu 2010. godine izvještaj, nakon posjete eksperata ovog tijela crnogorskim institucijama 2008. godine, u kojima borave osobe kojima je sloboda kretanja ograničena. Komitet je konstatovao u ovom periodu brojne slučajeve zlostavljanja i nehumanog postupanja i nehumanih uslova u kojima borave lica lišena slobode. Komitet je ukazao na to da su istrage za navode torture bile neefikasne i spore.

Evropska komisija za borbu protiv rasizma i netrpeljivosti (ECRI) objavila je 21. februara 2012. godine izvještaj o Crnoj Gori. ECRI je takođe ukazao na to da je ostvaren napredak ali i da su siromaštvo i težak život sa kojima se suočavaju Romi, Aškalije i Egipćani, zabrinjavajući. Zabrinjavajući je i položaj raseljenih i internoraseljenih lica.

Stejt dipartment (State Department) je u izvještajima u ovom periodu skretao pažnju na nizak nivo poštovanja i zaštite ljudskih prava u praksi. U izvještaju objavljenom u martu 2010. godine ukazano je na veliki broj politički motivisanih napada, visok nivo korupcije, policijsko zlostavljanje, loše uslove u zatvorima i prostorijama za zadržavanje lica, fizičke napade na novinare i previsoke kazne protiv novinara i medija zbog krivičnog djela klevete, loš položaj Roma i raseljenih osoba, religijsku netrpeljivost, nasilje u porodici, diskriminaciju žena i homofobiju. Kao i kod izvještaja Savjeta Evrope, posebno je naglašen problem nezavisnosti sudstva.

U izvještaju Stejt dipartmenta iz iste godine o trgovini ljudima, Crna Gora je skinuta sa liste zemalja pod nadzorom. Ipak, izvještaj ukazuje na to da je Crna Gora tranzit, izvor i država destinacija za muškarce i žene koji su žrtve trafikinga, koji su podvrgnuti posebnim uslovima prostitucije i prinudnog rada.

Kada je riječ o vjerskim slobodama, Stejt dipartment je u izvještaju iz septembra 2011. godine (koji se odnosi na period od 01. jula do 31. decembra 2010. godine) ocijenio da je vlast generalno poštovala vjerske slobode kao i da su odnosi između religijskih zajednica u Crnoj Gori dobri. Međutim, ističu se konstantne tenzije između Crnogorske i Srpske pravoslavne crkve.

Stejt Dipartment je u izvještaju o stanju ljudskih prava iz maja 2012. godine, kao i u izvještaju od 2010. godine takođe ukazao na nizak nivo poštovanja ljudskih prava u praksi. Najveći problemi su i tada, kao i 2010. godine bili: neriješen status izbjeglica, polna, etnička i starosna diskriminacija, loše ophođenje policije prema osumnjičenima, loši uslovi u zatvorima, dugo trajanje pritvora, neefikasna suđenja, fizički napadi na novinare, nemogućnost pristupanja javnim informacijama, porodično nasilje i dr.

Fridom Haus (Freedom House) je u svojim izvještajima o slobodi medija označio Crnu Goru u kontinuitetu kao djelimično slobodnu zemlju. Stanje se nije popravljalo od 2010. godine do 2012. godine. Fridom Haus je u kasnijem izvještaju o nacijama u tranziciji iz iste godine, naveo da u oblasti demokratskih reformi Crna Gora nije imala značajnijeg napretka. Nivo demokratije 2011. godine ocijenjen je kao lošiji u odnosu na prethodnu. Sa druge strane, u godišnjim izvještajima o slobodi u svijetu za 2011. i za 2012. godinu, Crna Gora je dobila status slobodne zemlje.

Amnesti internešenal (Amnesty International) je u svojim redovnim izvještajima konstatovao napredak kada je u pitanju nivo poštovanja i zaštite ljudskih prava ali je ukazano na potrebu većeg nivo poštovanja i zaštite ljudskih prava u praksi. AI je posebnu pažnju poklanjao procesuiranju ratnih zločina kroz podizanje optužnica,

torturi i nehumanom postupanju, položaju romskih manjina i slobodi izražavanja, diskriminaciji, položaju izbjeglica i azilanata, i slobodi izražavanja i ukazao da te oblasti još uvijek nijesu adekvatno uređene.

Evropska unija je u izvještaju o stanju ljudskih prava u svijetu 2010. godine ukazala da Crna Gora mora da učvrsti vladavinu prava i nezavisnost sudstva, kao i da mora napraviti pomake u osiguravanju slobode izražavanja. Iako je pozdravljena ratifikacija Konvencije protiv torture i opcionog protokola, ukazano je na to da je potrebna bolja primjena zakona u oblastima torture i nehumanog postupanja, zatvorskog sistema i pristupa pravdi. U izvještaju je posebno ukazana potreba za boljom implementacijom propisa za zaštitu marginalizovanih grupa, jer položaj Roma, Aškalija i Egipćana zabrinjava.

Evropska komisija je u izvještajima o napretku za 2010. godinu istakla konkretne prioritete koje je Crna Gora trebalo da ispuni da bi se pregovori o pristupanju EU mogli otvoriti. Naime, EK je ukazala ne to da je stabilnost institucija, koje garantuju vladavinu prava, prioritet, pa je u tom cilju Crnoj Gori dat zadatak da: unaprijedi izbornu zakonodavstvo i jača zakonodavnu i kontrolnu funkciju Parlamenta, da reformiše državnu upravu, ojača vladavinu prava kroz depolitizaciju sudskih i tužilačkih savjeta, kao i kroz jačanje nezavisnosti, autonomije, efikasnosti i odgovornosti sudija i tužilaca, da unaprijedi antikorupcijsku politiku i sistem koji će dovesti do pravosnažnih sudskih odluka, da pojača borbu protiv organizovanog kriminala, unaprijedi medijske slobode i ostvari veću saradnju sa civilnim društvom i sprovođenje politika za zaštitu od diskriminacije, da garantuje pravni status raseljenim licima.

EK je krajem 2011. godine ocijenila da je od usvajanja Mišljenja, Crna Gora ostvarila dobar napredak u ispunjavanju Kopenhaških kriterijuma i postizanju sveobuhvatnih zadovoljavajućih rezultata naročito u ključnim definisanim oblastima. U junu 2012. godine održana je prva međuvladina konferencija između Crne Gore i Evropske unije, čime je zvanično počeo proces pristupnih pregovora Crne Gore i EU. Pregovori EU i Crne Gore počeli su otvaranjem poglavlja koja se odnose na pravosuđe i temeljna prava i pravdu, slobodu i bezbjednost.

VII Zaključci

U Crnoj Gori je u posmatranom periodu ostvaren napredak u poštovanju i zaštiti ljudskih prava, koji se prije svega ogleda kroz izgradnju relativno kvalitetnog institucionalnog i izgradnji normativnog okvira. Najveći izazov ostao je adekvatna primjena zakonodavnog okvira i nezavisnog i efikasnog rada institucija.

GA je u istraživanju koje je obuhvatilo period od crnogorske nezavisnosti u maju 2006. godine, do otpočinjanja pregovora sa Evropskom unijom u junu 2012. godine, registrovala prijavljene slučajeve grubog kršenja ljudskih prava, sa jedne, i neefikasno postupanje nadležnih državnih institucija u istraživanju i procesuiranju tih slučajeva, sa druge strane. To je dovelo do visokog nivoa nekažnjivosti državnih službenika koji su kršili ljudska prava. Osnovni nedostaci institucija bili su nedovoljni budžeti i nedovoljni administrativni i kadrovski kapaciteti. Ono što je loše za građanski koncept Crne Gore, ali i samu borbu za ljudska prava jeste dominantna politika u ovom periodu da se problematika ljudskih prava daje pripadnicima manjinskih naroda. Pored ovih generalnih nedostataka uočili smo i nedovoljnu senzibilisanost pojedinih predstavnika institucija za oblast ljudskih prava i nedostatak političke volje za adekvatnu zaštitu ljudskih prava. Tokom ovog perioda relativno dobro je izgrađen institucionalni okvir, no u praksi nije dao zadovoljavajuće rezultate. Zabrinjavajuće je da je u pojedinim institucijama kadrovska popunjenost bila i ispod 50% u odnosu na sistematizovana radna mjesta. U velikom broju registrovanih slučajeva istrage nijesu sprovedene ili su kasnile, što je dovelo do pada povjerenja građana koji su prijavljivali kršenja u institucije. To je u jednom broju slučajeva kod građana dovelo do odustajanja od daljeg procesuiranja ili prihvatanja izvinjenja državnih službenika, koje je dovelo do aboliranja krivaca i nekažnjivosti.

Oblasti koje su analizirane u istraživanju su: proces suočavanja sa prošlošću, tortura, politički motivisano nasilje, pravo na pravično suđenje, sloboda izražavanja, okupljanja i udruživanja, vjerske slobode, ljudska prava u medijima, zaštita ličnih podataka, diskriminacija, prava djeteta, položaj raseljenih i interno-raseljenih lica i ekonomsko – socijalna prava. Institucije obuhvaćene istraživanjem su : Vlada (Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Ministarstvo pravde), sudovi, tužilaštvo, Skupština (Odbor za ljudska prava, Savjet za građansku kontrolu rada policije, Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava), Zaštitnik ljudskih prava i sloboda - Ombudsman i Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama.

Vlada – Saradnja Vlade i nevladinih organizacija u ovom periodu nije bila adekvatna sve do izbora Igora Lukšića za premijera. Od tada, Vlada je počela ostvarivati kvalitetnu saradnju po brojnim pitanjima. GA je u ovom periodu pratila

rad dva ministarstva, Ministarstva za ljudska i manjinska prava i Ministarstva pravde. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u kontinuitetu je imalo popunjenost radnih mjesta do 50% u odnosu na sistematizovana radna mjesta, a često je procenat bio i manji. Ministarstvo je u ovom periodu realizovalo najviše aktivnosti u oblasti rodne ravnopravnosti i pravima Roma. Najveće zamjerke na rad ovog Ministarstva u ovom periodu odnose se na vrijeme kada je ministar bio Ferhat Dinoša, koji je javno saopštavao homofobične i nacionalističke stavove. U tom periodu je i odnos Ministarstva sa NVO sektorom bio najlošiji. Najavljivani Sektor za vjerske zajednice nije bio osnovan. U sklopu istraživanja transparentnosti državnih organa, ovo Ministarstvo ocijenjeno je kao polovično transparentno. Osnovne zamjerke su se odnosile na to što na internet stranici nijesu bila objavljena ključna dokumenta vezana za javne nabavke, da nije bila uspostavljena služba za odnose sa javnošću, da budžet i završni račun nijesu bili dostupni na stranici, da se ne vodi statistika zahtjeva za slobodan pristup informacijama. U Ministarstvu tokom 2011. godine nije postojao nijedan interni dokument za praćenje i vrednovanje učinka u realizaciji programa i projekata i nije sprovedena nijedna interna ili eksterna evaluacija rada Ministarstva ili nekog programa u nadležnosti ovog Ministarstva.

U Ministarstvu pravde takođe, nijesu bili popunjeni kadrovski kapaciteti tokom cijelog posmatranog perioda. Tek pri kraju tog perioda imenovan je pomoćnik ministra za sektor izvršenja krivičnih sankcija a osnaženi su i kadrovski kapaciteti u ovom sektoru. Tokom ovog perioda Ministarstvo nije predložilo legislativu u oblasti alternativnih sankcija čime bi se doprinijelo smanjivanju prenatrpanosti u zatvorima, iako je to bilo u planu Vlade. U sklopu istraživanja transparentnosti državnih organa ovo Ministarstvo ocijenjeno je kao polovično transparentno i dobilo je ukupan skor 56.67%. Najlošiju ocjenu Ministarstvo je dobilo zbog toga što na svom sajtu nije objavljivalo informacije o ključnim dokumentima vezanim za javne nabavke, nije objavljen ni plan rada za 2012., strategija razvoja, izvještaj o radu za 2011., budžet, zatim nije vođena statistika zahtjeva za slobodan pristup informacijama, na internet stranici nije objavljen nijedan poziv na javnu raspravu u posljednjih godinu dana. Zamjerke su se odnosile i na isključivanje predstavnika NVO-a iz radnih grupa za izradu Predloga zakona. U Ministarstvu nije postojao interni dokument za praćenje i vrednovanje učinka u realizaciji programa i projekata i u tom periodu nije sprovedena nijedna interna ili eksterna evaluacija rada Ministarstva ili nekog programa u nadležnosti Ministarstva. Ministarstvo je u drugom dijelu posmatranog perioda ostvarivalo značajnu saradnju sa NVO sektorom.

Sudstvo – Sudovi su značajno ubrzali rješavanje postupaka u ovom periodu. To je rezultiralo većim brojem osuđenih lica za krivična djela što je, između ostalog, dovelo do prenatrpanosti zatvora. GA je registrovala značajno smanjivanje zaostalih predmeta i dužinu trajanja suđenja tokom 2012. godine. Od 507 praćenih suđenja, samo je devet trajalo duže od pet godina. Međutim, GA je i registrovala postupke u kojima je dužina takva da dovodi u sumnju da je došlo do kršenja prava na suđenje u razumnom roku, prije svega zbog činjenice da se radi o suđenjima po navodima za policijsku torturu.

Od početka 2012. godine počeo je da se primjenjuje Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći. Zakon je značajno doprinio ostvarivanju prava na pristup sudu, ali su tokom prve godine primjene Zakona uočeni brojni nedostaci. Prije svega, komunikacija državnih institucija sa sudovima nije adekvatna, pa se odluke o zahtjevima za besplatnu pravnu pomoć u pojedinim slučajevima nijesu donosile u zakonom propisanom roku.

Važna činjenica za ostvarivanje i zaštitu ljudskih prava proistekla je iz presude Suda za ljudska prava u Strazburu, u slučaju Koprivica protiv Crne Gore, u kojoj je jasno navedeno da ustavna žalba u Crnoj Gori ne predstavlja djelotvorni pravni lijek. U obrazloženju presude Sud je naveo da Ustavni sud u prethodnom periodu nije pokazao efikasnost neophodnu da se ustavna žalba smatra efikasnim i djelotvornim pravnim lijekom. Crna Gora je po broju stanovnika jedna od država u samom vrhu po dostavljenim presudama Sudu u Strazburu.

Tužilaštvo – Kao najvažnija institucija za zaštitu ljudskih prava, tužilaštvo u ovom periodu nije bilo dovoljno aktivno u zaštiti ljudskih prava. Izostale su istrage po brojnim navodima o ozbiljnim povredama ljudskih prava, tamo gdje su istrage započele u velikom broju slučajeva su kasnile i nijesu dovele do identifikacije počinitelaca i nalogodavaca zločina. Takvi primjeri su istrage u ratnim zločinima, gdje su istrage kasnile, nekoliko puta su vraćane, nijesu obuhvatile sve odgovorne, posebno nalogodavce i nijesu dovele do pravosnažno osuđujućih presuda. Takođe, istrage nijesu bile kvalitetne ni u slučaju otkrivanja lica koja su izvršila i naručila ubistvo i prebijanja novinara. Istrage po navodima za zlostavljanje od strane policijskih službenika takođe nijesu bile kvalitetne. Postoje slučajevi da istrage u slučaju prebijanja građana od strane policije nijesu dovele do počinitelaca već samo do pomagača, kao i da su u tim slučajevima kasnile i po nekoliko godina. U slučajevima koji su se dogodili u ZIKS-u tužilaštvo nije bilo efikasno u istraživanju istih ili je odbacilo krivične prijave. Tužilaštvo je nejednako postupalo po navodima koje su podnosili građani i policijski službenici, u nekim slučajevima bile su donijete presude protiv građana a da postupci protiv policijskih službenika nijesu ni počeli. Postoji veliki broj politički motivisanih napada koje tužilaštvo nije tretiralo i nije sprovodilo istrage. Neefikasne

istrage su registrovane i u prijavljenim slučajevima vjerski motivisanog nasilja. GA je registrovala i neefikasnu istragu po pitanju prava djeteta. Na kraju, tužilaštvo nije sprovelo efikasne, nezavisne i djelotvorne istrage po prijavama članova i rukovodstva sindikalnih organizacija zbog diskriminacije. Iako je tokom 2012. godine došlo do značajne promjene, komunikacija sa tužilaštvom je bila najlošija u poređenju sa ostalim institucijama.

Skupština

Odbor za ljudska prava i slobode jedan je od odbora u Skupštini koji je od strane NVO-a dobio najbolje ocjene za rad. Odbor je, na velikom broju sjednica, raspravljao o brojnim pravima i problemima u oblasti ljudskih prava, predlozima zakona, izvještajima, budžetima državnih institucija nadležnih za zaštitu ljudskih prava, organizovana su i kontrolna saslušanja. Rad Odbora je tokom cijelog perioda bio transparentan a u njegovom radu bile su uključene međunarodne institucije, državne institucije, nevladine organizacije i mediji. U posmatranom periodu, članovi Odbora bili su vrlo aktivni i u brojnim raspravama i odlukama prevazilazili su političku pripadnost partijama.

Zamjerke su se odnosile na to da su partije za svoje predstavnike u Odboru dominantno birale predstavnike manjinskih naroda i da organizovana kontrolna saslušanja nijesu ostvarivala veći uticaj po pitanju odgovornosti saslušanih predstavnika institucija.

Savjet za građansku kontrolu rada policije doprinio je procesuiranju određenog broja policijskih službenika. Savjet je sa donijetim zaključcima o prekoračenju policijskih ovlašćenja upoznao nadležne državne institucije. U svim slučajevima, nadležne institucije, prije svega tužilaštvo, nijesu pokrenule dalje procesuiranje odgovornih. Tokom posmatranog perioda, Savjet nije u potpunosti bio dostupan građanima. Građani često nijesu bili informisani gdje se nalaze prostorije ovog tijela, niti su bili upoznati sa nadležnostima i procedurama za obraćanje Savjetu. Savjet nije imao institucionalno predstavljanje javnosti, a pojedini članovi ovog tijela često su u javnost istupali u ime Savjeta. Tek 2012. godine, Savjet je pokrenuo web stranicu na kojoj se nalaze sve informacije o njegovom radu. Savjet je u kontinuitetu kvalitetno sarađivao sa nevladinim organizacijama.

Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, jedna je od rijetkih institucija koja je u kontinuitetu u posmatranom periodu funkcionisala uz brojne nepravilnosti i u čijem radu nije ostvaren ni najmanji napredak. Skupština nije pokazala spremnost da uredi stanje u Fondu i pored brojnih poziva NVO-a, izvještaja DRI i čak svjedočenja samih članova Fonda. Sa druge strane, Fond nije doprinio zaštiti i ostvarivanju manjinskih prava. Naime, Fond nije funkcionisao transparentno, sredstva namijenjena

ostvarivanju manjinskih prava dijeljena su netransparentno, bez jasnih kriterijuma. Projekti i izvještaji koje je Fond prihvatao bili su nekompletni i površni, nijesu postojale interne kontrole, računovodstvo se nije vodilo u skladu sa standardima, finansijski izvještaji nijesu bili u skladu sa zakonima. Fond je odobravao sredstva organizacijama koje nijesu podnijele izvještaje za prethodne projekte, a odobravano je i do sedam projekata organizacijama koje nijesu imale kapacitete da realizuju toliki broj projekata. U pojedinim organizacijama honorare je primala jedna osoba za veliki broj pozicija u projektu i organizaciji. U radu Fonda prisutan je i konflikt interesa koji se ogleda prije svega u činjenici da članovi Upravnog odbora Fonda dijele sredstva organizacijama u čijim su upravljačkim strukturama. Nepravilnosti u radu Fonda registrovali su Državna revizorska institucija, Evropska komisija, pojedini članovi Upravnog odbora Fonda, nevladine organizacije, mediji. Podnijete su dvije krivične prijave protiv članova Upravnog odbora i tužba Upravnom sudu. Do objavljivanja izvještaja nijesu javno saopštene informacije od strane tužilaštva šta je preduzeto po podnijetim prijavama.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda (Ombudsman) - Instituciji Ombudsmana u posmatranom periodu nije obezbijeđena ekonomska i politička nezavisnost. Budžet Ombudsmana nije bio dovoljan za kvalitetnu realizaciju svih nadležnosti i Ombudsman nije samostalno raspolagao budžetom. Kadrovski kapaciteti institucije nijesu bili popunjeni. Izbor ili smjena Ombudsmana u posmatranom periodu zavisila je od proste većine poslanika u Skupštini. Napredak u radu Ombudsmana ostvaren je u drugoj polovini posmatranog perioda, kada je poraslo povjerenje građana u instituciju a saradnja sa NVO sektorom postala kvalitetnija. Nezavisnost i ispunjenost kapaciteta i dalje nije bila obezbijeđena. Ombudsman je redovno izvještavao o svom radu i o stanju ljudskih prava. Institucija je bila aktivna na rješavanju brojnih pritužbi građana, učestvovala je u brojnim događajima i saradivala sa ostalim državnim institucijama. Pojedine državne institucije i lokalne samouprave nijesu ispoštovale preporuke Ombudsmana. Ovakvo postupanje rezultiralo je nižim stepenom efikasnosti poštovanja i zaštite ljudskih prava i sloboda.

Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama realizovala je u posmatranom periodu preventivne, dok su represivne mjere i aktivnosti bile nedovoljne. Kadrovska popunjenost Agencije bila je oko 50% u odnosu na sistematizaciju radnih mjesta, što je značajno uticalo na efikasnost Agencije. Navodi o političkom uticaju prilikom zapošljavanja nijesu ispitani od strane nadležnih institucija. Kontrolni kapaciteti Agencije još uvijek nijesu adekvatni.

Pravo na privatnost kršeno je u brojnim primjerima, dok su s druge strane izostale adekvatne i proporcionalno srazmjerne sankcije. Agencija je promovisala pravo privatnosti ali je zaštita ostala na niskom nivou. Pravo privatnosti krše brojna pravna i fizička lica, dok je broj sankcionisanih ostao na niskom nivou.

Agencija je u posmatranom periodu ostvarivala saradnju sa drugim državnim institucijama, međunarodnim organizacijama, nevladinim organizacijama i medijima.